

Bruksela, dnia 24.7.2024 r.
SWD(2024) 821 final

DOKUMENT ROBOCZY SŁUŻB KOMISJI

Sprawozdanie na temat praworządności z 2024 r.

Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce

Towarzyszący dokumentowi:

**KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY,
EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU
REGIONÓW**

**Sprawozdanie na temat praworządności z 2024 r.
Sytuacja w zakresie praworządności w Unii Europejskiej**

{COM(2024) 800 final} - {SWD(2024) 801 final} - {SWD(2024) 802 final} -
{SWD(2024) 803 final} - {SWD(2024) 804 final} - {SWD(2024) 805 final} -
{SWD(2024) 806 final} - {SWD(2024) 807 final} - {SWD(2024) 808 final} -
{SWD(2024) 809 final} - {SWD(2024) 810 final} - {SWD(2024) 811 final} -
{SWD(2024) 812 final} - {SWD(2024) 813 final} - {SWD(2024) 814 final} -
{SWD(2024) 815 final} - {SWD(2024) 816 final} - {SWD(2024) 817 final} -
{SWD(2024) 818 final} - {SWD(2024) 819 final} - {SWD(2024) 820 final} -
{SWD(2024) 822 final} - {SWD(2024) 823 final} - {SWD(2024) 824 final} -
{SWD(2024) 825 final} - {SWD(2024) 826 final} - {SWD(2024) 827 final} -
{SWD(2024) 828 final} - {SWD(2024) 829 final} - {SWD(2024) 830 final} -
{SWD(2024) 831 final}

STRESZCZENIE

Polska wdraża nowy plan działań w sprawie przywracania praworządności, aby rozwiązać utrzymujące się od dawna problemy dotyczące niezależności sądów i niezawisłości sędziów. Sejm przyjął ustawę mającą na celu rozwiązanie problemów dotyczących Krajowej Rady Sądownictwa i analizuje projekt ustawy mającej na celu rozwiązanie poważnych problemów związanych z Trybunałem Konstytucyjnym. Rząd zobowiązał się do wzmocnienia niezależności Sądu Najwyższego. Zreformowano system środków dyscyplinarnych dla sędziów. Trwa odwracanie niektórych skutków, jakie kwestionowane reformy wymiaru sprawiedliwości z 2017 r. wywarły na funkcjonowanie sądownictwa powszechnego. Poczyniono dodatkowe kroki w kierunku zapewnienia funkcjonalnej niezależności prokuratury od rządu oraz rozdzielenia funkcji Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego. Poziom cyfryzacji systemu wymiaru sprawiedliwości jest zaawansowany. Komisja stwierdziła, że nie ma już wyraźnego ryzyka poważnego naruszenia przez Polskę zasady praworządności, i wycofała swój uzasadniony wniosek z grudnia 2017 r., zamykając tym samym prowadzoną wobec Polski procedurę określoną w art. 7 ust. 1 TUE.

Rząd rozpoczął wstępne rozmowy z zainteresowanymi podmiotami na temat nowej strategii antykorupcyjnej. Chociaż zidentyfikowane wcześniej bariery instytucjonalne i praktyczne w przepisach prawa nadal istnieją, planuje się usprawnienie postępowań przygotowawczych i sądowych w sprawach przestępstw korupcyjnych. Zaproponowano w tym celu szereg reform ustawodawczych. Oczekuje się również, że prowadzenie postępowań w sprawie nadużyć finansowych i korupcji naruszających interesy finansowe Unii będzie łatwiejsze, jako że Polska przystąpiła do Prokuratury Europejskiej. Mimo że utrzymują się zagrożenia dla skutecznego egzekwowania prawa w przypadku korupcji na wysokim szczeblu, w tym zagrożenia wybiórczym stosowaniem prawa i bezkarnością spowodowane odmiennym traktowaniem spraw dotyczących korupcji ze względów politycznych, podjęto pewne kroki, aby umożliwić skuteczniejsze prowadzenie postępowań w sprawach dotyczących korupcji na wysokim szczeblu, a kilka postępowań przygotowawczych jest już w toku. Nie podjęto dalszych kroków w celu rozwiązania problemu szerokiego zakresu immunitetów dla osób pełniących najwyższe funkcje wykonawcze ani wzmocnienia przepisów dotyczących lobbingu. Utrzymują się też obawy dotyczące darowizn na rzecz partii politycznych i kampanii wyborczych. Przyjęto ustawę o ochronie sygnalistów i zalecono przygotowanie aktu prawnego standaryzującego system oświadczeń majątkowych.

Konstytucja i przepisy sektorowe zapewniają ramy ochrony wolności prasy i wolności wypowiedzi. Mimo istniejących zabezpieczeń utrzymują się obawy co do bezstronności regulacyjnej Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji. Poczyniono pewne postępy w zakresie gwarancji związanych z przyznawaniem licencji na prowadzenie działalności podmiotom medialnym, a także w zakresie przyjmowania przepisów zwiększających niezależność mediów publicznych. Zarządzanie mediami publicznymi zmieniło się ze względu na utrzymujące się obawy co do ich niezależności i oczekuje się wprowadzenia nowych ram prawnych. Trwają konsultacje publiczne na ten temat. Potwierdzono, że w latach 2021–2022 niektóre media miały uprzywilejowany dostęp do reklamy państwowej i nadal utrzymują się pewne wyzwania związane z dostępem do informacji. Powództwa typu SLAPP są nadal wykorzystywane przeciwko dziennikarzom.

Rząd zobowiązał się do przeprowadzania odpowiednich konsultacji w procesie stanowienia prawa, jednak wciąż istnieje w tym zakresie możliwość dalszej poprawy. Prowadzi się

działania następcze w wyniku ustaleń Najwyższej Izby Kontroli i obsadzono wolne stanowiska w jej kolegium. Znacznie poprawiono ramy działania Rzecznika Praw Obywatelskich. Powołano sejmowe komisje śledcze w celu zbadania trzech zarzutów nieprzestrzegania prawa przez organy publiczne w latach 2015–2023. Rząd polski planuje przygotować projekt ustawy o wykonywaniu wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Podjęto kroki w celu poprawy warunków działania dla społeczeństwa obywatelskiego.

ZALECENIA

Ogółem, biorąc pod uwagę zalecenia dla Polski zawarte w Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r., stwierdza się:

- Pewne postępy w procesie rozdzielenia funkcji Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego oraz znaczne postępy w dalszych staraniach na rzecz zapewnienia funkcjonalnej niezależności prokuratury od rządu.
- Brak postępów we wzmacnianiu obowiązujących przepisów w zakresie uczciwości zawodowej przez wprowadzenie przepisów regulujących lobbying oraz pewne postępy w standaryzacji internetowego systemu oświadczeń majątkowych urzędników publicznych oraz posłów i senatorów.
- Pewne postępy w zapewnianiu niezależnych i skutecznych postępowań przygotowawczych i sądowych, brak postępów w rozwiązywaniu problemu szerokiego zakresu immunitetów dla osób pełniących najwyższe funkcje wykonawcze oraz brak postępów w powstrzymaniu się od wprowadzania klauzul bezkarności w prawodawstwie, co miałyby umożliwić skuteczniejsze prowadzenie postępowań w sprawach dotyczących korupcji na wysokim szczeblu.
- Pewne postępy w zapewnianiu uczciwych, przejrzystych i niedyskryminacyjnych procedur przyznawania licencji na nadawanie podmiotom medialnym.
- Pewne postępy we wzmacnianiu przepisów i mechanizmów służących poprawie niezależnego zarządzania i zwiększeniu niezależności redakcyjnej w mediach publicznych, z uwzględnieniem europejskich standardów dotyczących mediów publicznych.
- Pełne wdrożenie zalecenia dotyczącego zapewnienia bardziej systematycznych działań następczych w związku z ustaleniami Najwyższej Izby Kontroli oraz zapewnienia w trybie pilnym powołania członków Kolegium Najwyższej Izby Kontroli dla zagwarantowania jej skutecznego funkcjonowania.
- Znaczne postępy w poprawianiu warunków działania dla społeczeństwa obywatelskiego oraz pełne wdrożenie zalecenia dotyczącego kontynuowania wysiłków w tym zakresie w odniesieniu do Rzecznika Praw Obywatelskich, z uwzględnieniem europejskich standardów dotyczących społeczeństwa obywatelskiego i instytucji rzecznika praw obywatelskich.

Na tej podstawie i przy uwzględnieniu innych wydarzeń, jakie miały miejsce w okresie objętym analizą, w tym zamknięcia postępowania na podstawie art. 7 ust. 1 TUE przez Komisję Europejską, a także w świetle planu działań w sprawie przywracania praworządności, mającego na celu wzmocnienie niezależności sądów i niezawisłości sędziów, przypominając ponadto o obowiązku stosowania orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości dotyczących praworządności oraz przestrzegania procedur w ramach postępowań w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego dotyczących praworządności, o których mowa w rozdziale krajowym, oraz o odpowiednich zobowiązaniach podjętych w ramach krajowego planu odbudowy i zwiększania odporności, zaleca się Polsce:

- Kontynuowanie działań na rzecz rozdzielenia funkcji Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego oraz zapewnienia funkcjonalnej niezależności prokuratury od rządu.
- Wzmocnienie obowiązujących przepisów w zakresie uczciwości zawodowej przez wprowadzenie przepisów regulujących lobbying oraz standardowego internetowego systemu oświadczeń majątkowych urzędników publicznych oraz posłów i senatorów.
- Kontynuowanie działań na rzecz zapewnienia niezależnych i skutecznych postępowań przygotowawczych i sądowych, zajęcie się problemem szerokiego zakresu immunitetów dla osób pełniących najwyższe funkcje wykonawcze oraz usunięcie wprowadzonych wcześniej do prawodawstwa klauzul bezkarności, aby umożliwić skuteczniejsze prowadzenie postępowań w sprawach dotyczących korupcji na wysokim szczeblu.
- Dołożenie starań na rzecz zapewnienia uczciwych, przejrzystych i niedyskryminacyjnych procedur przyznawania licencji na nadawanie podmiotom medialnym.

- Dołożenie starań na rzecz zapewnienia skutecznych ram legislacyjnych dla niezależnego zarządzania i niezależności redakcyjnej w mediach publicznych, z uwzględnieniem europejskich standardów dotyczących mediów publicznych.
- Kontynuowanie trwającego procesu poprawy warunków działania dla społeczeństwa obywatelskiego, z uwzględnieniem europejskich standardów dotyczących społeczeństwa obywatelskiego.

I. SYSTEM WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

Polski system wymiaru sprawiedliwości dzieli się na sądownictwo administracyjne i powszechne. Naczelny Sąd Administracyjny i 16 sądów administracyjnych sprawują kontrolę nad działalnością administracji publicznej, w tym zgodnością z ustawami uchwał organów samorządu terytorialnego i aktów normatywnych terenowych organów administracji rządowej. Sądownictwo powszechne, nad którym nadzór sprawuje Sąd Najwyższy¹, jest trójszczeblowe i obejmuje: 11 sądów apelacyjnych, 47 sądów okręgowych i 319 sądów rejonowych. Sędziów powołuje Prezydent RP na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa. Trybunał Konstytucyjny, który orzeka w szczególności w sprawach zgodności ustawodawstwa z konstytucją, składa się z 15 sędziów wybieranych przez Sejm na dziewięcioletnią kadencję. Zgodnie z konstytucją Krajowa Rada Sądownictwa ma za zadanie stać na straży niezależności sądów i niezawisłości sędziów. Polska prokuratura nie wchodzi w skład niezależnego sądownictwa, a jej szczególną cechą jest fakt, że funkcje Prokuratora Generalnego i Ministra Sprawiedliwości pełni ta sama osoba. Konstytucja przewiduje możliwość samoregulacji praktyki zawodowej adwokatów i radców prawnych. Polska przystąpiła do Prokuratury Europejskiej 29 lutego 2024 r.

Niezależność

Poziom niezależności sądów i niezawisłości sędziów w Polsce jest nadal bardzo niski, zarówno w opinii ogółu społeczeństwa, jak i w opinii przedsiębiorstw, jednak tendencja spadkowa zaczęła się zmieniać. Ogólnie rzecz biorąc, w 2024 r. 28 % ogółu społeczeństwa i 22 % przedsiębiorstw postrzega niezależność sądów i niezawisłość sędziów jako „stosunkowo dobre lub bardzo dobre”². Poziom niezależności sądów i niezawisłości sędziów postrzeganej przez ogół społeczeństwa wzrósł w porównaniu z rokiem 2023 (23 %), choć nadal pozostaje niższy niż w roku 2020 (34 %). Poziom niezależności sądów i niezawisłości sędziów postrzeganej przez przedsiębiorstwa wzrósł w porównaniu z rokiem 2023 (17 %), ale nadal jest niższy niż w roku 2020 (27 %). Głównym powodem braku niezależności sądów i niezawisłości sędziów, zarówno zdaniem ogółu społeczeństwa, jak i przedsiębiorstw, są ingerencje lub naciski ze strony rządu i polityków³.

Polska wdraża nowy plan działań w sprawie przywracania praworządności, aby rozwiązać utrzymujące się od dawna problemy dotyczące niezależności sądów i niezawisłości sędziów. 13 grudnia 2023 r. nowy premier⁴ powołał Międzyresortowy Zespół

¹ Sąd Najwyższy nadzoruje również sądy wojskowe.

² Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości 2024, wykresy 51 i 53, oraz unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości 2022, wykresy 50 i 52. Poziom postrzeganej niezależności sądów i niezawisłości sędziów może być: bardzo niski (gdy mniej niż 30 % respondentów postrzega niezależność sądów i niezawisłości sędziów jako stosunkowo dobrą lub bardzo dobrą); niski (30–39 %), średni (40–59 %), wysoki (60–75 %) lub bardzo wysoki (powyżej 75 %).

³ Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości 2024, wykresy 52 i 54. Należy również zauważyć, że w Polsce 33 % przedsiębiorstw ma bardzo dużą lub stosunkowo dużą pewność, że ich inwestycje są chronione przez polskie prawo i sądy. 33 % badanych przedsiębiorstw postrzega jakość, efektywność lub niezależność wymiaru sprawiedliwości jako główne przyczyny braku skuteczności ochrony inwestycji w ich kraju. Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości 2024, wykresy 55 i 56.

⁴ W następstwie wyborów parlamentarnych, które przeprowadzono w październiku 2023 r., został wybrany nowy rząd.

ds. przywracania praworządności oraz porządku konstytucyjnego⁵. W lutym 2024 r. władze polskie przyjęły⁶ plan działań w sprawie przywracania praworządności. W planie tym Polska wyraźnie potwierdziła pierwszeństwo prawa UE i konieczność stosowania się do orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (Trybunału Sprawiedliwości). Podkreślono w nim także znaczenie wymogów niezależności sądów i niezawisłości sędziów. W planie działań opisano, jak rząd zamierza przywrócić i chronić niezależność sądów i niezawisłość sędziów w poszczególnych instytucjach. Polska przedstawiła ten plan na posiedzeniu Rady do Spraw Ogólnych⁷ jako reakcję na zastrzeżenia wyrażone w uzasadnionym wniosku Komisji z grudnia 2017 r. zgodnie z art. 7 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej (TUE), a także w wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC) i Trybunału Sprawiedliwości. Minister Sprawiedliwości oficjalnie wezwał polskich sędziów do pełnego przestrzegania i stosowania prawa UE i zasad prawnych wynikających z europejskiej konwencji praw człowieka⁸. Minister Sprawiedliwości zobowiązał się również do współpracy z Radą Europy i Komisją Wenecką⁹; pierwsze konsultacje w sprawie nowych reform odbyły się w kwietniu 2024 r.

Komisja zdecydowała się zamknąć procedurę określoną w art. 7 ust. 1 TUE w odniesieniu do Polski. 6 maja 2024 r. Komisja zakończyła analizę sytuacji w zakresie praworządności w Polsce¹⁰ w związku z procedurą określoną w art. 7 ust. 1 TUE i stwierdziła, że nie ma już wyraźnego ryzyka poważnego naruszenia przez Polskę zasady praworządności. Komisja podkreśliła działania podjęte przez Polskę w celu rozwiązania problemów dotyczących niezależności systemu wymiaru sprawiedliwości, a także zobowiązania Polski do uznania pierwszeństwa prawa UE oraz wykonania wyroków Trybunału Sprawiedliwości i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Działania te z zadowoleniem przyjęto również podczas debaty na forum Rady do Spraw Ogólnych 21 maja 2024 r.¹¹ W następstwie tej debaty 29 maja 2024 r. Komisja postanowiła zamknąć procedurę określoną w art. 7, wycofując swój uzasadniony wniosek z 2017 r. Komisja potwierdziła, że będzie nadal monitorować środki przewidziane w planie działań, a także inne działania propagujące praworządność w Polsce, w szczególności w ramach rocznego sprawozdania na temat praworządności¹².

⁵ Należy zauważyć, że przedstawiciele zawodów prawniczych, stowarzyszeń sędziów i prokuratorów, a także członkowie społeczeństwa obywatelskiego mogą uczestniczyć w posiedzeniach zespołu w charakterze doradczym. Zob. uwagi rządu przekazane na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności, s. 15 i nast. Największe stowarzyszenia sędziowskie wezwały również Ministra Sprawiedliwości do podjęcia pilnych działań w celu utorowania drogi do przywrócenia praworządności (zob. wspólne stanowisko stowarzyszeń sędziowskich w sprawie niezbędnych pilnych działań Ministra Sprawiedliwości, podpisane przez siedem stowarzyszeń sędziowskich, z 29 stycznia 2024 r.).

⁶ Zob. zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2023 r. (Monitor Polski 2023 poz. 1384); zob. również komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 20 lutego 2024 r.

⁷ Plan działań został zaprezentowany przez Polskę na posiedzeniu Rady do Spraw Ogólnych 20 lutego 2024 r., a następnie omówiony 19 marca i 21 maja 2024 r.

⁸ Takie wezwanie nie jest samo w sobie wiążące dla sędziów. Zob. komunikat Ministra Sprawiedliwości z 7 lutego 2024 r. w sprawie standardów w zakresie prawa do rzetelnego procesu.

⁹ Oświadczenie Ministra Sprawiedliwości z 15 marca 2023 r. na sesji plenarnej Komisji Weneckiej; zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 15 marca 2023 r.

¹⁰ Zob. komunikat prasowy Komisji z 6 maja 2024 r., IP/24/2461.

¹¹ Zob. oświadczenie prasowe Rady z 21 maja 2024 r.

¹² Zob. komunikat prasowy Komisji z 29 maja 2024 r., MEX/24/2986.

Komisja pozytywnie oceniła reformy systemu środków dyscyplinarnych mającego zastosowanie do sędziów. W ramach Europejskiego Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (RRF) Komisja stwierdziła, że Polska w zadowalającym stopniu osiągnęła dwa „nadrzędne kamienie milowe”, dotyczące wzmocnienia istotnych aspektów niezależności polskiego sądownictwa, w wyniku reformy systemu odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów obowiązującego od czerwca 2022 r. do lutego 2024 r.¹³ W szczególności zlikwidowano Izbę Dyscyplinarną Sądu Najwyższego i zastąpiono ją niezależną i bezstronną izbą Sądu Najwyższego; zreformowano również system środków dyscyplinarnych i usunięto kontrowersyjne przewinienia dyscyplinarne; wszyscy sędziowie, których dotyczyły orzeczenia Izby Dyscyplinarnej, uzyskali prawo do odwołania się w ramach nowego systemu do nowej izby w jasno określonym terminie, a wszyscy sędziowie zawieszeni przez Izbę Dyscyplinarną zostali przywróceni na stanowiska. Oprócz tego polskie sądy mogą wszczynać procedury weryfikacji, czy sędzia spełnia kryteria niezawisłości wynikające z art. 19 TUE. Komisja uznała również, że Polska spełnia obecnie horyzontalny warunek podstawowy związany z Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej („Karta”)¹⁴.

Podejmowane są działania w związku z wątpliwościami dotyczącymi dochodzeń i postępowań dyscyplinarnych prowadzonych przeciwko sędziom w związku z treścią ich orzeczeń sądowych. Obawy budziło dotychczas ryzyko wykorzystywania dochodzeń dyscyplinarnych do prowadzenia czynności wyjaśniających wobec sędziów i ewentualnego stawiania sędziów w stan oskarżenia ze względu na treść ich orzeczeń sądowych¹⁵. Istnienie takiego ryzyka potwierdzono w dwóch orzeczeniach Trybunału Sprawiedliwości¹⁶. Izba Odpowiedzialności Zawodowej Sądu Najwyższego uznała taką praktykę za niezgodną z prawem¹⁷. Oprócz przepisów ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r., które zasadniczo stanowią, że treść orzeczeń sądowych nie kwalifikuje się jako przewinienie dyscyplinarne, i zgodnie z zobowiązaniami wynikającymi z KPO, 15 lutego 2024 r. Minister Sprawiedliwości wydał zarządzenie ustanawiające ramy współdziałania z tzw. rzecznikami dyscyplinarnymi *ad hoc*, zgodnie z którym tacy rzecznicy dyscyplinarni będą powoływani w sprawach dyscyplinarnych dotyczących treści orzeczeń sądowych¹⁸. Powołanie rzecznika *ad hoc* przez Ministra Sprawiedliwości wyklucza możliwość zajmowania się daną sprawą przez

¹³ Zob. ocena wstępna Komisji dotycząca pierwszego wniosku Polski o płatność oraz decyzja wykonawcza Komisji w sprawie zatwierdzenia wypłaty pierwszej transzy bezzwrotnego wsparcia oraz pierwszej transzy wsparcia pożyczkowego dla Polski, C(2024) 2369 final. Ponadto Polska w zadowalającym stopniu osiągnęła inny „nadrzędny kamień milowy”, który zobowiązywał ją do korzystania z Arachne – narzędzia informatycznego wspierającego krajowe systemy audytu i kontroli, przyczyniającego się do zapewnienia niezbędnych zabezpieczeń przed nadużyciami finansowymi.

¹⁴ Zob. komunikat prasowy Komisji, IP/24/1222.

¹⁵ Sprawy te dotyczyły przypadków, w których sędziowie kwestionowali prawidłowość powołania innych sędziów lub legalność konstytucyjnych organów państwa; zob. komunikat Rzecznika Dyscyplinarnego Sędziów Sądów Powszechnych z 7 grudnia 2023 r. oraz komunikat Zastępcy Rzecznika Dyscyplinarnego przy Sądzie Okręgowym w Warszawie z 8 stycznia 2024 r.

¹⁶ Zob. wyrok z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie C-791/19, Komisja/Polska, oraz wyrok z dnia 5 czerwca 2023 r. w sprawie C-204/21, Komisja/Polska.

¹⁷ Zob. sprawa I ZSK 10/23.

¹⁸ Zarządzenie to stanowi, że rzecznicy ci są niezależni od Ministra Sprawiedliwości i będą powoływani do prowadzenia czynności wyjaśniających lub postępowań dyscyplinarnych dotyczących: 1) wystąpienia do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z wnioskiem o rozpatrzenie pytania prejudycjalnego; 2) treści orzeczenia sądowego; 3) badania przez sędziego zgodności z prawem powołania innego sędziego, spełniania przez innego sędziego wymogów niezawisłości i bezstronności w związku z okolicznościami towarzyszącymi jego powołaniu lub zgodności z prawem składu sądu w związku z okolicznościami towarzyszącymi powołaniu sędziego będącego członkiem tego składu.

jakiegokolwiek innego rzecznika. Minister Sprawiedliwości powołał już rzeczników dyscyplinarnych *ad hoc*¹⁹ do przejęcia prowadzenia takich czynności wyjaśniających i postępowań dyscyplinarnych oraz, jeżeli rzecznik uzna to za uzasadnione, do zakończenia tych czynności lub postępowań²⁰. Ponadto zobowiązanie Polski do przestrzegania orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości obejmuje wyrok z dnia 5 czerwca 2023 r. (sprawa C-204/21), w którym stwierdzono, że niektóre przepisy polskiej ustawy dotyczące przewinień dyscyplinarnych sędziów są sprzeczne z prawem UE, w związku z czym wszystkie organy krajowe, a w szczególności wszystkie sądy krajowe, mają obowiązek odstąpić od stosowania tych przepisów. Od listopada 2023 r. KRS nie wybiera już nowych rzeczników dyscyplinarnych dla sędziów sądów powszechnych²¹.

Trybunał Sprawiedliwości i Europejski Trybunał Praw Człowieka doprecyzowały wymogi dotyczące niezależności sądów i niezawisłości sędziów w sprawach dotyczących Polski. 6 lipca 2023 r. ETPC orzekł w sprawie dotyczącej systemu odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów, że doszło w tej dziedzinie do wielu naruszeń europejskiej konwencji praw człowieka²². 23 listopada 2023 r. ETPC wydał wyrok pilotażowy²³ dotyczący niezależności sądów i niezawisłości sędziów w Polsce, w którym zwrócił się do Polski o wprowadzenie szeregu środków ustawodawczych w celu spełnienia wymogów określonych w art. 6 ust. 1, w tym zasady niezależności sądownictwa²⁴. Nowy Minister Sprawiedliwości ogłosił,²⁵ że Polska nie będzie kwestionowała wyroku pilotażowego i zajmie się jego

¹⁹ Rzecznicy dyscyplinarni *ad hoc* są powoływani spośród sędziów 1) posiadających dziesięcioletnią praktykę w sprawach karnych, 2) powołanych na stanowiska na wniosek KRS, której niezależność jest niekwestionowana, 3) specjalizujących się w prowadzeniu spraw dyscyplinarnych. Zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 29 stycznia 2024 r. Zob. również wspomniane wyżej zarządzenie Ministra Sprawiedliwości.

²⁰ Rzeczników dyscyplinarnych *ad hoc* powołano na przykład 29 stycznia, 15 i 23 lutego oraz 12 marca 2024 r. Do tej pory zamknięto ponad 15 postępowań. Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowuje obecnie zmiany w przepisach dotyczących dodatków i obciążenia pracą sędziów, w wyniku których mają zostać obniżone dodatki przysługujące rzecznikom dyscyplinarnym, a ich obciążenie pracą w charakterze zwykłych sędziów ma wzrosnąć. Podobne rozwiązanie zostanie zastosowane do obciążenia pracą sędziów będących członkami KRS. Według Ministerstwa Sprawiedliwości doprowadzi to do znacznego wzrostu liczby spraw rozpatrywanych corocznie w Polsce. Zob. Rzeczpospolita.pl z 2 marca 2024 r. i Oko.press z 2 kwietnia 2024 r. oraz Prawo.pl z 4 kwietnia 2024 r.

²¹ Zob. również uwagi Sądu Najwyższego przekazane na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności, s. 4.

²² Wyrok ETPC z dnia 6 lipca 2023 r. w sprawie Tuleya przeciwko Polsce (skargi nr 21181/19 i 51751/20).

²³ Wyrok ETPC z dnia 23 listopada 2023 r. w sprawie Wałęsa przeciwko Polsce. W ciągu ostatnich kilku lat Europejski Trybunał Praw Człowieka opracował nową procedurę, zwaną „procedurą wyroku pilotażowego”, jako sposób rozpatrywania dużych grup identycznych spraw, które wynikają z tego samego głównego problemu.

²⁴ W wyroku tym oraz w świetle wcześniejszych wyroków dotyczących zainicjowanych w 2017 r. reform sądownictwa w Polsce ETPC orzekł, że naruszenia prawa do rzetelnego procesu sądowego zagwarantowanego w art. 6 ust. 1 wynikały z wzajemnie powiązanych problemów systemowych związanych z nieprawidłowym funkcjonowaniem krajowych przepisów i praktyk. Do podstawowych problemów należą: 1) wadliwa procedura powoływania sędziów z udziałem Krajowej Rady Sądownictwa ustanowionej na mocy ustawy zmieniającej z 2017 r., 2) wynikający z tego brak niezależności Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego, 3) wyłączna właściwość Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego w sprawach dotyczących zarzutu braku niezawisłości sędziego lub niezależności sądu, 4) stwierdzona w wyroku pilotażowym wadliwość procedury skargi nadzwyczajnej, 5) wyłączna właściwość Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego w zakresie rozpoznawania skarg nadzwyczajnych. Zob. komunikat prasowy ETPC 322 (2023).

²⁵ Oświadczenie Ministra Sprawiedliwości na posiedzeniu Krajowej Rady Sądownictwa w dniu 14 grudnia 2023 r.

wykonaniem. Nowy Minister Spraw Zagranicznych poinformował Radę Europy, że polski rząd jest zdecydowany i zdeterminowany w pełni wykonać orzeczenia ETPC, w szczególności te dotyczące praworządności oraz niezależności sądów i niezawisłości sędziów²⁶. 21 grudnia 2023 r. Trybunał Sprawiedliwości orzekł²⁷, że Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego w składzie trzech sędziów nie stanowi niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego ustawą, czego wymaga art. 19 ust. 1 TUE. Polskie sądy nadal zwracają się do Trybunału Sprawiedliwości z wnioskami o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w kwestiach związanych z niezależnością sądów i niezawisłością sędziów. Plan działań w sprawie przywrócenia praworządności przedstawiony przez polski rząd przewiduje pełne wykonanie wszystkich orzeczeń dotyczących niezależności sądów i niezawisłości sędziów wydanych dotychczas przez Trybunał Sprawiedliwości i ETPC²⁸. Polska rozpoczęła również przegląd stanowisk, które poprzedni rząd zajął w toczących się przed tymi sądami sprawach²⁹.

Sejm przyjął ustawę mającą na celu rozwiązanie poważnych problemów związanych z kwestią niezależności Krajowej Rady Sądownictwa. Krajowa Rada Sądownictwa (KRS) nadal przedkładała Prezydentowi RP wnioski o powołanie sędziów, mimo utrzymujących się poważnych wątpliwości co do jej niezależności³⁰. Aby przeciwdziałać tej praktyce – w oczekiwaniu na wdrożenie rozwiązania strukturalnego – Ministerstwo Sprawiedliwości ogłosiło zamrożenie publikacji ogłoszeń o wolnych stanowiskach w sądach powszechnych³¹. 20 grudnia 2023 r. Sejm podjął uchwałę w sprawie KRS, w której stwierdził, że jej skład ukształtowany w sposób sprzeczny z konstytucją, wobec czego nie może ona wykonywać swoich funkcji i zadań konstytucyjnych³². 20 lutego 2024 r., zgodnie z planem działań, rząd formalnie złożył w Sejmie projekt ustawy³³ mającej na celu przywrócenie niezależności KRS. Zgodnie z projektem ustawy to sędziowie, a nie Sejm, będą uprawnieni do wybierania i powoływania 15 sędziów na członków KRS³⁴. KRS i Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego

²⁶ Zob. pismo Ministra Spraw Zagranicznych z 15 grudnia 2023 r. skierowane do Prezesa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Komitetu Ministrów Rady Europy. Zob. komunikat prasowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych z tego samego dnia.

²⁷ Sprawa C-718/21, Krajowa Rada Sądownictwa (*Maintien en fonctions d'un juge*). Podobne rozumowanie podtrzymano w postanowieniach Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29 maja 2024 r. w sprawie C-43/22, Prokurator Generalny, oraz w sprawie C-720/21, Rzecznik Praw Obywatelskich.

²⁸ Zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 20 lutego 2024 r.

²⁹ Polska zmieniła na przykład stanowisko w sprawie C-521/21, Rzecznik Praw Obywatelskich, w sprawach połączonych C-146/23 i C-374/23, Sąd Rejonowy w Białymstoku, oraz w sprawie C-197/23, S.

³⁰ Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 5. KRS nadal podejmowała uchwały kwestionujące działalność sędziów mającą na celu propagowanie i utrzymanie praworządności, a także podważała szereg środków przyjętych przez nowy rząd. Zob. uchwała KRS nr 728/2023 z dnia 29 sierpnia 2023 r. w sprawie standardów bezstronności i niezawisłości sędziowskiej oraz uchwała nr 113/2024 z dnia 16 lutego 2024 r., w której zwrócono się do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem o orzeczenie niezgodności z konstytucją przepisów umożliwiających Ministrowi Sprawiedliwości odwoływanie prezesów i wiceprezesów sądów bez wiążącej opinii KRS. W kwestii oświadczeń KRS krytykujących projekty ustaw i orzeczenia wydane przez sędziów zob. uwagi pięciu organizacji pozarządowych na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności, s. 5.

³¹ Zob. komunikat Ministra Sprawiedliwości z 7 lutego 2024 r.

³² Uchwała Sejmu z dnia 20 grudnia 2023 r., opublikowana w Monitorze Polskim z dnia 22 grudnia 2023 r. poz. 1457.

³³ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa, druk Sejmu nr 219. Projekt ustawy był przedmiotem uprzednich konsultacji z zainteresowanymi podmiotami.

³⁴ Zgodnie z projektem ustawy wśród nowych członków znaleźliby się przedstawiciele wszystkich szczebli sądownictwa w Polsce. Członkowie KRS powołani przez Sejm od 2018 r. oraz sędziowie powołani na wniosek KRS w składzie działającym od 2018 r. nie mogliby kandydować w wyborach, ale mogliby

wydali negatywne opinie, uznając projekt ustawy za niezgodny z konstytucją³⁵. Natomiast stowarzyszenia sędziów i przedstawiciele organizacji społeczeństwa obywatelskiego z zadowoleniem przyjęli cele projektu ustawy³⁶. Na wniosek Ministra Sprawiedliwości Komisja Wenecka wydała w trybie pilnym opinię w sprawie projektu³⁷, którą Senat następnie uwzględnił w zmienionym tekście ustawy. 12 lipca 2024 r. Sejm przyjął ustawę, odrzucając poprawkę Senatu umożliwiającą kandydowanie do KRS sędziom powołanym lub awansowanym na wniosek KRS w składzie ukształtowanym na podstawie ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r.³⁸ Od momentu przekazania przyjętej ustawy Prezydentowi RP ma on 21 dni na jej podpisanie, zawetowanie lub skierowanie do Trybunału Konstytucyjnego³⁹.

Polska zobowiązała się do wzmocnienia niezależności Sądu Najwyższego. ETPC i Trybunał Sprawiedliwości w licznych orzeczeniach stwierdziły, że w procesie powołania szeregu sędziów Sądu Najwyższego wystąpiły fundamentalne nieprawidłowości⁴⁰. Jak wspomniano w Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r.⁴¹, szereg sędziów Sądu Najwyższego, w tym jego pierwszą prezes, powołano do tego sądu w warunkach, które ETPC uznał za naruszające prawo do sądu ustanowionego ustawą. Kwestia ta nadal budzi

głosować na innych kandydatów. Kadencja obecnych członków KRS wybranych przez Sejm 12 maja 2022 r. wygasłaby w dniu ogłoszenia wyników wyborów na nowych członków KRS.

³⁵ Zob. opinia Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2024 r. dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy o KRS (BSA III.021.1.2024) oraz opinia KRS z dnia 15 lutego 2024 r. w sprawie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa (WP.420.1.2024).

³⁶ Pełne nagranie z otwartego posiedzenia Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka z 26 marca 2024 r. w sprawie projektu nowej ustawy. Zob. również uwagi ENNHRI przekazane na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności, s. 8. Zob. również opinia Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia” w sprawie projektu ustawy (w której wskazano jednak, że w projekcie należy również uwzględnić szereg dalszych kwestii); opinia Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka z 31 stycznia 2024 r. oraz pilna wstępna opinia OBWE/ODHIR z 8 kwietnia 2024 r. (JUD-POL/500/2024 [NR/AIC]).

³⁷ Zob. CDL-PI(2024)009-e Polska – Pilna Wspólna Opinia Komisji Weneckiej i Dyrekcji Generalnej ds. Praw Człowieka i Praworządności Rady Europy w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa, wydana 8 maja 2024 r.

³⁸ W tym względzie ustawa w postaci przyjętej przez Sejm nie jest zgodna z zawartym w pilnej opinii Komisji Weneckiej zaleceniem, by zmienić przepis dotyczący blankietowego pozbawienia biernego prawa wyborczego do KRS tak dużej grupy (według Komisji Weneckiej ok. 2 500–3 500) sędziów powołanych lub awansowanych na wniosek KRS w jej składzie ukształtowanym na podstawie ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r., ponieważ nie uwzględnia ono możliwości przeprowadzenia indywidualnej oceny i w związku z tym budzi wątpliwości co do proporcjonalności. Zgodnie z ustawą sędziowie ci nie będą mogli kandydować w wyborach na członków KRS, lecz jedynie głosować na innych kandydatów (sędziów powołanych do pełnienia urzędu sędziowskiego lub awansowanych przez KRS w jej składzie przed wejściem w życie ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r.).

³⁹ 11 lipca 2024 r. Minister Sprawiedliwości, popierając odrzucenie poprawki Senatu, ogłosił na sesji Sejmowej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka, że jeżeli ustawa nie zostanie podpisana przez Prezydenta RP, konieczne będzie rozpoczęcie nowej procedury ustawodawczej w sprawie nowej ustawy o KRS oraz uwzględnienie zaleceń Komisji Weneckiej, a jednocześnie znalezienie kompromisu między prawem nowo powołanych sędziów do kandydowania do KRS a potrzebą przywrócenia praworządności.

⁴⁰ Zob. w szczególności wyroki ETPC z dnia 8 listopada 2021 r., Dolińska-Ficek i Ozimek przeciwko Polsce, 49868/19; z dnia 3 lutego 2022 r., Advance Pharma Sp. z o.o. przeciwko Polsce, 1469/20; oraz wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2023 r. w sprawie C-718/21, Krajowa Rada Sądownictwa (*Maintien en fonctions d'un juge*). Zob. również uwagi przekazane na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności przez ENNHRI, s. 8, oraz przez MEDEL, s. 15.

⁴¹ Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 7.

zastrzeżenia, które w międzyczasie doprowadziły do tarć w Sądzie Najwyższym⁴². W planie działań w sprawie przywracania praworządności Polska zobowiązała się do podjęcia działań mających na celu wykonanie wszystkich odpowiednich wyroków Trybunału Sprawiedliwości i ETPC dotyczących niezależności sądownictwa. „Test niezawisłości i bezstronności sędziego” wprowadzony ustawą z dnia 9 czerwca 2022 r.⁴³ i zwykle procedury wyłączenia pozostają dostępne dla stron postępowania jako sposoby odsunięcia od konkretnych spraw sędziów, którzy nie spełniają wymogu niezawisłości wynikającego z art. 19 ust. 1 TUE i art. 47 Karty. Pierwsza prezes Sądu Najwyższego zakwestionowała działania podjęte w celu usunięcia niedociągnięć w funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości⁴⁴. Prezydent RP zaproponował zmiany w regulaminie Sądu Najwyższego mające w szczególności na celu zmniejszenie kworum wymaganego w izbach Sądu Najwyższego obradujących w pełnym składzie z dwóch trzecich do połowy⁴⁵. Nadal nie wykonano jeszcze orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości w trybie prejudycjalnym z 2021 r. dotyczącego powołania sędziego do Sądu Najwyższego⁴⁶.

Rząd złożył projekt ustawy mającej na celu rozwiązanie pozostałych poważnych problemów związanych z Trybunałem Konstytucyjnym. 14 grudnia 2023 r. ETPC zwrócił uwagę na nieprawidłowości w procesie powołania trzech sędziów Trybunału Konstytucyjnego, którzy zasiadali w składzie orzekającym⁴⁷. 6 marca 2024 r. Sejm przyjął

⁴² Grupa 37 sędziów Sądu Najwyższego powołanych przed 2018 r. sporządziła list otwarty, w którym wezwała władze polskie do uniemożliwienia rozpoznawania spraw sędziom Sądu Najwyższego powołanym w drodze procedur, w których wystąpiły zasadnicze nieprawidłowości. W liście tym wezwała również prezesów Sądu Najwyższego do ustąpienia ze stanowisk. List został szeroko rozpowszechniony przez media, zob. np. Onet.pl z 30 stycznia 2024 r. Ponadto ławnicy Sądu Najwyższego podjęli uchwały o wstrzymaniu się od udziału w orzekaniu w składach złożonych z sędziów Sądu Najwyższego powołanych na wniosek KRS w jej składzie po marca 2018 r.; zob. Prawo.pl z 13 października 2023 r. Izba Cywilna Sądu Najwyższego przyjęła uchwałę, w której stwierdziła, że niedopuszczalne jest kwestionowanie statusu sędziów; zob. uchwała Zgromadzenia Sędziów Izby Cywilnej Sądu Najwyższego nr 2/2024 z dnia 12 stycznia 2024 r. w sprawie statusu sędziów Sądu Najwyższego, przyjęta przez większość sędziów powołanych do sądu od marca 2018 r. Trzech sędziów Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych postanowiło powstrzymać się od orzekania w niektórych rodzajach spraw do czasu pełnego wykonania orzeczeń ETPC i Trybunału Sprawiedliwości dotyczących ich statusu. Należy zauważyć, że inni sędziowie tej samej izby nadal rozpoznają takie sprawy, zob. np. wyrok z dnia 28 lutego 2024 r. w sprawie I NKRS 87/23.

⁴³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o zmianie ustawy o Sądzie Najwyższym i niektórych innych ustaw.

⁴⁴ Zob. stanowisko Pierwszego Prezesa SN wobec projektowanych zmian Regulaminu urzędowania sądów powszechnych z 17 grudnia 2023 r.; oświadczenie Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego w związku z wypowiedziami Marszałka Sejmu RP z 5 stycznia 2024 r.; oświadczenie Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego w związku z bezprawnymi działaniami Prezesa Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych SN oraz Marszałka Sejmu z 8 stycznia 2024 r.; oświadczenia Pierwszego Prezesa SN w związku z bezprawną próbą usunięcia Prezesa SA w Warszawie z 11 marca 2024 r. oraz z 20 marca 2024 r. (zob. również poniżej).

⁴⁵ Zmiany zostały ogłoszone ze skutkiem ostatecznym w Dz.U. z 5 grudnia 2023 r. poz. 2635. Zmiany w regulaminie Naczelnego Sądu Administracyjnego zaproponowane przez Prezydenta RP zostały ogłoszone ze skutkiem ostatecznym w Dz.U. z dnia 22 grudnia 2023 r. poz. 2754. W ich wyniku zmieniła się liczba stanowisk sędziowskich w Naczelnym Sądzie Administracyjnym.

⁴⁶ Dotyczy to wyroku Trybunału Sprawiedliwości z dnia 6 października 2021 r. w sprawie C-487/19, W.Ż. 20 marca 2024 r. nowo powołany prezes Izby Karnej Sądu Najwyższego postanowił oddalić wniosek strony głównej o wyłączenie od orzekania czterech sędziów, których bezpośrednio dotyczą wyroki ETPC kwestionujące ich status sędziowski. Zob. postanowienie z dnia 20 marca 2024 r. w sprawie I NWW 468/23. Por. Sprawozdanie na temat praworządności z 2022 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 9.

⁴⁷ Wyrok ETPC z dnia 14 grudnia 2023 r. w sprawie M.L. przeciwko Polsce (skarga nr 40119/21), pkt 173: „ponadto Trybunał zwraca uwagę, że sędziowie J. P. i J.W. (...) zostali wybrani odpowiednio w latach 2017 i 2018 w celu zastąpienia dwóch innych sędziów wybranych wraz z sędzią M. M. przez Sejm VIII kadencji

uchwałę, w której podkreślił niekonstytucyjny charakter powołania tych sędziów i przypomniał o bezprawnym powołaniu obecnego Prezesa Trybunału⁴⁸. W uchwale tej wezwano sędziów Trybunału Konstytucyjnego do ustąpienia ze stanowisk i przystąpienia do procesu przemian demokratycznych oraz wezwano władze publiczne do powstrzymania się od współpracy z Trybunałem Konstytucyjnym w celu zachowania konstytucyjnej zasady legalizmu⁴⁹. 6 marca 2024 r. rząd przedstawił dwa projekty ustaw o Trybunale Konstytucyjnym, przygotowane wspólnie z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego⁵⁰, których pierwsze czytanie w parlamencie już się odbyło⁵¹. W międzyczasie Trybunał Konstytucyjny wydał kolejne orzeczenie stwierdzające niezgodność z konstytucją postanowień Traktatu UE⁵². Z kolei 11 grudnia 2023 r. uznał za niekonstytucyjną nową ustawę mającą na celu wprowadzenie istotnych usprawnień w funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości⁵³. Nadal odrzucał również wnioski o wyłączenie sędziów uznanych za powołanych niezgodnie z prawem⁵⁴. Były Prokurator Generalny oraz sędziowie Sądu Najwyższego powołani po marcu 2018 r. składali do Trybunału Konstytucyjnego kolejne skargi w sprawach związanych z konstytucyjnością prawa UE⁵⁵, a Trybunał Konstytucyjny

w procedurze, którą Trybunał już uznał za naruszającą art. 6 [...]”. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego, który został zaskarżony do ETPC, dotyczył niekonstytucyjności ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży.

⁴⁸ Począwszy od 13 grudnia 2023 r. nowy rząd stosował praktykę publikowania orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego z dodatkowymi wyjaśnieniami w przypadku, gdy orzeczenia te zostały wydane w nieprawidłowym składzie. Takie wyjaśnienia odnoszą się w szczególności do orzecznictwa ETPC w sprawach: Xero Flor w Polsce Sp. z o.o. przeciwko Polsce z dnia 7 maja 2021 r., skarga nr 4907/18; Wałęsa przeciwko Polsce z dnia 23 listopada 2023 r., skarga nr 50849/21 oraz M.L. przeciwko Polsce z dnia 14 grudnia 2023 r., skarga nr 40119/21. W wyniku przyjęcia przez Sejm wspomnianej uchwały 6 marca 2024 r. rząd polski zaprzestał publikowania orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego.

⁴⁹ Por. uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 marca 2024 r. w sprawie usunięcia skutków kryzysu konstytucyjnego lat 2015–2023 w kontekście działalności Trybunału Konstytucyjnego, opublikowana w Monitorze Polskim z 2024 r., poz. 198. Uchwała ta nie jest prawnie wiążąca. 28 maja 2024 r. Trybunał Konstytucyjny uznał tę uchwałę za niezgodną z konstytucją.

⁵⁰ Zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 4 marca 2024 r.

⁵¹ Pierwsze czytanie odbyło się 26 kwietnia 2024 r. Projekty ustaw o Trybunale Konstytucyjnym (druki nr 253 i 254) wiążą się w szczególności z następującymi zmianami: orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego wydane w jego nieprawidłowym składzie zostałyby unieważnione (bez unieważniania innych decyzji wydanych na ich podstawie); kadencja obecnej prezes Trybunału Konstytucyjnego zostałaby zakończona, a jej obowiązki przejąłby sędzia o najwyższym stażu pracy na stanowisku sędziowskim; powołanie trzech sędziów na już zajmowane stanowiska zostałoby unieważnione; inni sędziowie mieliby miesiąc na przejście w stan spoczynku (w przeciwnym razie nadal orzekaliby w Trybunale Konstytucyjnym). Nowi sędziowie Trybunału Konstytucyjnego byłiby powoływani większością 3/5 głosów Sejmu (zamiast bezwzględną większością głosów), a katalog organów uprawnionych do zgłaszania kandydatur zostałby znacznie rozszerzony. Osoby, które w ciągu ostatnich czterech lat sprawowały urząd polityczny, nie mogłyby zostać sędziami Trybunału Konstytucyjnego. Ponadto rząd zaproponował zmianę konstytucji dotyczącą m.in. sposobu powoływania nowych sędziów Trybunału Konstytucyjnego w celu zapewnienia, aby w okresie jednej kadencji Sejmu nie dochodziło do powołań na dużą skalę.

⁵² Wyrok z dnia 11 grudnia 2023 r. w sprawie K 8/21 w odniesieniu do (okresowej) kary finansowej lub ryczałtu nakładanych przez TSUE; w wyroku tym Trybunał Konstytucyjny uznał za niezgodny z konstytucją art. 279 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej oraz art. 39 Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

⁵³ Wyrok z dnia 11 grudnia 2023 r. w sprawie Kp 1/23 dotyczącej ustawy z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw; zob. Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 9–10.

⁵⁴ Zob. np. komunikat Sejmu z 3 kwietnia 2024 r. wydany w kontekście sprawy K 27/23.

⁵⁵ Zob. pytania prawne Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2024 r. w sprawie II CSKP 426/22, podające w wątpliwość zgodność z konstytucją art. 19 ust. 1 TUE w związku z art. 47 Karty praw podstawowych i art. 267 TFUE. Zob. również wniosek poprzedniego Prokuratora Generalnego do Trybunału

wydał szereg postanowień tymczasowych w związku ze skargami konstytucyjnymi złożonymi przez osoby pozbawione funkcji⁵⁶. Według władz polskich te postanowienia tymczasowe zostały wydane bez żadnej podstawy prawnej. Przed Trybunałem Sprawiedliwości nadal toczy się postępowanie w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego wszczęte przez Komisję przeciwko Polsce w związku z Trybunałem Konstytucyjnym i jego orzecnictwem⁵⁷. W międzyczasie Polska zmieniła stanowisko w tej sprawie i przyznała, że doszło do naruszenia prawa UE.

Trwa odwracanie skutków, jakie kwestionowane reformy wymiaru sprawiedliwości z 2017 r. wywarły na funkcjonowanie sądownictwa powszechnego. Nowy Minister Sprawiedliwości publicznie zobowiązał się do angażowania środowiska sędziowskiego we wszystkie decyzje związane z mianowaniem na kluczowe stanowiska w sądownictwie powszechnym oraz do zorganizowania przejrzystych procedur powoływania sędziów w oparciu o otwarte konkursy⁵⁸. To nowe podejście zostało już wdrożone w odniesieniu do procedur powoływania prezesów i wiceprezesów sądów, które to procedury od 2017 r. nie zapewniały uczestnictwa organów samorządu sędziowskiego. Minister Sprawiedliwości odwołał⁵⁹ lub rozpoczął proces odwoływania⁶⁰ kilku prezesów i wiceprezesów sądów, których poprzedni Minister Sprawiedliwości powołał z nadużyciem władzy⁶¹. Niektóre z tych decyzji zostały zaskarżone, a Trybunał Konstytucyjny⁶² wydał postanowienia tymczasowe

Konstytucyjnego w odniesieniu do konkretnych środków przyjętych w ramach pakietu „Zielony Ład” (zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 20 października 2023 r.) oraz europejskiego systemu handlu emisjami (zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 24 listopada 2023 r.). Inne podobne wnioski są wycofywane. Na przykład obecny Prokurator Generalny wycofał 31 stycznia 2024 r. wniosek poprzedniego Prokuratora Generalnego dotyczący zgodności z konstytucją przepisów regulujących funkcjonowanie samorządu lekarzy; zob. DoRzeczy.pl z 31 stycznia 2024 r. Z kolei 23 kwietnia 2024 r. Krajowa Rada Sądownictwa złożyła wniosek do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie niezgodności z konstytucją przepisów europejskiej konwencji praw człowieka nakładających na Polskę obowiązek wykonania wyroków ETPC w sprawie niezależności sądownictwa i wypłacenie stronom zadośćuczynienia w takich sprawach (zob. uchwała z dnia 23 kwietnia 2024 r. nr 233/2024).

⁵⁶ Chodzi m.in. o postanowienie tymczasowe w sprawie Ts 9/24, mające na celu uniemożliwienie Prokuratorowi Generalnemu powołania nowego Prokuratora Krajowego (zob. również poniżej), oraz w sprawie Ts 32/24, mające na celu wstrzymanie odwołania prezesa Sądu Apelacyjnego w Warszawie. Minister Sprawiedliwości uznaje te orzeczenia za nieważne z prawnego punktu widzenia, zwłaszcza że zostały one wydane w kontekście skarg konstytucyjnych, które można wnieść do Trybunału Konstytucyjnego dopiero po wyczerpaniu wszystkich środków zaskarżenia dostępnych przed sądami powszechnymi. Zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 23 stycznia 2024 r.

⁵⁷ 17 lipca 2023 r. Komisja wniosła do Trybunału Sprawiedliwości skargę przeciwko Polsce na podstawie art. 258 TFUE w sprawie naruszenia prawa UE przez Trybunał Konstytucyjny i zakwestionowania dwóch wyroków wydanych przez Trybunał Konstytucyjny w 2021 r.; zob. sprawa C-448/23.

⁵⁸ Komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 22 stycznia 2024 r.

⁵⁹ 19 grudnia 2023 r. Minister Sprawiedliwości cofnął decyzje poprzedniego Ministra Sprawiedliwości w sprawie powołania na urząd prezesów sądów, które nie miały jeszcze skutku prawnego; zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 19 grudnia 2023 r.

⁶⁰ Należy zauważyć, że niektórzy prezesi i wiceprezesi sądów postanowili samodzielnie zrezygnować ze sprawowanych urzędów; zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 2 kwietnia 2024 r.

⁶¹ Decyzje o odwołaniu są często poprzedzone zawieszeniem urzędującego prezesa lub wiceprezesa sądu. Zob. np. dwa komunikaty prasowe Ministerstwa Sprawiedliwości z 11 marca 2023 r. Na dzień 5 lipca 2024 r. toczyło się 108 procedur odwołania prezesa/wiceprezesa, a każdego z nich najpierw zawieszono w czynnościach służbowych.

⁶² Należy również zauważyć, że KRS wniosła do Trybunału Konstytucyjnego skargę dotyczącą zgodności z konstytucją przepisów umożliwiających Ministrowi Sprawiedliwości odwoływanie prezesów sądów bez uprzedniej wiążącej opinii KRS – zob. powyżej.

zawieszające niektóre odwołania⁶³. Zmieniono regulamin urzędowania sądów powszechnych w celu zapewnienia, aby weryfikacja spełniania przez sędziów wymogów wynikających z art. 19 ust. 1 TUE nie była prowadzona przez sędziów powołanych do pełnienia urzędu na wniosek KRS w składzie po marca 2018 r.⁶⁴ Prezydent RP i KRS podważyli zgodność tych zmian z konstytucją przed Trybunałem Konstytucyjnym. Powołano nowego dyrektora Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury⁶⁵. Minister Sprawiedliwości odwołał kilkanaścioro sędziów sądów powszechnych z delegacji do Ministerstwa Sprawiedliwości, KRS i Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, ponieważ uznał, że te stanowiska powinny być obsadzone przez urzędników publicznych i że sądy odniosą korzyści z powrotu oddelegowanych sędziów⁶⁶. Nowy rząd ogłosił również utworzenie czterech wyspecjalizowanych komisji, których zadaniem będzie zaproponowanie ulepszeń w ustawodawstwie w dziedzinach: prawa cywilnego, prawa karnego, prawa rodzinnego oraz ustroju sądownictwa i prokuratury⁶⁷.

Poczyniono znaczne postępy w kierunku zapewnienia funkcjonalnej niezależności prokuratury od rządu oraz pewne postępy w kierunku rozdzielenia funkcji Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego. W Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r. zalecono Polsce „[r]ozdzielenie funkcji Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego oraz kontynuowanie wysiłków na rzecz zapewnienia funkcjonalnej niezależności prokuratury od rządu”⁶⁸. Nowo powołany Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny oficjalnie wezwał prokuratorów do niezależnego działania w oczekiwaniu na całkowite rozdzielenie obu urzędów⁶⁹. Ministerstwo Sprawiedliwości przedstawiło szeroki opis planowanej reformy mającej na celu rozdzielenie urzędu Ministra Sprawiedliwości od urzędu Prokuratora Generalnego i zwiększenie funkcjonalnej niezależności prokuratorów⁷⁰. 12 stycznia 2024 r. Minister Sprawiedliwości oficjalnie ustalił, że Prokurator Krajowy powrócił do czynnej służby bez ważnej podstawy prawnej

⁶³ Wyborcza.pl z 22 lutego 2024 r., artykuł opisujący oświadczenie Prezesa Sądu Apelacyjnego w Warszawie, który jednocześnie jest głównym Rzecznikiem Dyscyplinarnym Sędziów Sądów Powszechnych, z 22 lutego 2024 r. Jeśli chodzi o udział Trybunału Konstytucyjnego, zob. postanowienie tymczasowe wydane w sprawie Ts 32/24.

⁶⁴ Zob. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 lutego 2024 r. zmieniające rozporządzenie – Regulamin urzędowania sądów powszechnych, opublikowane w Dz.U. z 7 lutego 2024 r. poz. 149.

⁶⁵ Powołanie zorganizowano w drodze konkursu otwartego; nowy Minister Sprawiedliwości odwołał ze stanowiska poprzedniego kierownika szkoły powołanego przez poprzedni rząd tuż przed objęciem władzy przez nowy skład rządu. Zob. komunikaty prasowe Ministerstwa Sprawiedliwości z 2 lutego 2024 r. i z 14 marca 2024 r.

⁶⁶ Zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 12 stycznia 2024 r.

⁶⁷ Zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 5 marca 2024 r.

⁶⁸ Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 11. Komisja oceniła, że nie poczyniono żadnych postępów w realizacji zalecenia zawartego w Sprawozdaniu na temat praworządności z 2022 r., aby rozdzielić funkcje Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego, oraz że poczyniono pewne postępy we wdrażaniu zalecenia dotyczącego zapewnienia funkcjonalnej niezależności prokuratury od rządu.

⁶⁹ Zob. pismo Prokuratora Generalnego z 15 stycznia 2024 r. skierowane do prokuratorów, asesorów prokuratury, asystentów, urzędników i pozostałych pracowników prokuratury.

⁷⁰ Zgodnie z zapowiedzianą reformą Sejm powołałby nowego Prokuratora Generalnego bezwzględną większością głosów za wiążącą zgodą Senatu na sześcioletnią (nieodnawialną) kadencję. Powołanie nowego Prokuratora Generalnego byłoby poprzedzone konkursem otwartym i wysłuchaniami publicznymi, a jego odwołanie byłoby możliwe wyłącznie w sytuacjach przewidzianych w ustawie. Zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 19 stycznia 2024 r.

i w związku z tym nie może zajmować urzędu⁷¹. Decyzję tę zaskarżył m.in. Prezydent RP, który zwrócił się w tej sprawie do Trybunału Konstytucyjnego⁷². 14 marca 2024 r. premier powołał nowego Prokuratora Krajowego⁷³, co również zostało zakwestionowane przez Prezydenta RP⁷⁴. Kwestię sprawowania urzędu Prokuratora Krajowego poruszono również w sprawie toczącej się przed Sądem Najwyższym⁷⁵. Wprowadzono zmiany w składzie Krajowej Rady Prokuratorów⁷⁶. Prokuratorzy zdegradowani lub oddelegowani przez poprzedniego Prokuratora Generalnego zostali przywrócenii na poprzednie stanowiska⁷⁷. Na jej wniosek Komisja potwierdziła udział Polski w Prokuraturze Europejskiej (EPPO). Prokuratura Europejska będzie właściwa do prowadzenia postępowań przygotowawczych oraz wnoszenia i popierania oskarżenia w sprawach przestępstw naruszających interesy finansowe Unii popełnionych w Polsce po 1 czerwca 2021 r.⁷⁸ Opisane powyżej wydarzenia świadczą o tym, że poczyniono znaczne postępy w realizacji zalecenia z 2023 r. dotyczącego kontynuowania wysiłków na rzecz zapewnienia funkcjonalnej niezależności prokuratury od rządu oraz pewne postępy w zakresie zalecenia dotyczącego rozdzielenia funkcji Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego.

Jakość

Poziom cyfryzacji jest zaawansowany, chociaż nadal istnieją pewne braki w zakresie dostępu online do orzeczeń sądowych. Sądy powszechnie stosują narzędzia cyfrowe i istnieją rozwiązania cyfrowe umożliwiające wszczynanie i śledzenie postępowań w sprawach cywilnych, handlowych i administracyjnych⁷⁹. Nadal istnieją pewne braki,

⁷¹ Powołano go na to stanowisko 18 marca 2022 r. Obecny Prokurator Generalny stwierdził, że poprzedni Prokurator Generalny przywrócił do czynnej służby prokuratora, który później został nominowany na Prokuratora Krajowego, na podstawie przepisów, które wówczas już nie obowiązywały. W związku z tym Minister Sprawiedliwości uznał, że Prokurator Krajowy nie został przez niego formalnie odwołany z urzędu – co wymagałoby formalnej zgody Prezydenta RP – ale w rzeczywistości nigdy skutecznie nie sprawował tego urzędu. Zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 12 stycznia 2024 r.

⁷² Były Prokurator Krajowy złożył skargę konstytucyjną do Trybunału Konstytucyjnego, który na tej podstawie 15 stycznia 2024 r. wydał postanowienie tymczasowe w sprawie Ts 9/24 zakazujące Prokuratorowi Generalnemu uniemożliwienia wykonywania obowiązków dotychczasowemu Prokuratorowi Krajowemu. Prokurator Generalny zakwestionował ważność tej decyzji (zob. powyżej). 15 stycznia 2024 r. Prezydent RP złożył do Trybunału Konstytucyjnego wniosek o rozstrzygnięcie sporu kompetencyjnego oraz ustalenie, czy Prokurator Generalny może *de facto* decydować o składzie osobowym Prokuratury Krajowej, z pominięciem Prezesa Rady Ministrów i Prezydenta RP; zob. sprawa Kpt 1/24 (w toku).

⁷³ Dokonano tego w drodze otwartej i przejrzystej procedury. Zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 9 lutego 2024 r.

⁷⁴ Zob. pismo Prezydenta RP z dnia 19 marca 2024 r. skierowane do Prezesa Rady Ministrów (BPU.0701.8.2024), w którym Prezydent uznaje, że urząd ten nadal zajmuje poprzednia osoba.

⁷⁵ W następstwie pytania prawnego złożonego przez sąd powszechny; zob. Prawo.pl z 7 marca 2024 r.

⁷⁶ 21 grudnia 2023 r. Prokurator Generalny odwołał pięciu członków rady reprezentujących jego urząd, powołanych przez poprzedniego Prokuratora Generalnego. Wywołało to kontrowersje, a zwolnieni członkowie zaskarżyli tę decyzję, podnosząc, że kadencja rady trwa cztery lata i może zostać unieważniona jedynie w przypadkach określonych w ustawie. Zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 21 grudnia 2023 r. i Prawo.pl z 29 grudnia 2023 r.

⁷⁷ Zob. komunikaty prasowe Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Generalnego: z 4 stycznia 2024 r., w sprawie zakończenia oddelegowania prokuratorów do Prokuratury Krajowej, oraz z 29 stycznia 2024 r., w sprawie zakończenia oddelegowania 10 prokuratorów regionalnych i okręgowych. Zob. również komunikaty prasowe Prokuratora Krajowego z 11 i 29 marca 2024 r.

⁷⁸ Zob. decyzja Komisji (UE) 2024/807 z dnia 29 lutego 2024 r. potwierdzająca uczestnictwo Polski we wzmożonej współpracy w zakresie ustanowienia Prokuratury Europejskiej. Trwają procedury powołania prokuratora europejskiego z Polski i delegowanych prokuratorów europejskich.

⁷⁹ Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości 2024, wykresy 44 i 43.

w szczególności w zakresie dostępu online do opublikowanych wyroków lub dostępności narzędzi komunikacji elektronicznej w prokuraturze⁸⁰. Jeżeli chodzi o wynagrodzenia sędziów, Trybunał Konstytucyjny uznał przepisy regulujące ich ustalanie za niezgodne z konstytucją⁸¹. Rząd dostosował więc ustawę budżetową na 2024 r. tak, aby do wynagrodzeń sędziów miały zastosowanie zwykle przepisy ustawowe⁸².

Efektywność

Ogólna efektywność sądów powszechnych i administracyjnych pozostaje na stosunkowo stabilnym poziomie. Jeżeli chodzi o sądy powszechne, chociaż szacowany czas potrzebny na rozstrzygnięcie spraw cywilnych, handlowych, administracyjnych i innych w 2022 r. jeszcze się skrócił (ze 107 dni w 2021 r. do 100 dni w 2022 r.)⁸³, w przypadku procesowych spraw cywilnych i handlowych przed sądami pierwszej instancji odnotowano odwrotną tendencję (wzrost z 330 w 2021 r. do 362 w 2022 r.)⁸⁴. Wskaźnik rozstrzygania spraw cywilnych, handlowych, administracyjnych i innych nadal rośnie⁸⁵. Jeżeli chodzi o sądy administracyjne, szacowany czas na rozstrzygnięcie spraw administracyjnych w pierwszej instancji nieznacznie wzrósł (z 151 w 2021 r. do 163 w 2022 r.)⁸⁶.

II. RAMY WALKI Z KORUPCJĄ

W Polsce za walkę z korupcją odpowiada kilka organów, w tym Prokurator Generalny⁸⁷ oraz Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, który jest odpowiedzialny za aspekty prewencyjne, takie jak rejestr podmiotów wykonujących zawodową działalność lobbingową wobec urzędników publicznych. Centralne Biuro Antykorupcyjne (CBA) jest organem ścigania mającym na celu zwalczanie korupcji w sektorach publicznym i prywatnym⁸⁸, ustanowionym obok Centralnego Biura Śledczego Policji i zwykłej policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i prokuratury⁸⁹. Najwyższa Izba Kontroli (NIK) pełni funkcję

⁸⁰ Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości 2024, wykresy 45 i 49.

⁸¹ Na wniosek Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz KRS; zob. wyrok z dnia 8 listopada 2023 r. w sprawie K 1/23; dodatkowy kontekst – zob. Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 14.

⁸² Zob. autopoprawka do rządowego projektu ustawy o szczególnych rozwiązaniach służących realizacji ustawy budżetowej na rok 2024 (druk nr 128-A). Zob. również uwagi LIBERTIES przekazane na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności, s. 12.

⁸³ Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości 2024, wykres 5.

⁸⁴ Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości 2024, wykres 6.

⁸⁵ Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości 2024, wykres 10.

⁸⁶ Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości 2024, wykres 12.

⁸⁷ Zob. również filar I w odniesieniu do postępów w rozdzielaniu funkcji Prokuratora Generalnego od funkcji Ministra Sprawiedliwości.

⁸⁸ Biuro jest również właściwe w sprawach związanych z zapobieganiem korupcji, zwłaszcza w organach opieki zdrowotnej i w kwestiach koordynacji polityki. Najwyższa Izba Kontroli przeprowadziła kontrolę i zakwestionowała także odpowiedniość powierzenia zadań koordynacji polityki i zapobiegania korupcji Centralnemu Biurowi Antykorupcyjnemu, które jako organ ścigania nie ma ani kompetencji (tj. inicjatywy ustawodawczej), ani zasobów do koordynowania polityki publicznej. Zob. Najwyższa Izba Kontroli (2022), Przedstawienie wyników kontroli realizacji Rządowego Programu Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018–2020.

⁸⁹ Por. ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurowi Antykorupcyjnym. Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu. Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji. W służbach policyjnych do zwalczania i ograniczania korupcji w samej policji powołano Biuro Spraw Wewnętrznych Policji. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Polskę na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r.,

prewencyjną polegającą na monitorowaniu wydatków publicznych organów administracji rządowej, w tym Narodowego Banku Polskiego i państwowych osób prawnych⁹⁰.

W opinii ekspertów i pracowników na stanowiskach kierowniczych w przedsiębiorstwach korupcja w sektorze publicznym utrzymuje się na stosunkowo wysokim poziomie. Według wskaźnika postrzegania korupcji z 2023 r., opublikowanego przez Transparency International, Polska z wynikiem 54/100 zajmuje 19 miejsce w Unii Europejskiej i 47 na świecie⁹¹. Wskaźnik ten pogorszył się w ciągu ostatnich pięciu lat⁹². Specjalne badanie Eurobarometr na temat korupcji z 2024 r. pokazuje, że 52 % respondentów uważa korupcję za powszechną w Polsce (średnia UE: 68 %), a 45 % respondentów deklaruje, że osobiście odczuwa skutki korupcji w życiu codziennym (średnia UE: 27 %)⁹³. Jeśli chodzi o przedsiębiorstwa, 43 % z nich uważa, że korupcja jest powszechna (średnia UE: 65 %), a 27 %, że korupcja stanowi problem przy prowadzeniu działalności gospodarczej (średnia UE: 36 %)⁹⁴. Ponadto 42 % respondentów jest zdania, że liczba skutecznych przypadków ścigania korupcji jest wystarczająca, aby odstraszyć ludzi od praktyk korupcyjnych (średnia UE: 32 %)⁹⁵, zaś 22 % przedsiębiorstw uważa, że osoby i przedsiębiorstwa przyłapano na przekupywaniu urzędników wyższego szczebla są odpowiednio karane (średnia UE: 31 %)⁹⁶.

Rząd rozpoczął z zainteresowanymi podmiotami wstępne rozmowy o nowej strategii antykorupcyjnej mającej na celu przeciwdziałanie w nadchodzących latach głównym zagrożeniom korupcyjnym⁹⁷. Jak zgłoszono w zeszłym roku, w raporcie z grudnia 2022 r. Najwyższa Izba Kontroli zaleciła opracowanie i przyjęcie programu antykorupcyjnego⁹⁸. Rząd przeprowadził ze społeczeństwem obywatelskim wstępne rozmowy o korzyściach płynących z opracowania kompleksowej polityki antykorupcyjnej, która mogłaby obejmować

s. 25, na szczeblu regionalnym „wyspecjalizowane Wydziały do Walki z Korupcją działają również na szczeblu Komend Wojewódzkich Policji, a w prokuraturze najpoważniejsze przypadki korupcji ścigane są przez jedenaście Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej”.

⁹⁰ Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli.

⁹¹ Transparency International (2024), *Wskaźnik postrzegania korupcji z 2023 r.* Postrzegany poziom korupcji dzieli się na następujące kategorie: niski (postrzeganie korupcji w sektorze publicznym przez ekspertów i pracowników na stanowiskach kierowniczych w przedsiębiorstwach z wynikiem powyżej 79), stosunkowo niski (wynik 79–60), stosunkowo wysoki (59–50), wysoki (wynik poniżej 50).

⁹² W 2019 r. wynik wyniósł 58, natomiast w 2023 r. – 54. Wynik znacząco wzrasta/maleje, jeżeli zmienia się o więcej niż pięć punktów; poprawia się/pogarsza się (zmiany o 4–5 punktów); jest stosunkowo stabilny (zmiany o 1–3 punkty) w ciągu ostatnich pięciu lat.

⁹³ Specjalne badanie Eurobarometr 548 dotyczące opinii obywateli na temat korupcji w UE (2024 r.). Dane Eurobarometru dotyczące postrzegania korupcji przez obywateli oraz doświadczeń z nią związanych są aktualizowane co roku. Poprzedni zbiór danych to specjalne badanie Eurobarometr 534 (2023 r.).

⁹⁴ Badanie Eurobarometr Flash 543 dotyczące opinii przedsiębiorców na temat korupcji w UE (2024 r.). Dane Eurobarometru dotyczące opinii przedsiębiorców na temat korupcji są aktualizowane co roku. Poprzedni zbiór danych to specjalne badanie Eurobarometr 524 (2023 r.).

⁹⁵ Specjalne badanie Eurobarometr 548 dotyczące opinii obywateli na temat korupcji w UE (2024 r.).

⁹⁶ Badanie Eurobarometr Flash 543 dotyczące opinii przedsiębiorców na temat korupcji w UE (2024 r.).

⁹⁷ Ostatnia strategia antykorupcyjna i ostatni plan działań obowiązywały w Polsce w latach 2018–2020.

⁹⁸ Najwyższa Izba Kontroli, Realizacja Rządowego Programu Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018–2020 (grudzień 2022 r.). Zob. Sprawozdania na temat praworządności z 2022 i 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 13–14; zob. również Najwyższa Izba Kontroli (2022), Przedstawienie wyników kontroli realizacji Rządowego Programu Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018–2020.

nową strategię i nowy plan działań i która umożliwiłaby przyjęcie ogólnego podejścia strategicznego, jakiego obecnie nadal brakuje⁹⁹.

Rząd zobowiązał się usprawnić prowadzenie postępowań przygotowawczych i sądowych w sprawach przestępstw korupcyjnych. Aby usunąć niektóre systemowe niedociągnięcia stwierdzone w poprzednich sprawozdaniach, rząd planuje zwiększyć niezależność instytucji antykorupcyjnych odpowiedzialnych za prowadzenie postępowań przygotowawczych i sądowych w sprawach przestępstw korupcyjnych¹⁰⁰, m.in. poprzez wprowadzenie zmian legislacyjnych mających na celu rozdzielenie stanowiska Prokuratora Generalnego i stanowiska Ministra Sprawiedliwości¹⁰¹. Stowarzyszenie Prokuratorów wzywa do przeprowadzenia kompleksowej reformy legislacyjnej prokuratury, aby wyeliminować ryzyko jej upolitycznienia oraz ryzyko wybiórczego stosowania prawa – ze względów politycznych – w sprawach dotyczących korupcji¹⁰². Ponadto umowa koalicyjna rządu zawiera zobowiązanie do zlikwidowania Centralnego Biura Antykorupcyjnego i przekazania jego zasobów i kompetencji, w tym w zakresie zwalczania przestępstw korupcyjnych, m.in. do Centralnego Biura Śledczego Policji¹⁰³, ze względu na to, że w poprzednich sprawozdaniach wyrażono obawy co do podporządkowania CBA władzy wykonawczej¹⁰⁴.

⁹⁹ Informacje otrzymane od Fundacji im. Stefana Batorego/Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka w kontekście wizyty w Polsce.

¹⁰⁰ Zob. umowa koalicyjna rządu (2023); Gazeta Wyborcza (10 listopada 2023 r.), *Pierwsza jawna umowa koalicyjna w historii Polski*. Więcej informacji o powiązanych reformach w zakresie niezależności tych instytucji można znaleźć w filarze I.

¹⁰¹ Uwagi na piśmie otrzymane od Ministerstwa Sprawiedliwości w kontekście wizyty w Polsce, s. 1–2. Aby uzyskać więcej informacji – zob. również filar I powyżej.

¹⁰² Problem ten poruszano już w poprzednich sprawozdaniach na temat praworządności; zamiast zmian obowiązującej ustawy o prokuraturze stowarzyszenie Lex Super Omnia zaproponowało rządowi 26 grudnia 2023 r. kompleksowy projekt nowej ustawy, zob. projekt nowej ustawy o ustroju prokuratury. W tym kontekście zob. również Lex Super Omnia (9 lutego 2024 r.), *Prokuratorzy nie dadzą się zastraszyć politykom* – artykuł, w którym mowa o próbach zastraszenia przez polityków Prawa i Sprawiedliwości prokuratorów, którzy popierają reformę prokuratury.

¹⁰³ Według rzecznika Ministra – Koordynatora Służb Specjalnych – plany obejmują utworzenie nowej jednostki działającej w strukturach Policji i posiadającej uprawnienia policyjne (zamiast specjalnych uprawnień przysługujących obecnie Centralnemu Biuru Antykorupcyjnemu) oraz kompetencje do prowadzenia dochodzeń w sprawach dotyczących korupcji na wysokim szczeblu. Kompetencje CBA w zakresie drobnej korupcji mają zostać przekazane Centralnemu Biuru Zwalczania Korupcji, które ma zostać utworzone w strukturach Policji na mocy nowej ustawy i do którego może zostać przeniesiony personel Centralnego Biura Antykorupcyjnego. Kompetencje CBA w zakresie zamówień publicznych oraz kontroli i weryfikacji oświadczeń majątkowych mają zostać przekazane Krajowej Administracji Skarbowej – zob. Polsat News (29 marca 2024 r.), artykuł oparty na oświadczeniu rzecznika Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji wygłoszonym dla mediów; zob. również Polska Agencja Prasowa (22 kwietnia 2024 r.), artykuł przedstawiający oświadczenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w tej sprawie. Zob. również projekt ustawy z dnia 28 maja 2024 r. o wzmocnieniu koordynacji działań antykorupcyjnych, likwidacji Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz zmianie niektórych ustaw.

¹⁰⁴ Zob. umowa koalicyjna rządu (2023), pkt 19, s. 8, oraz problem poruszany w Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r., rozdziale dotyczącym sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 17. Zob. również Bertelsmann Stiftung (2024), *Indeks przemian (BTI) – sprawozdanie krajowe: Polska*, s. 11, w którym podkreślono, że Centralne Biuro Antykorupcyjne jest ściśle powiązane z byłym rządem i pozbawione niezależności. Także informacje otrzymane od Fundacji im. Stefana Batorego i Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka w kontekście wizyty w Polsce wskazują na potrzebę przeprowadzenia oceny skutków *ex ante* przed rozwiązaniem CBA i wprowadzeniem szerszego podejścia do polityki antykorupcyjnej, obejmującego nową strategię.

Projekt ustawy ma zostać przedłożony Sejmowi najpóźniej latem¹⁰⁵. Oczekuje się również, że przystąpienie Polski do Prokuratury Europejskiej ułatwi prowadzenie dochodzeń w sprawach nadużyć finansowych i korupcji naruszających interesy finansowe Unii¹⁰⁶.

Weszła w życie nowelizacja kodeksu karnego podnosząca poziom kar za korupcję.

W polskim prawie korupcja jest szeroko kryminalizowana¹⁰⁷. Nowelizacja ustawy z lipca 2022 r., która pierwotnie miała wejść w życie 14 marca 2023 r., zaczęła obowiązywać 1 października 2023 r.¹⁰⁸ Sejm przyjął tę nowelizację w ramach procedury przyśpieszonej, co zostało skrytykowane przez szerokie grono zainteresowanych podmiotów¹⁰⁹. W praktyce przestępstwa korupcyjne popełnione przed 1 października 2023 r. będą nadal podlegały ściganiu i orzekaniu na podstawie względniejszych przepisów (*lex mitior*). Zainteresowane podmioty uważają, że problem ze zwalczaniem korupcji leży nie w poziomie kar, które zaostrzono w ramach reformy¹¹⁰, lecz w niedociągnięciach dotyczących skuteczności postępowań korupcyjnych¹¹¹. Chociaż w praktyce skuteczność zwalczania przestępstw

¹⁰⁵ Zob. rządowy projekt ustawy o wzmocnieniu koordynacji działań antykorupcyjnych, likwidacji Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz zmianie niektórych ustaw, wprowadzony do wykazu prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów pod nr UD46, zob. <https://legislacja.gov.pl/projekt/12385657>. W projekcie tym przewiduje się utworzenie w strukturach Policji Centralnego Biura Zwalczania Korupcji, dysponującego ogólnokrajowymi kompetencjami do zapobiegania korupcji oraz wykrywania, analizowania i zwalczania jej przypadków. Wg publicznie dostępnych informacji Rada Ministrów ma przyjąć ten projekt ustawy w drugim kwartale 2024 r.

¹⁰⁶ Zob. filar I. Informacje przekazane przez Polskę na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r., s. 20. Zgodnie z informacjami otrzymanymi w kontekście wizyty w Polsce inicjatywę tę z zadowoleniem przyjmują praktycy, w tym przedstawiciele Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”, Stowarzyszenia Sędziów „Themis” i Stowarzyszenia Prokuratorów „Lex Super Omnia”, którzy twierdzą, że Prokuratura Krajowa dotychczas kontrolowała dowody – zwłaszcza w sprawach politycznych – i nie udostępniała ich Prokuraturze Europejskiej.

¹⁰⁷ Podstawowym penalizowanym przez kodeks karny przestępstwem jest przekupstwo urzędników publicznych w formie biernej (przyjęcie łapówki) i czynnej (proponowanie łapówki). Pojęcie „osoba pełniąca funkcję publiczną” w rozumieniu prawa ma szeroki zakres i obejmuje m.in. Prezydenta RP, posłów, senatorów, sędziów, notariuszy, urzędników publicznych, członków organów samorządu terytorialnego.

¹⁰⁸ Opóźnienie obowiązywania tej ustawy wynika ze zmiany przepisu określającego datę jej wejścia w życie, którą to zmianę wprowadzono ustawą z dnia 26 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Wiceminister sprawiedliwości uzasadnił, że zmiana ta była konieczna, aby usunąć niespójności z nowym kodeksem karnym wykonawczym (które nie istniały w chwili przyjmowania zmian do kodeksu karnego) oraz ustawą o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Zob. również Gazeta Prawna (30 stycznia 2023 r.). W ramach nowelizacji podniesiono poziomy odpowiedzialności karnej, zwiększono wymiar kar oraz wprowadzono nowe rodzaje przestępstw, uwzględniające pewne okoliczności obciążające w przypadku przestępstw korupcyjnych.

¹⁰⁹ Zob. na przykład Krakowski Instytut Prawa Karnego (2023), s. 29; Dogmaty Karnisty (1 października 2023 r.). Stowarzyszenia prawnicze skarżyły się na procedurę, uzasadnienie przedstawione przez rząd oraz brak konsultacji, ponieważ w ich opinii problem leży nie w poziomie kar, ale w skuteczności postępowań, w związku z czym przyjęły uchwałę i wystosowały list otwarty kwestionujący skutki nowelizacji. Informacje otrzymane od Krajowej Rady Radców Prawnych, Naczelnej Rady Adwokackiej i Fundacji Wolne Sądy w kontekście wizyty w Polsce. Zob. w tym kontekście także komunikat prasowy Rzecznika Praw Obywatelskich z 18 lipca 2022 r.; opinia Rzecznika Praw Obywatelskich z 15 lipca 2022 r. (II.510.1043.2021.PZ); uchwała nr 82/2022 Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 19 listopada 2022 r.

¹¹⁰ Reformę tę uzasadniano potrzebą wzmocnienia ochrony bezpieczeństwa obywateli.

¹¹¹ Jak zgłoszono w ubiegłym roku w Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r., w Rozdziale dotyczącym sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 16. Zob. również filar I w odniesieniu do postępów w zwiększaniu funkcjonalnej niezależności prokuratorów (s. 13–14) oraz filar II w odniesieniu do wezwań do przeprowadzenia kompleksowej reformy prokuratury w celu jej odpolitycznienia (s. 17 i 19).

przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych nadal pozostaje dość niska¹¹², nowy Prokurator Generalny zachęcił swoich podwładnych, aby w pełni wykorzystywali dostępne im źródła informacji i zacieśniali współpracę sądową w celu zwiększenia skuteczności wykrywania przestępstw przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych¹¹³. Ministerstwo Sprawiedliwości kontynuuje prace nad nowelizacją ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary¹¹⁴. Jak wspomniano w poprzednim sprawozdaniu, celem tej zmiany jest usunięcie warunku, zgodnie z którym przedsiębiorstwo prywatne można pociągnąć do odpowiedzialności karnej za przestępstwo przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych wyłącznie po skazaniu osoby fizycznej, która dopuściła się tego przekupstwa, przez sąd ostatniej instancji lub po wydaniu orzeczenia kończącego postępowanie z innych powodów¹¹⁵.

Poczyniono pewne postępy w kierunku umożliwienia skuteczniejszego prowadzenia postępowań w sprawach dotyczących korupcji na wysokim szczeblu, trwają też postępowania w kilku sprawach dotyczących korupcji na dużą skalę. W Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r. zalecono Polsce „[z]apewnienie niezależnych i skutecznych postępowań przygotowawczych i sądowych [...], aby umożliwić skuteczniejsze prowadzenie postępowań w sprawach dotyczących korupcji na wysokim szczeblu”¹¹⁶. Obecnie trwają postępowania przygotowawcze w kilku sprawach dotyczących korupcji na dużą skalę z udziałem urzędników publicznych¹¹⁷ – m.in. w sprawie afery wizowej¹¹⁸ i w sprawie systemu nielegalnego handlu dyplomami¹¹⁹. Kwestie takie jak stopień

¹¹² Zob. Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 16. Sprawozdanie OECD opisuje jeden wyrok skazujący osobę fizyczną jako jedyne zakończone pomyślnie dochodzenie w takiej sprawie. OECD, *Anti-Bribery Convention, Phase 4 Report – Poland* [Konwencja o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych, Sprawozdanie z etapu 4 – Polska] (8 grudnia 2022 r.), s. 4. Zob. także Transparency International, *Exporting Corruption* [Eksportowanie korupcji] (2022), s. 99–100, które donosi o niewielu przypadkach ścigania przestępstw lub ich braku: w latach 2018–2021 wszczęto jedno dochodzenie, ale żadnych spraw nie wszczęto ani nie zakończono wyrokiem nakładającym karę.

¹¹³ Informacje otrzymane od Prokuratury Generalnej/Prokuratury Krajowej w kontekście wizyty w Polsce.

¹¹⁴ Informacje przekazane przez Polskę na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r., s. 19.

¹¹⁵ Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 16. Zob. również OECD, *Implementing the OECD Anti-Bribery Convention - Phase 4 Report: Poland* [Sprawozdanie z 4. etapu wdrażania Konwencji OECD o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych], s. 63 oraz uzasadnienie projektu ustawy z 2022 r., s. 5–6. Nie określono jeszcze wstępnego harmonogramu prac legislacyjnych.

¹¹⁶ W poprzednim roku nie poczyniono w tym zakresie postępów, zob. Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 2.

¹¹⁷ Np. po upływie ponad trzech lat wszczęto postępowanie sądowe w następstwie ustalenia dotyczącego nadużycia diety dziennej przez posła do Parlamentu Europejskiego. Zob. Komunikat prasowy Biura Prokuratora Krajowego z 26 lutego 2024 r. W tym kontekście zob. także Fundacja Helsińska (2022), *Stan oskarżenia: Polska prokuratura w latach 2015–2022*.

¹¹⁸ Zarzuty otrzymało już łącznie 9 osób, zob. Centralne Biuro Antykorupcyjne (17 stycznia 2024 r.), a były wiceminister spraw zagranicznych został zatrzymany. We wrześniu 2023 r. Komisja wystosowała do rządu polskiego pismo, w którym zwróciła się o szczegółowe informacje na temat postawionych zarzutów (zob. oświadczenie Komisji z 3 października 2023 r.). W Polsce 19 grudnia 2023 r. podjęto uchwałę w sprawie powołania w parlamencie komisji śledczej do zbadania tej sprawy.

¹¹⁹ Centralne Biuro Antykorupcyjne (13 marca 2024 r.), *Afera Collegium Humanum – kolejni zatrzymani*. Zgodnie z informacjami otrzymanymi od Forum Obywatelskiego Rozwoju w kontekście wizyty w Polsce podobno po krótkim okresie studiów (niekiedy po zaledwie kilku tygodniach lub miesiącach) w zamian za łapówkę można było otrzymać dyplom MBA, a następnie nominację do pracy w państwowym przedsiębiorstwie.

wyspecjalizowania policji i prokuratury, współpracę odpowiednich podmiotów odpowiedzialnych za zwalczanie korupcji oraz dostęp do odpowiednich rejestrów ogólnie uważa się za wystarczające do skutecznego prowadzenia postępowań przygotowawczych i sądowych w sprawach przestępstw korupcyjnych¹²⁰, chociaż prokuratura boryka się z pewnymi praktycznymi wyzwaniami¹²¹. Nadal utrzymuje się także ryzyko wybiórczego stosowania prawa i odmiennego traktowania korupcji ze względów politycznych¹²², o którym wspomniano w poprzednim sprawozdaniu, ale przewiduje się jego ograniczenie poprzez reformy dotyczące prokuratury¹²³. W niektórych sprawach korupcji na wysokim szczeblu Prezydent zastosował prawo łaski¹²⁴. Niedawno odkryto ukrywane wcześniej materiały prokuratorskie dotyczące korupcji z udziałem polityków poprzedniej kadencji zajmujących wysokie stanowiska. W związku z tym podjęto pewne działania – odwołano kilku prokuratorów i rozpoczęto wewnętrzną kontrolę wszystkich spraw prowadzonych przez jedną z prokuratur regionalnych. W efekcie konieczne było ponowne rozpatrzenie szeregu spraw wysokiego szczebla prowadzonych przez ten urząd¹²⁵. W związku ze sprawozdaniem Najwyższej Izby Kontroli z kontroli wydatków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju¹²⁶, wskazującym na nieprawidłowości, korupcję i nadużywanie stanowisk przez urzędników

¹²⁰ Informacje otrzymane od Prokuratury Generalnej/Prokuratury Krajowej/Centralnego Biura Antykorupcyjnego w kontekście wizyty w Polsce. Odmienne zdanie wyrazili przede wszystkim przedstawiciele zawodów prawniczych, którzy podkreślili, że w przypadku prowadzonych przez policję i prokuraturę skomplikowanych spraw dotyczących korupcji potrzeba dodatkowych zasobów finansowych i zwiększonej wiedzy fachowej, a także umożliwienia klientom dostępu do akt.

¹²¹ W szczególności w zakresie skomplikowanego gromadzenia dowodów w związku z szyfrowaniem urządzeń komunikacyjnych przestępców i korzystaniem przez nich z kryptowalut. Informacje otrzymane od Prokuratury Generalnej/Prokuratury Krajowej/przedstawicieli zawodów prawniczych w kontekście wizyty w Polsce.

¹²² Informacje otrzymane od Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”, Stowarzyszenia Sędziów „Themis” i Stowarzyszenia Prokuratorów „Lex Super Omnia”/przedstawicieli zawodów prawniczych (adwokatów i radców prawnych), organizacji pozarządowych (Fundacji im. Stefana Batorego/Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka) oraz dziennikarzy i przedstawicieli stowarzyszeń medialnych, z którymi spotkano się podczas wizyty w Polsce. Zob. Sprawozdania na temat praworządności z 2023 i 2022 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 17 (2023) i 16 (2022). Po wyborach parlamentarnych prokuratura wycofała już wniosek o uchylenie przez Senat immunitetu jednego z senatorów, zob. Polska Agencja Prasowa (22 lutego 2024 r.), *Zapadła decyzja prokuratury*. W 2023 r. przeciwko przeciwnikom politycznym poprzedniego rządu nadal toczą się jednak postępowania w innych sprawach dotyczących korupcji, jak na przykład śledztwo w sprawie Romana Giertycha, zob. Onet.pl (20 listopada 2023 r.), *Prokuratura zastanawia się nad wnioskiem o uchylenie immunitetu*; Polska Agencja Prasowa (8 września 2023 r.).

¹²³ Zob. filar I powyżej w odniesieniu do postępów w zwiększaniu funkcjonalnej niezależności prokuratorów (s. 13–14) oraz filar II w odniesieniu do zobowiązania rządu do usprawnienia prowadzenia postępowań przygotowawczych w sprawie przestępstw korupcyjnych oraz ich ścigania, a także wezwań do przeprowadzenia kompleksowej reformy prokuratury w celu jej odpolitycznienia (s. 17).

¹²⁴ Zob. komunikat prasowy Prezydenta RP z 23 stycznia 2024 r.; zob. również filar IV, aby uzyskać szczegółowe informacje o kontekście tych ułaskawień; Prezydent RP zastosował prawo łaski wobec dwóch polityków opozycji osadzonych w zakładach karnych, w tym byłego ministra i byłego wiceministra, skazanych w 2015 r. za nadużycie stanowiska podczas pracy w Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, którzy w grudniu 2023 r. przegrali apelację od wyroku skazującego ich na karę dwóch lat pozbawienia wolności.

¹²⁵ Ministerstwo Sprawiedliwości (29 stycznia 2024 r.), *Odwołanie 10 Prokuratorów Okręgowych i Regionalnych*. Zob. również Wyborcza.pl (9 lutego 2024 r.), Radio Szczecin (29 stycznia 2024 r.).

¹²⁶ Jak wspomniano w poprzednim sprawozdaniu, jest to przypadek, w którym policja i prokuratura nie podjęły skutecznych działań następczych w związku ze zgłoszonym podejrzeniem przypadku korupcji i oszustwa, między innymi w ramach wydatkowania unijnych funduszy. Zamiast tego Policja poddała przesłuchaniom organ zgłaszający i inne zainteresowane podmioty, zob. Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 17.

publicznych tej agencji wykonawczej¹²⁷, Centralne Biuro Antykorupcyjne wszczęło dochodzenie¹²⁸. Taki rozwój sytuacji spowodował, że osoby, z którymi rozmawiano, i inne zainteresowane podmioty spodziewają się, że w najbliższych latach do sądów wpłynie więcej spraw dotyczących korupcji¹²⁹. Ze względu na to stwierdza się pewne postępy w wykonaniu zalecenia sformułowanego w poprzednich latach.

Na razie brak postępów w rozwiązywaniu problemu szerokiego zakresu immunitetów dla osób pełniących najwyższe funkcje wykonawcze oraz problemem klauzul bezkarności w obowiązującym prawodawstwie. W Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r. zalecono Polsce „[...] zajęcie się problemem szerokiego zakresu immunitetów dla osób pełniących najwyższe funkcje wykonawcze oraz powstrzymanie się od wprowadzania klauzul bezkarności w prawodawstwie, aby umożliwić skuteczniejsze prowadzenie postępowań w sprawach korupcji na wysokim szczeblu”¹³⁰. Problemy dotyczące szerokiego zakresu immunitetów osób pełniących najwyższe funkcje wykonawcze, będących jednocześnie posłami, nie zostały jeszcze rozwiązane, a GRECO ponowiła swoje zalecenie dotyczące wyłączenia przestępstw korupcyjnych z zakresu immunitetów¹³¹. Jak stwierdzono w zeszłym roku, immunitety te utrudniają pociągnięcie objętych nimi osób do odpowiedzialności karnej za przestępstwa korupcyjne, które dotyczą działalności poza pełnionymi przez te osoby oficjalnymi najwyższymi funkcjami wykonawczymi¹³². Nowelizacją kodeksu karnego, przyjętą przez Sejm w lipcu 2023 r. i obowiązującą od 1 października 2023 r., wprowadzono nowy przepis gwarantujący bezkarność tych współsprawców korupcji w przetargach publicznych, którzy zgłoszą policji popełnienie przestępstwa, w zasadzie wykluczający ich ściganie¹³³. Oprócz tego w mocy i w znacznej mierze niezmienione pozostają wcześniej wprowadzone klauzule bezkarności¹³⁴. Jak zaznaczono w zeszłorocznym sprawozdaniu, zwolnienia od odpowiedzialności karnej zwiększają ryzyko korupcji i mogą sprzyjać nadużywaniu władzy politycznej

¹²⁷ Najwyższa Izba Kontroli (13 października 2023 r.), *NCBR – miliardy rozdane, innowacyjności brak*, skierowanie zawiadomienia do prokuratury oraz do Europejskiego Urzędu ds. Zwalczenia Nadużyć Finansowych (OLAF).

¹²⁸ Centralne Biuro Antykorupcyjne, raport pt. Kontrola CBA w Narodowym Centrum Badań i Rozwoju.

¹²⁹ Informacje otrzymane od Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia” i Stowarzyszenia Sędziów „Themis”, przedstawicieli zawodów prawniczych (adwokatów i radców prawnych), organizacji pozarządowych (Fundacji im. Stefana Batorego/Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka) oraz dziennikarzy i przedstawicieli stowarzyszeń medialnych, z którymi spotkano się podczas wizyty w Polsce (zob. załącznik).

¹³⁰ W poprzednim roku nie poczyniono w tym zakresie postępów, zob. Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 2.

¹³¹ GRECO, Piąta runda ewaluacyjna – drugi raport zgodności, pkt 54.

¹³² Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 18. GRECO, Piąta runda ewaluacyjna – raport zgodności, pkt 54–63 oraz GRECO, Piąta runda ewaluacyjna – raport z oceny, pkt 82–91, w którym GRECO ponowiła swoje zalecenie, aby w odniesieniu do osób pełniących najwyższe funkcje wykonawcze przeprowadzić dogłębną reformę systemu immunitetów w celu ułatwienia ścigania przestępstw korupcyjnych poprzez wyłączenie ich z zakresu immunitetów oraz zapewnienie, by procedura uchylania immunitetu była przejrzysta i oparta na obiektywnych i sprawiedliwych kryteriach skutecznie stosowanych w praktyce (zob. pkt 87).

¹³³ Nowelizacją wprowadzono do art. 305 k.k. nowy ust. 6, zgodnie z którym nie podlega karze sprawca przestępstwa, który zawiadomił o fakcie jego popełnienia organ powołany do ścigania przestępstw lub organ ochrony konkurencji i ujawnił wszystkie istotne okoliczności tego przestępstwa. Więcej informacji o tej nowelizacji można znaleźć w Dentons Law Firm (31 października 2023 r.), *Nowelizacja Kodeksu karnego: Istotne zmiany w przepisach dotyczących zakłócenia zamówienia publicznego*.

¹³⁴ Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 18–19.

i administracyjnej ze względu na brak środków odstraszających i poczucie bezkarności. W praktyce Centralne Biuro Antykorupcyjne pełni funkcję nadzorczą i nadal monitoruje stosowanie klauzul bezkarności oraz wydaje opinie i opracowuje oceny zagrożeń¹³⁵. Mimo to, według informacji przekazanych przez prokuraturę¹³⁶, znacząco wzrosła liczba spraw, w których zastosowano przepisy gwarantujące bezkarność sprawców (z 10 spraw w 2023 r. do 163 spraw w okresie od stycznia do połowy marca 2024 r.). Powołanie w Sejmie nadzwyczajnej komisji śledczej w celu zbadania działalności urzędników państwowych wysokiego szczebla, w tym posłów, stanowi jednak okazję do zajęcia się sprawą immunitetów poselskich oraz przeanalizowania szeroko rozumianych dotychczasowych przepisów gwarantujących bezkarność sprawców¹³⁷. Ponieważ nie podjęto żadnych kroków w celu rozwiązania problemu szerokiego zakresu immunitetów dla osób pełniących najwyższe funkcje wykonawcze ani w celu zmiany obowiązujących klauzul bezkarności, na razie brak jest postępów w wykonaniu tych części zalecenia sformułowanego w poprzednich latach.

Brak jest postępów we wzmacnianiu przepisów regulujących lobbying. W Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r. zalecono Polsce „wzmocnienie obowiązujących przepisów w zakresie uczciwości zawodowej przez wprowadzenie przepisów regulujących lobbying [...]”¹³⁸. Program Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018–2020¹³⁹ przewidywał nowelizację ustawy o działalności lobbyingowej¹⁴⁰. Dotychczas jednak nie urzeczywistniono tego planu i nie wiadomo, czy działania przygotowawcze przeprowadzone wcześniej przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych będą stanowić podstawę przyszłych prac. W Polsce uregulowano wprawdzie pewne aspekty lobbyingu¹⁴¹, jednak nie wprowadzono przepisów, które zobowiązywałyby osoby pełniące najwyższe funkcje wykonawcze do ujawniania swoich

¹³⁵ Zgodnie z informacjami otrzymanymi od Centralnego Biura Antykorupcyjnego w kontekście wizyty w Polsce działania kontrolne CBA obejmowały w szczególności kwestię stosowania klauzul bezkarności w zamówieniach publicznych, w tym w odniesieniu do budowy bariery na granicy polsko-białoruskiej, rządowej „ochrony antykorupcyjnej” mającej na celu zapobieganie nieprawidłowościom podczas prywatyzacji kluczowych przedsiębiorstw oraz funduszu rezerwy strategicznej. W tym kontekście zob. również Gazeta Wyborcza (8 grudnia 2023 r.). Zob. również Centralne Biuro Antykorupcyjne (10 kwietnia 2024 r.), Informacja o wynikach działalności Centralnego Biura Antykorupcyjnego w 2023 roku.

¹³⁶ Informacje otrzymane od Prokuratury Generalnej/Prokuratury Krajowej w kontekście wizyty w Polsce.

¹³⁷ Informacje otrzymane od rządu w kontekście wizyty w Polsce. Zob. również filar IV poniżej.

¹³⁸ Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 2.

¹³⁹ Uchwała nr 207 Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 2017 r. w sprawie Rządowego Programu Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018–2020 (M.P. z 2018 r. poz. 12). Zob. też powyżej w części poświęconej Programowi Przeciwdziałania Korupcji.

¹⁴⁰ Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbyingowej. Mająca zastosowanie ustawa zawiera definicję lobbyingu, ustanawia rejestr publiczny oraz określa obowiązki i sankcje nakładane na niezarejestrowanych lobbystów. O ile większość celów związanych z zapewnieniem materiałów edukacyjnych i szkoleń została zrealizowana, o tyle wdrożenie ważnych inicjatyw ustawodawczych określonych w programie nie zostało ukończone. Dotyczy to w szczególności projektu ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych, reformy systemu oświadczeń o stanie majątkowym oraz nowelizacji przepisów dotyczących lobbyingu, jak wspomniano wcześniej w Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r., w Rozdziale dotyczącym sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 20.

¹⁴¹ Zob. ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbyingowej w procesie stanowienia prawa, zob. także przepisy wykonawcze obejmujące m.in. zasady przejrzystości i funkcjonowanie rejestru (w tym kontekście zob. również następny przypis). Od 2019 r. w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów działa również komisja rozpatrująca wnioski o wyrażenie zgody na zatrudnienie poza służbą publiczną osób, które pełniły funkcje publiczne, w szczególności tych, które brały udział w wydawaniu decyzji w sprawach dotyczących ich nowego pracodawcy, przed upływem roku od zakończenia pełnienia funkcji publicznej.

kontaktów z przedstawicielami grup interesu¹⁴². Taki system zwiększyłby przejrzystość procesu stanowienia prawa¹⁴³. Władze polskie prowadzą jednak działania uświadamiające dotyczące uczciwości zawodowej¹⁴⁴. Solidne ramy przejrzystości lobbingu, zapobiegające bezprawnym naciskom, a jednocześnie umożliwiające decydentom korzystanie z doradztwa ekspertów technicznych i z danych uzupełniających, są niezbędne, aby należycie informować opinię publiczną o procesie decyzyjnym¹⁴⁵. Należy też wspomnieć o utrzymujących się obawach co do skuteczności obowiązujących rejestrów lobbystów – zwłaszcza ze względu na niski współczynnik rejestracji, a nawet przypadki wyrejestrowywania – a także co do niewystarczającego nadzoru i praktycznego stosowania przepisów¹⁴⁶. Dlatego nie stwierdza się dalszych postępów w wykonaniu zalecenia sformułowanego w poprzednich latach.

Poczyniono pewne postępy w zakresie standaryzacji polskiego systemu oświadczeń majątkowych. W Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r. zalecono Polsce „wzmocnienie obowiązujących przepisów w zakresie uczciwości zawodowej przez wprowadzenie [...] standardowego internetowego systemu oświadczeń majątkowych

¹⁴² Zob. GRECO, Piąta runda ewaluacyjna – raport zgodności, pkt 32–36 oraz GRECO, Czwarta runda ewaluacyjna – drugi wstępny raport zgodności, s. 3–4, których zalecenia nie zostały wdrożone. W praktyce istnieją trzy rejestry podmiotów wykonujących zawodową działalność lobbingową: jeden dotyczący działalności wobec rządu (na podstawie ustawy o działalności lobbingowej), jeden – wobec niższej izby parlamentu (Sejmu) i jeden – wobec wyższej izby parlamentu (Senat). Organem nadzorującym działalność lobbingową wobec rządu, prowadzącym odnośny rejestr, jest Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji. W przypadku członków parlamentu nadzór nad działalnością lobbingową sprawują obie jego izby.

¹⁴³ Obejmuje to również przypadki szczególne, jak np. projekt ustawy o zmianie ustaw w celu wsparcia odbiorców energii elektrycznej, paliw gazowych i ciepła oraz niektórych innych ustaw. Zob. Polska Agencja Prasowa (1 grudnia 2023 r.); RMF24 (7 grudnia 2023 r.). Według opublikowanego 12 grudnia 2023 r. tweetu byłego Ministra Edukacji i Nauki, prokuratura wszczęła w tej sprawie śledztwo. Z kolei przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego wezwali do przeprowadzenia w sprawie tej ustawy konsultacji publicznych z zachowaniem standardów legislacyjnych, zob. np. Greenpeace (6 grudnia 2023 r.), *Apel organizacji społecznych w sprawie energetyki wiatrowej*, aby rząd zmienił tę ustawę, ponownie ją przedłożył i przeprowadził w jej sprawie konsultacje publiczne. Zob. też Politico (1 grudnia 2023 r.), *Poland's new parliamentary majority hits its first legislative snag over wind power rules* [Pierwszy problem ustawodawczy nowej większości parlamentarnej w Polsce dotyczy energii wiatrowej].

¹⁴⁴ Zob. GRECO, Piąta runda ewaluacyjna – drugi raport zgodności, pkt 31.

¹⁴⁵ Obecny dyskurs polityków różnych ugrupowań i partii politycznych na temat lobbyingu wydaje się koncentrować przede wszystkim na jego negatywnych konotacjach i kwestii bezprawnego wpływu, choć przecież lobbyng może także służyć lepszemu informowaniu decydentów politycznych o skomplikowanych technicznie kwestiach. Zob. przykłady tweetów opublikowanych przez polityków: tweet Mateusza Morawieckiego (Prawo i Sprawiedliwość) – <https://twitter.com/MorawieckiM/status/1730226558114156717> – oraz tweet Pauliny Hennig-Kloski (Trzecia Droga), <https://x.com/hennigkloska/status/1731558994555097324?s=20>.

¹⁴⁶ Zgodnie z rejestrem, w którym obecnie figuruje około 580 podmiotów, od początku 2023 r. tylko 25 nowych podmiotów zgłoszono jako prowadzące działalność lobbingową, a niektóre inne podmioty się wyrejestrowały. Zob. rejestr podmiotów wykonujących zawodową działalność lobbingową, prowadzony przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Należy zaznaczyć, że jedynym zobowiązaniem prawnym jest samo prowadzenie rejestru. Nadzór nie jest systematyczny i nie ma dostępnych informacji, czy stosuje się kary wobec niezarejestrowanych lobbystów, jak wcześniej wspomniano w Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r., w Rozdziale dotyczącym sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 20. Liczba zawodowych lobbystów zarejestrowanych w ewidencji Sejmu jest jeszcze niższa, a większość z nich pozostaje nieaktywna. Tylko 4 z 16 zarejestrowanych osób prowadziło w 2022 r. działalność lobbingową w parlamencie, zob. strona internetowa Sejmu. Podobno aktywność żadnej z tych osób nie wywarła wpływu na efekt prac Sejmu, zob. Informacja o działaniach podejmowanych wobec Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w 2022 roku przez podmioty wykonujące zawodową działalność lobbingową, s. 11–12.

urzędników publicznych oraz posłów i senatorów”¹⁴⁷. 21 listopada 2023 r. złożono projekt ustawy¹⁴⁸ rozszerzającej zakres obowiązywania polskich przepisów dotyczących oświadczeń majątkowych¹⁴⁹. W projekcie tym zaproponowano rozszerzenie zakresu podmiotowego oświadczeń majątkowych krajowych, regionalnych i lokalnych urzędników publicznych wysokiego szczebla¹⁵⁰, tak aby zakres ten obejmował również odrębny majątek małżonków¹⁵¹. W przypadku przyjęcia tej ustawy obowiązkowi ujawniania majątków podlegaliby również prezesi, wiceprezesi i członkowie zarządów spółek Skarbu Państwa¹⁵². W projekcie ustawy przewidziano również wymóg publikowania w Biuletynie Informacji Publicznej informacji zawartych w oświadczeniach o stanie majątkowym. Nie przewidziano jednak utworzenia jednolitego, scentralizowanego systemu składania i monitorowania oświadczeń o stanie majątkowym¹⁵³. 19 czerwca Minister Koordynator Służb Specjalnych zalecił Centralnemu Biuru Antykorupcyjnemu opracowanie projektu aktu prawnego regulującego ujednoczenie, cyfryzację i kontrolę oświadczeń majątkowych¹⁵⁴. W praktyce poziom cyfryzacji oświadczeń majątkowych polityków wciąż jest niski¹⁵⁵. Większość oświadczeń jest nadal wypełniana ręcznie i z użyciem różnych formularzy¹⁵⁶. Zdecydowana większość przeprowadzonych przez Centralne Biuro Antykorupcyjne kontroli i analiz przedkontrolnych dotyczących oświadczeń majątkowych koncentrowała się na oświadczeniach składanych przez samorządowców gminnych i osoby zatrudnione

¹⁴⁷ W poprzednim roku nie poczyniono w tym zakresie postępów, zob. Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 2.

¹⁴⁸ Projekt ustawy wnieśli posłowie Koalicji Obywatelskiej, głównej partii obecnej koalicji rządzącej. 22 lutego 2024 r. w odpowiednich komisjach sejmowych rozpoczęto czytanie projektu ustawy o zmianie ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne oraz niektórych innych ustaw, którą to ustawą wprowadzono by również zmiany do ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora; ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym oraz ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym.

¹⁴⁹ W kontekście wizyty w Polsce Ministerstwo Sprawiedliwości poinformowało, że 29 grudnia 2023 r. obecna opozycja (Prawo i Sprawiedliwość) złożyła podobny projekt ustawy, który od 6 marca 2024 r. także jest na etapie czytania w odpowiednich komisjach sejmowych (druk nr 156).

¹⁵⁰ Dotyczyłoby to oświadczeń o stanie majątkowym osób pełniących funkcje publiczne, tj.: Prezydenta RP, Marszałka Sejmu, Marszałka Senatu, Prezesa Rady Ministrów, wicemarszałka Sejmu, wicemarszałka Senatu, wiceprezesa Rady Ministrów, ministrów oraz posłów i senatorów.

¹⁵¹ Obecnie nie ma obowiązku ujawniania majątku zarejestrowanego na współmałżonków. Co ważne, obowiązek ten obejmowałby jedynie współmałżonków, a nie osoby pozostające w związkach nieformalnych, których może być dość dużo. Zob. w tym kontekście także zalecenia GRECO: ix (w sprawie informacji o członkach rodziny i publikacji) oraz xix (w sprawie wprowadzenia solidnego i skutecznego systemu weryfikacji) w odniesieniu do urzędników publicznych wysokiego szczebla, piąta runda ewaluacyjna – drugi raport zgodności (20 lipca 2023 r.), oraz w odniesieniu do posłów na Sejm – czwarta runda ewaluacyjna – drugi wstępny raport zgodności, s. 4–5 (20 lipca 2023 r.).

¹⁵² Obowiązek ten dotyczyłby wyłącznie spółek, w których Skarb Państwa posiada co najmniej 50 % udziałów.

¹⁵³ Jak wspomniano wcześniej, Centralne Biuro Antykorupcyjne przygotowało projekt rozporządzenia w tej sprawie, ale nie został on upubliczniony, zaś prace techniczne nad bardziej ustandaryzowanym systemem elektronicznym zawieszono do czasu podjęcia odpowiednich działań legislacyjnych. Wnioski zainteresowanych podmiotów o dostęp do dokumentów dotyczących tego rozporządzenia odrzucono, zob. Sprawozdanie na temat praworządności z 2022 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 18.

¹⁵⁴ Zgodnie z informacjami otrzymanymi od rządu w ramach konsultacji z państwami członkowskimi zalecenie to dotyczy opracowania centralnego, zintegrowanego, elektronicznego systemu składania wniosków.

¹⁵⁵ GRECO, Piąta runda ewaluacyjna – raport z oceny, zalecenia x oraz xi, pkt 72 i 78.

¹⁵⁶ Tamże. Sprawozdania na temat praworządności z 2021 r., 2022 r. i 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 19 (2021), 18 (2022) i 21 (2023), gdzie wskazano, że używa się co najmniej 16 różnych formularzy. Przepisy dotyczące oświadczeń o stanie majątkowym są rozproszone w kilku aktach ustawodawczych.

w jednostkach podległych samorządowi gminnemu¹⁵⁷. Zainteresowane podmioty nadal apelują więc o kompleksową reformę polskiego systemu zgłaszania konfliktu interesów i składania oświadczeń majątkowych¹⁵⁸. Podsumowując, choć obowiązujące przepisy nie zostały jeszcze wzmocnione, wydano ministerialne zalecenie podjęcia działań legislacyjnych w celu rozszerzenia zasad składania oświadczeń majątkowych. Dlatego stwierdza się pewne postępy w wykonaniu zalecenia sformułowanego w poprzednich latach.

Uchwalono nową ustawę o ochronie sygnalistów. 11 stycznia 2024 r. rząd opublikował nowy projekt ustawy¹⁵⁹, który następnie skierowano do Sejmu celem przeprowadzenia przyspieszonej procedury ustawodawczej¹⁶⁰. Projekt ten stanowi priorytet polityczny rządu¹⁶¹. Choć w dużym stopniu bazuje on na poprzednim rządowym projekcie ustawy¹⁶², rozwiązano w nim szereg budzących obawy kwestii: na przykład jako podmiot właściwy do przyjmowania zgłoszeń od sygnalistów¹⁶³ – w tym dotyczących korupcji – i do przekazywania ujawnionych informacji właściwym organom¹⁶⁴ ponownie wyznaczono Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich. Biuro podkreśliło jednak, że aby skutecznie wykonywać te nowe zadania potrzebuje dodatkowych zasobów ludzkich, finansowych i technicznych w celu utworzenia nowego zespołu w ramach swojej struktury¹⁶⁵. Zainteresowane podmioty wezwały do rozszerzenia przedmiotowego zakresu projektu ustawy¹⁶⁶. Termin jej wejścia w życie skrócono do jednego miesiąca po uchwaleniu, aby przyspieszyć transpozycję prawa UE¹⁶⁷. Parlament przyjął tę ustawę 14 czerwca 2024 r. Wejdzie ona w życie 24 września

¹⁵⁷ Zob. sprawozdanie Centralnego Biura Antykorupcyjnego pt. Informacja o wynikach działalności Centralnego Biura Antykorupcyjnego 2022.

¹⁵⁸ Informacje otrzymane od Fundacji im. Stefana Batorego/Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka w kontekście wizyty w Polsce.

¹⁵⁹ Projekt ustawy o ochronie sygnalistów (UC101), której celem jest wdrożenie dyrektywy (UE) 2019/1937.

¹⁶⁰ Z powodu liczonego od 17 grudnia 2021 r. opóźnienia w transpozycji dyrektywy do prawa krajowego Komisja Europejska zaskarżyła Polskę do Trybunału Sprawiedliwości, zob. komunikat prasowy *Komisja Europejska podejmuje decyzję o skierowaniu do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej spraw przeciwko 8 państwom członkowskim w związku z ochroną sygnalistów* (IP 23/703 z 15 lutego 2023 r.), w wyniku czego na Polskę nałożono kary pieniężne. Więcej informacji o działaniach podjętych przez Polskę w celu transpozycji dyrektywy można znaleźć tutaj: Eurocadres/organizacje Whistleblowing International Network/Transparency International-EU, EU Whistleblowing Monitor <https://www.whistleblowingmonitor.eu/?country=poland>.

¹⁶¹ *Ius Laboris* (25 stycznia 2024 r.), *New Polish government makes whistleblowing directive a priority* [Nowy polski rząd priorytetowo traktuje dyrektywę o sygnalizowaniu nieprawidłowości].

¹⁶² Poprzedni projekt ustawy o ochronie sygnalistów, <https://legislacja.gov.pl/projekt/12352401>.

¹⁶³ Zamiast Krajowej Inspekcji Pracy, którą proponowano uprzednio, a wobec której zainteresowane podmioty wyraziły obawy, zob. Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 21.

¹⁶⁴ Informacje otrzymane od Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w kontekście wizyty w Polsce.

¹⁶⁵ Informacje otrzymane od Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w kontekście wizyty w Polsce.

¹⁶⁶ Projekt ustawy obejmuje naruszenia przepisów dotyczących ochrony konsumentów, usług, produktów i rynków finansowych, zamówień publicznych lub ochrony środowiska. Zainteresowane podmioty wezwały do przyjęcia kompleksowego podejścia obejmującego naruszenia wszelkich przepisów prawa i regulacji wewnętrznych, takich jak regulaminy lub procedury wewnętrzne. Więcej informacji można znaleźć w projekcie przygotowanym przez organizację społeczeństwa obywatelskiego: Fundację im. Stefana Batorego/Helsińską Fundację Praw Człowieka/Fundację Instytut Spraw Publicznych/Fundację Akademia Antykorupcyjna/ Stowarzyszenie Sieć Obywatelska Watchdog Polska/Związek Zawodowy Solidarność '80 (18 stycznia 2024 r.) – Społeczny projekt ustawy o ochronie sygnalistów. Propozycje te wykraczają poza wymogi dyrektywy UE.

¹⁶⁷ Do czasu wejścia w życie nowej ustawy ochronę sygnalistów regulują różne przepisy prawne: sygnaliści korzystają z ochrony na podstawie ogólnych przepisów prawa pracy oraz przepisów chroniących sygnalistów przed odwetem, takich jak przepisy przeciwdziałające dyskryminacji oraz przepisy zakazujące

2024 r., po podpisaniu przez Prezydenta RP ¹⁶⁸. Prokuratorzy podkreślają, że zgłoszenia dokonywane przez sygnalistów są ważnym źródłem informacji umożliwiających wykrywanie przestępstw, w tym korupcji, oraz że skuteczny system ochrony sygnalistów odgrywa zasadniczą rolę w walce z korupcją¹⁶⁹.

Przejrzystość finansowania partii politycznych pozostaje wyzwaniem w praktyce, a w 2023 r. nadal utrzymywał się także problem darowizn na rzecz partii i nadmiernego wpływu na kampanie wyborcze. Finansowanie partii politycznych reguluje ustawa o partiach politycznych. Jak wspomniano w zeszłorocznym sprawozdaniu, utrzymują się wyzwania związane ze stosowaniem przepisów wprowadzonych w 2022 r.¹⁷⁰ Praktyka publikowania informacji nadal jest zróżnicowana i wymaga większej standaryzacji¹⁷¹. Dobre praktyki polegają na uwzględnianiu na stronach internetowych funkcji filtrowania, ułatwiających wyszukiwanie konkretnych informacji o finansowaniu danej partii¹⁷². Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR) zwróciło uwagę na problem nadmiernego wpływu na wykorzystanie zasobów państwa i mediów publicznych¹⁷³. Urzeczywistniło się także ryzyko wspomnianych w poprzednich sprawozdaniach problemów systemowych związanych z siecią klientelistycznych powiązań z przedsiębiorstwami państwowymi przyczyniających się do nierówności w procesie wyborczym, m.in. poprzez płatności członków zarządów spółek Skarbu Państwa na rzecz poszczególnych polityków¹⁷⁴.

mobbingu w miejscu zatrudnienia; w przeglądzie prawa stwierdzono jednak, że skuteczność przepisów zawartych w kodeksie pracy jest w praktyce niska i obejmuje tylko część osób pracujących. Zob. ONZ, Konferencja państw stron Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji (2015), Grupa ds. przeglądu wdrażania – Polska, s. 5, a także OECD (2015), *Poland: Follow up to the Phase 3 Report and Recommendations* [Działania następcze po raporcie i zaleceniach 3 etapu], s. 5 i 29.

¹⁶⁸ Ustawa została opublikowana w Dzienniku Urzędowym 24 czerwca 2024 r. (poz. 928).

¹⁶⁹ Informacje otrzymane od Prokuratury Generalnej/Prokuratury Krajowej w kontekście wizyty w Polsce. Zob. również filar IV poniżej.

¹⁷⁰ Zgodnie z ustawą o partiach politycznych partie polityczne są zobowiązane do udostępniania aktualizowanego na bieżąco rejestru wpłat (art. 25 ust. 6–13) oraz rejestru umów (art. 27a–27c). Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 21 i 22. Zainteresowane podmioty uważają publiczne udostępnianie tych informacji za ważny krok w kierunku większej przejrzystości finansów partii politycznych, ale zwróciły uwagę na to, że wiarygodność publikowanych danych jest jeszcze niepotwierdzona.

¹⁷¹ Jak wspomniano w poprzednich sprawozdaniach, partie publikują te informacje na swoich stronach internetowych w formacie pliku pdf do pobrania (zob. np. strony internetowe Platformy Obywatelskiej: http://bip.platforma.org/rejestr_umow_i_wplat/ oraz partii Lewica Razem: <https://partiarazem.pl/informacje/bip>) bądź wbudowanej tabeli (zob. np. strony internetowe Prawa i Sprawiedliwości: <http://bip.pis.org.pl/rejestr-wpat> oraz Nowej Lewicy: <https://bip.lewica.org.pl/rejestr-wplat>).

¹⁷² Zob. na przykład strona internetowa partii Nowa Lewica, <https://bip.lewica.org.pl/rejestr-wplat>.

¹⁷³ OBWE/ODIHR (27 marca 2024 r.), *Parliamentary Elections 15 October 2023: ODIHR Limited Election Observation Mission – Final Report* [Wybory parlamentarne 15 października 2023 r.: ograniczona misja obserwacji wyborów ODIHR – Raport końcowy], s. 1, zauważono również, że brak obowiązku opracowywania sprawozdań finansowych przed dniem wyborów oraz nieuregulowanie zasad prowadzenia agitacji wyborczej przez osoby trzecie, w połączeniu z niedostatecznym uregulowaniem kwestii finansowania kampanii referendalnej, negatywnie wpłynęły na przejrzystość oraz rozliczalność finansowania partii politycznych i kampanii wyborczej.

¹⁷⁴ Dwaj byli szefowie spółek Skarbu Państwa potwierdzili niedawno, że otrzymali swoje stanowiska w zamian za wpłaty, zob. TVN24 (3 października 2023 r.). Art. 25 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych zabrania przyjmowania darowizn od podmiotów prawnych. Według doniesień wpłaty te nie były dobrowolne, a gdy były zbyt niskie, żądano ich zwiększenia, niekiedy w gotówce, z obejściem przepisów. Zob. wspomniane w poprzednich sprawozdaniach informacje otrzymane od Sieci Obywatelskiej Watchdog Polska, Forum Obywatelskiego Rozwoju, Fundacji Wolne Sądy, Instytutu Spraw Publicznych,

Poselski projekt ustawy z 29 lutego 2024 r. ma zaradzić tym problemom poprzez zakazanie takich płatności i wprowadzenie dla przedsiębiorstw państwowych dodatkowych wymogów w zakresie przejrzystości¹⁷⁵. Stwierdzono również, że zaangażowanie spółek Skarbu Państwa w kampanię referendalną, prowadzoną równoległe z kampanią wyborczą, służyło obejściu przepisów regulujących finansowanie kampanii wyborczej. Takie praktyki są niezgodne z limitami wydatków i podważają rozdział między państwem a partią, jednocześnie budząc wątpliwości co do konfliktu interesów¹⁷⁶. Ponadto nie uregulowano wyraźnie skutecznego nadzoru nad reklamami wyborczymi w Internecie ani ich przejrzystości, w tym w odniesieniu do kampanii prowadzonych przez osoby trzecie¹⁷⁷. Ówczesny rząd nie zastosował się do zaleceń ODIHR, by nie wprowadzać zmian w podstawowych elementach wyborczych ram prawnych na krótko przed wyborami parlamentarnymi, oraz by przeprowadzono konsultacje publiczne¹⁷⁸.

Choć w życie weszły zmiany dotyczące odpowiedzialności karnej za czyny popełnione w kontekście postępowań o udzielanie zamówień publicznych, korupcja w tych postępowaniach pozostaje w centrum uwagi. 1 października 2023 r. nowelizacją kodeksu karnego rozszerzono katalog czynów karalnych i środków egzekwowania prawa w celu

Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych oraz Fundacji im. Stefana Batorego na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2023 r., s. 18. Zainteresowane podmioty zwracały już uwagę na obawy, które budzi praktyka dokonywania jednoczesnych wpłat przez dużą liczbę osób fizycznych z tego samego przedsiębiorstwa państwowego na rzecz poszczególnych polityków. Ponieważ wpłaty te są na poziomie tylko nieco niższym od rocznego pułapu wpłat od osób fizycznych, rodzi to pytania o konflikt interesów, skuteczność zakazu darowizn od podmiotów prawnych na rzecz partii politycznych oraz przejrzystość finansowania kampanii politycznych w praktyce. Zob. Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 26.

¹⁷⁵ Zob. Sejm, Poselski projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu naprawy ładu korporacyjnego w spółkach z udziałem Skarbu Państwa, druk nr 261.

¹⁷⁶ OBWE/ODIHR (27 marca 2024 r.), Wybory parlamentarne 15 października 2023 r.: ograniczona misja obserwacji wyborów ODIHR – Raport końcowy, s. 1, 2–3. Choć Państwowa Komisja Wyborcza jest upoważniona do sprawowania nadzoru nad finansowaniem kampanii wyborczych, nie posiada wyraźnych uprawnień do monitorowania finansowania kampanii przed dniem wyborów.

¹⁷⁷ W wyjaśnieniach Państwowej Komisji Wyborczej z marca 2023 r. w sprawie agitacji podmiotów trzecich na rzecz partii politycznych prowadzonej w Internecie podkreślono, że działalność taka podlega takim samym zasadom, jak świadczenie usług na rzecz partii przez przedsiębiorstwa. ODIHR szacuje, że co najmniej 7,5 mln PLN przeznaczonych na działalność internetową osób trzecich (oprócz formalnych wydatków na działalność internetową) nie zostało formalnie rozliczone.

¹⁷⁸ Reforma ordynacji wyborczej, której dokonano zaledwie kilka miesięcy przed wyborami, bez konstruktywnych konsultacji społecznych, obniżyła minimalną liczbę mieszkańców przypadających na obwód wyborczy; zmieniła kryteria wyboru członków okręgowych komisji wyborczych; wprowadziła obowiązek zapewnienia bezpłatnego przewozu pasażerskiego dla wyborców na obszarach wiejskich, itd., zob. Wybory parlamentarne 15 października 2023 r.: ograniczona misja obserwacji wyborów ODIHR – Raport końcowy, s. 6. Zob. Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 22–23. Projekt ustawy z dnia 26 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks wyborczy oraz niektórych innych ustaw połączył kilka projektów ustaw złożonych w Sejmie w dniu 22 grudnia 2022 r., z których wiele przyjęto w drugim i trzecim (ostatnim) czytaniu tego samego dnia – 26 stycznia 2023 r. Projekt ustawy przewidywał wprowadzenie znacznych zmian w Kodeksie wyborczym z 2011 r. oraz pewne zmiany w wybranych przepisach ustawy o partiach politycznych z 1997 r., ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne z 1997 r., ustawy o Krajowym Rejestrze Karnym z 2000 r., ustawy o referendum lokalnym z 2000 r., ustawy o referendum ogólnokrajowym z 2003 r. oraz w kilku innych aktach ustawodawczych. Zob. OBWE ODIHR, 20 lutego 2023 r., *Opinion on the Draft Act amending the Election Code and certain other Acts* (Senate paper No. 911) – Poland [Opinia w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks wyborczy i niektórych innych ustaw (druk senacki nr 911) – Polska], s. 2.

ułatwienia wykrywania i ścigania przestępstw, a także wprowadzono surowsze kary za nadmierną ingerencję w proces udzielania zamówień publicznych¹⁷⁹. Z badania dotyczącego opinii na temat korupcji w UE wynika, że 24 % przedsiębiorców w Polsce (średnia UE 27 %) uważa, że korupcja uniemożliwiła im w praktyce wygranie przetargu publicznego lub zawarcie umowy w sprawie zamówienia publicznego w ciągu ostatnich trzech lat¹⁸⁰. Zainteresowane podmioty uważają zamówienia publiczne i sektor budowlany za najbardziej narażone na ryzyko korupcji w Polsce¹⁸¹. Centralne Biuro Antykorupcyjne prowadzi kontrole w przedmiocie podejrzewanych nieprawidłowości związanych z funduszami strukturalnymi UE w procesie przyznawania dofinansowania przez Krajowe Centrum Badań i Rozwoju¹⁸². Jak wskazano powyżej, w listopadzie 2023 r. Najwyższa Izba Kontroli stwierdziła liczne nieprawidłowości w procesie przygotowywania i organizacji naboru wniosków, co stanowi potwierdzenie ryzyka korupcji w Narodowym Centrum Badań i Rozwoju¹⁸³.

III. PLURALIZM MEDIÓW I WOLNOŚĆ MEDIÓW

Ramy ochrony wolności prasy i wolności wypowiedzi zapewniono w konstytucji. Nadano w niej również organowi regulacyjnemu ds. mediów – Krajowej Radzie Radiofonii i Telewizji (KRRiT) – funkcję, która polega na ochronie interesu publicznego w dziedzinie radiofonii i telewizji. Przepisy sektorowe bazują na Ustawie o radiofonii i telewizji oraz na Ustawie – Prawo prasowe. W instrumentach tych ustanowiono szczegółowe przepisy dotyczące kompetencji organu regulacyjnego ds. mediów, a także zabezpieczeń i warunków, którym podlega zawód dziennikarza. W Polsce funkcjonują trzy publiczne podmioty medialne – Telewizja Polska, Polskie Radio i Polska Agencja Prasowa – i obecnie opracowywane są nowe ramy prawne w obszarze mediów publicznych, pluralizmu mediów i ich niezależności.

Utrzymują się obawy co do bezstronności regulacyjnej Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji¹⁸⁴. W Monitorze Pluralizmu Mediów z 2024 r. odnotowano wysokie ryzyko

¹⁷⁹ Więcej informacji – zob. uzasadnienie przedłożone przez autorów zmiany (druk nr 2024). Należy zauważyć, że jedną ze zmian wdrożonych tą nowelizacją jest dodanie do art. 305 kodeksu karnego nowego § 6 dotyczącego bezkarności, który zasadniczo chroni niektóre kategorie przestępców przed ściganiem. Więcej informacji zob. wyżej w tym filarze.

¹⁸⁰ Badanie Eurobarometr Flash 543 dotyczące opinii przedsiębiorców na temat korupcji w UE (2024 r.). Wartość ta jest o 3 punkty procentowe niższa od średniej UE.

¹⁸¹ Informacje otrzymane od przedstawicieli zawodów prawniczych (adwokatów i radców prawnych) oraz organizacji pozarządowej (Fundacji im. Stefana Batorego) w kontekście wizyty w Polsce.

¹⁸² Toczące się dochodzenia doprowadziły już do aresztowań. Kontrola CBA w Narodowym Centrum Badań i Rozwoju (2023); zob. także TVN24.pl (7 marca 2024 r.).

¹⁸³ NIK poinformowała prokuraturę o potencjalnych naruszeniach przepisów ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020. Zob. Najwyższa Izba Kontroli (16 listopada 2023 r.), *NCBR – miliardy rozdane, innowacyjności brak*; zob. również Science Business (18 października 2023 r.), *Audit uncovers 'corruption mechanisms' at Polish research funding agency* [Audyt ujawnia „mechanizmy korupcyjne” w Narodowym Centrum Badań i Rozwoju]. Zob. z kolei komunikat Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (12 października 2023 r.), w którym podkreślono, że działania w tej sprawie były przejrzyste i zgodne z obowiązującymi przepisami. Duża skala nieprawidłowości i istotne kwestie związane z wiarygodnością wydatkowania funduszy UE doprowadziły również do wszczęcia dochodzenia przez Europejski Urząd ds. Zwalczenia Nadużyć Finansowych (OLAF). Jak wspomniano w poprzednich sprawozdaniach, parlamentarzyści złożyli wnioszek o przeprowadzenie takiej kontroli, zob. Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 24.

¹⁸⁴ Uwagi przekazane przez konsorcjum pięciu organizacji pozarządowych na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r., s. 23.

w odniesieniu do niezależności i skuteczności organu regulacyjnego ds. mediów, podczas gdy w 2023 r. ryzyko to było na średnim poziomie. W Monitorze Pluralizmu Mediów stwierdzono, że zmiana ta wynika z braku przejrzystości i bezstronności regulacyjnej¹⁸⁵. Przedstawiciele mediów wskazali na przypadki nakładania przez KRRiT surowych kar finansowych na niezależnych nadawców, które można odczytać jako próbę doprowadzenia do autocenzury w redakcjach¹⁸⁶. Do przykładów należą: decyzja KRRiT o nałożeniu grzywny na radio TOK FM za uwagi jednego z dziennikarzy na temat nowego podręcznika szkolnego, uznane przez KRRiT za znieważające Prezydenta RP¹⁸⁷, lub grzywna nałożona na Radio ZET w związku z jego relacją z wizyty Prezydenta Ukrainy w Polsce, uznaną przez KRRiT za sprzeczną z polską racją stanu¹⁸⁸. Obawy budzi również brak przejrzystości i jasno określonego procesu rozpatrywania skarg i prowadzenia postępowań przez KRRiT¹⁸⁹. Wg przedstawicieli KRRiT nowy budżet nie pokryje w pełni potrzeb organu regulacyjnego w zakresie zasobów ludzkich¹⁹⁰. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego rozpoczęło prace na nowych ramach regulacyjnych chroniących pluralizm i niezależność mediów, które to ramy powinny rozwiązać problemy związane ze składem i kompetencjami organu regulacyjnego¹⁹¹.

Odnotowano pewne postępy w zakresie gwarancji związanych z przyznawaniem podmiotom medialnym licencji na nadawanie. W Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r. zalecono Polsce „zapewnienie uczciwych, przejrzystych i niedyskryminacyjnych procedur przyznawania licencji na nadawanie podmiotom medialnym”. Zainteresowane podmioty zgłaszały przypadki przedłużania się procedur przyznawania koncesji¹⁹². Przykładowo radio TOK FM czekało siedem miesięcy na decyzję KRRiT w sprawie przedłużenia koncesji (decyzję wydano dopiero dwa miesiące przed wygaśnięciem tej koncesji)¹⁹³, natomiast TVN Style – kanał należący do grupy TVN i skierowany do kobiet – czekało jedenaście miesięcy¹⁹⁴ (decyzję wydano dopiero 12 czerwca, a poprzednia koncesja wygasła 28 lipca 2024 r.¹⁹⁵). Poczyniono pewne postępy w wykonaniu zalecenia sformułowanego w poprzednich latach, polegające na tym, że Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego rozpoczęło prace nad nowymi ramami regulacyjnymi w zakresie

¹⁸⁵ Monitor Pluralizmu Mediów z 2024 r., s. 13.

¹⁸⁶ Raport na temat zawłaszczania mediów i nękania konkurencji procesami sądowymi w Polsce, przygotowany przez Media Freedom Rapid Response.

¹⁸⁷ Grzywnę nałożono 24 stycznia 2024 r., zob. *Szef KRRiT znów karze TOK FM*, Wirtualnemedia.pl (25 stycznia 2024 r.).

¹⁸⁸ Grzywnę nałożono 11 sierpnia 2023 r. *Liberties 2024 Rule of Law Report – Poland* [Raport Liberties nt. praworządności – Polska] s. 50.

¹⁸⁹ Raport na temat zawłaszczania mediów i nękania konkurencji procesami sądowymi w Polsce, przygotowany przez Media Freedom Rapid Response, s. 9.

¹⁹⁰ Informacje otrzymane od KRRiT w kontekście wizyty w Polsce.

¹⁹¹ Zob. komunikat Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, *Rozpoczynamy konsultacje założeń ustawy medialnej* z 24 czerwca 2024 r.

¹⁹² *Liberties 2024 Rule of Law Report – Poland* [Raport Liberties nt. praworządności z 2024 r. – Polska] s. 499.

¹⁹³ Koncesję przyznano 5 lipca 2023 r. Zob. *Wyborcza.pl* (5 lipca 2023 r.).

¹⁹⁴ TVN Style ubiegało się o koncesję od lipca 2022 r., *Wirtualnemedia.pl* (25 kwietnia 2024 r.). Jak wspomniano w Sprawozdaniu na temat praworządności z 2022 r., w przeszłości wystąpiły już opóźnienia w przypadku TVN24 i TVN7.

¹⁹⁵ *TVN Style z koncesją na kolejne 10 lat*, Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, Portal Gov.pl (www.gov.pl).

pluralizmu i niezależności mediów, które powinny zmodernizować system przyznawania koncesji¹⁹⁶.

Wdrożono ramy dotyczące przejrzystości w zakresie własności mediów. Nowelizacja ustawy o radiofonii i telewizji z 2021 r. zapewnia ramy przejrzystości w zakresie własności mediów, zobowiązując nadawców, dostawców audiowizualnych usług medialnych na żądanie oraz platformy udostępniania wideo do udzielania informacji o wspólnikach, akcjonariuszach i beneficjentach rzeczywistych ich spółek w Centralnym Rejestrze Beneficjentów Rzeczywistych i na ich stronach internetowych oraz do ujawniania informacji na temat wszystkich usług medialnych dostarczanych przez nich lub przez podmioty wchodzące w skład tej samej grupy kapitałowej. W Monitorze Pluralizmu Mediów z 2024 r. odnotowano pewne postępy w zakresie przejrzystości własności mediów od czasu tej zmiany ustawodawczej, przy czym poziom ryzyka oceniono jako średni¹⁹⁷. Badania opublikowane przez Fundację Media Forum wskazują na niski poziom wiedzy na temat własności mediów na szczeblu lokalnym. Odbiorcy często nie są w stanie odróżnić prywatnych mediów lokalnych od mediów lokalnych będących własnością samorządów¹⁹⁸.

Odwołano władze mediów publicznych, które gorąco krytykowano za brak niezależności, i oczekuje się, że powstaną nowe ramy mające na celu wzmocnienie przepisów i mechanizmów zwiększających niezależność mediów publicznych. W Sprawozdaniach na temat praworządności z 2022 r. i 2023 r. przedstawiono wątpliwości co do niezależności doniesień rozpowszechnianych przez nadawców publicznych i podkreślono brak postępów w zakresie poprawy niezależnego zarządzania i zwiększenia niezależności redakcyjnej w mediach publicznych. Komisja zaleciła Polsce „[w]zmocnienie przepisów i mechanizmów służących usprawnieniu niezależnego zarządzania mediami publicznymi i niezależności redakcyjnej tych mediów, z uwzględnieniem norm europejskich dotyczących mediów publicznych”. W grudniu 2023 r. Sejm przyjął uchwałę, w której wezwał organy państwowe do podjęcia odpowiednich działań mających na celu przywrócenie ładu prawnego oraz bezstronności i rzetelności mediów publicznych¹⁹⁹. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wykonujący prawo własności przynależne Skarbowi Państwa, odwołał władze mediów publicznych na podstawie Kodeksu spółek handlowych. Niektóre zainteresowane podmioty wyraziły w tym względzie zaniepokojenie²⁰⁰, podkreślając w szczególności, że powoływanie i odwoływanie członków organów kierujących mediami publicznymi powinno opierać się na przepisach ustawy o radiofonii i telewizji oraz ustawy o Polskiej Agencji Prasowej, a nie na Kodeksie spółek handlowych²⁰¹. Trybunał Konstytucyjny orzekł²⁰², że zmiana lub odwołanie władz mediów publicznych na podstawie przepisów Kodeksu spółek handlowych są niezgodne z konstytucją. Prawomocność tego wyroku jest jednak

¹⁹⁶ Zob. komunikat Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, *Rozpoczynamy konsultacje założeń ustawy medialnej* z 24 czerwca 2024 r.

¹⁹⁷ Monitor Pluralizmu Mediów z 2024 r., s. 15.

¹⁹⁸ Z badań przeprowadzonych przez Fundację Media Forum wynika, że znaczna część odbiorców tylko w niewielkim stopniu odróżnia prywatne media lokalne od mediów będących własnością samorządów lokalnych.

¹⁹⁹ Uchwała z dnia 19 grudnia 2023 r.

²⁰⁰ Np. Rzecznik Praw Obywatelskich, zob. uwagi ENNHRI przekazane na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r. w odniesieniu do Polski, s. 10.

²⁰¹ Stanowisko Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka w sprawie zmian w mediach publicznych | [Helsińska Fundacja Praw Człowieka](#).

²⁰² Wyrok w sprawie K 29/23.

kwestionowana ze względu na nieprawidłowość składu orzekającego²⁰³. Ponadto w 2023 r. Najwyższa Izba Kontroli (NIK) w ramach kontroli finansów telewizji publicznej zidentyfikowała szereg nieprawidłowości w zarządzaniu środkami publicznymi²⁰⁴. Władze polskie pracują obecnie nad projektem ustawy, który zapewni nowe ramy regulacyjne dla mediów publicznych, i rozpoczęły w tej sprawie otwarte konsultacje publiczne²⁰⁵. Celem nowej ustawy jest pełne dostosowanie polskich przepisów dotyczących mediów publicznych do przepisów europejskiego aktu o wolności mediów. Oczekuje się, że nowa ustawa zostanie uchwalona do końca 2024 r.²⁰⁶ W związku z tym należy uznać, że poczyniono pewne postępy w realizacji zalecenia z 2023 r.

Potwierdzono, że niektóre media miały uprzywilejowany dostęp do reklamy państwowej i nadal utrzymują się pewne wyzwania związane z dostępem do informacji. NIK przeprowadziła kontrolę i ustaliła, że media publiczne i niektóre media prorządowe były głównymi beneficjentami reklamy państwowej w badanym okresie (2021–2022)²⁰⁷. Władze polskie pracują obecnie nad projektem ustawy, która zapewni nowe ramy dostępu do reklamy państwowej, i rozpoczęły w tej sprawie otwarte konsultacje publiczne²⁰⁸. Wydaje się, że prywatne media prorządowe miały uprzywilejowany dostęp do informacji ze strony ówczesnego rządu²⁰⁹. Zainteresowane podmioty poinformowały również o przypadku odebrania finansowania mediom, które nie przestrzegały linii redakcyjnej forsowanej przez poprzedni rząd²¹⁰. Zgłaszane są również trudności związane z wykonywaniem prawa dostępu dziennikarzy do informacji i do urzędników państwowych²¹¹. Zdaniem zainteresowanych podmiotów pracę dziennikarzy utrudnia również długi czas oczekiwania na odpowiedzi organów publicznych i ich lakoniczność²¹².

Dziennikarze w dalszym ciągu napotykają trudności w wykonywaniu swojej pracy, zwłaszcza w związku z powództwami typu SLAPP. Strategiczne powództwa zmierzające do stłumienia debaty publicznej (SLAPP) nadal stanowią narzędzie wykorzystywane przeciwko dziennikarzom i mediom²¹³. Organizacje działające na rzecz wolności mediów zwracają uwagę na praktykę składania kilku powództw dotyczących tej samej kwestii i podkreślają, że media, zwłaszcza te działające na szczeblu lokalnym, coraz częściej otrzymują poprzedzające wniesienie skargi wnioski o opublikowanie sprostowania²¹⁴. Od

²⁰³ W składzie orzekającym znalazł się m.in. sędzia powołany na miejsce uprzednio obsadzone – zob. filar I. Wyrok opublikowano z dodatkowym wyjaśnieniem, że wydał go Trybunał Konstytucyjny w nieprawidłowym składzie (zob. filar II). Zob. również komunikat Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 stycznia 2024 r. opublikowany na platformie X.

²⁰⁴ NIK stwierdziła, że wydatki polskiej telewizji publicznej naruszają zasady legalności, rzetelności i celowości; zapis konferencji prasowej Najwyższej Izby Kontroli z 6 października 2023 r.

²⁰⁵ Zob. komunikat Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 24 czerwca 2024 r.

²⁰⁶ *Bogdan Zdrojewski: ustawa medialna wejdzie w życie w 2024 roku*, Polska Agencja Prasowa SA (pap.pl).

²⁰⁷ Streszczenie konferencji prasowej Najwyższej Izby Kontroli z 6 października 2023 r.

²⁰⁸ Zob. komunikat Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 24 czerwca 2024 r.

²⁰⁹ Raport na temat zawłaszczania mediów i nękania konkurencji procesami sądowymi w Polsce, przygotowany przez Media Freedom Rapid Response, s. 13.

²¹⁰ Tamże.

²¹¹ Raport o stanie jawności w Polsce 2023, s. 31–32.

²¹² Uwagi przekazane przez organizację Reporterzy bez Granic na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r., s. 22.

²¹³ SLAPP (wirtualnemedialna.pl). Zob. również aktualizacja sprawozdania z 2023 r. Koalicji przeciwko SLAPP w Europie: *SLAPPS: A Threat to Democracy Continues to Grow* [SLAPP: Rosnące Zagrożenie dla Demokracji].

²¹⁴ Tamże.

lipca 2023 r. na platformie Rady Europy propagującej ochronę dziennikarstwa i bezpieczeństwo dziennikarzy odnotowano siedem wpisów dotyczących Polski²¹⁵, podczas gdy na platformie Mapping Media Freedom odnotowano ich 26²¹⁶. Środowisko dziennikarskie nadal cierpi na brak środków samoregulacyjnych, które mogłyby wzmocnić pozycję dziennikarzy. Jak wskazano w Monitorze Pluralizmu Mediów, istniejąca polaryzacja środowiska dziennikarskiego może stanowić główną przeszkodę we wspieraniu powszechnie respektowanych mechanizmów samoregulacyjnych²¹⁷.

IV. INNE KWESTIE INSTYTUCJONALNE ZWIĄZANE Z MECHANIZMAMI KONTROLI I RÓWNOWAGI

Polska jest demokratyczną republiką parlamentarną, z Prezydentem wybieranym w wyborach bezpośrednich oraz z dwuizbowym parlamentem (Sejm i Senat). Za kontrolę konstytucyjności prawa odpowiada Trybunał Konstytucyjny. Sejm posiada ostateczne uprawnienia decyzyjne w procesie stanowienia prawa. Wejście w życie nowych przepisów uzależnione jest od ich podpisania przez Prezydenta RP. Prawo wniesienia nowej inicjatywy ustawodawczej przysługuje Prezydentowi RP, Senatowi, grupie 15 posłów do Sejmu, Radzie Ministrów oraz grupie co najmniej 100 000 obywateli. Rzecznik Praw Obywatelskich ma za zadanie stać na straży wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w konstytucji i innych aktach normatywnych, oraz pełni rolę organu ds. równości. Najwyższa Izba Kontroli jest naczelnym organem kontroli państwowej, podporządkowanym Sejmowi i działającym zgodnie z zasadami kolegiałości.

Rząd zobowiązał się do przeprowadzania odpowiednich konsultacji w procesie stanowienia prawa, jednak wciąż istnieje możliwość dalszej poprawy. Jakość procesu stanowienia prawa oraz częste zmiany przepisów w dalszym ciągu stanowią istotny powód postrzeganego braku skuteczności ochrony inwestycji w Polsce w opinii przedsiębiorstw²¹⁸. Zgodnie z dostępnymi informacjami nowy rząd nie planuje jednak uchylać przepisów w drodze nadmiernie pochopnych procedur²¹⁹. Ponadto władze polskie zobowiązały się do przeprowadzania odpowiednich konsultacji z zainteresowanymi podmiotami w procesie stanowienia prawa oraz starają się dostarczać im istotnych informacji o toczących się procesach legislacyjnych²²⁰. Od 2024 r. organizacje społeczeństwa obywatelskiego są w większym stopniu zaangażowane w proces konsultacji dotyczący projektów aktów

²¹⁵ Wpisy te dotyczyły przede wszystkim zagrożeń dla działalności dziennikarskiej, w tym przypadków napastowania i zastraszania dziennikarzy. Platforma propagująca ochronę dziennikarstwa i bezpieczeństwo dziennikarzy (coe.int).

²¹⁶ Spośród 26 wpisów dziewięć dotyczyło ataków werbalnych, dziewięć dotyczyło incydentów natury prawnej, cztery dotyczyły ataków na mienie, a jeden – ataku fizycznego. Pięć pozostałych dotyczyło przypadków cenzury. Mapping Media Freedom, profil kraju – Polska.

²¹⁷ Monitor Pluralizmu Mediów z 2024 r., s. 15.

²¹⁸ Zdaniem 37 % badanych inwestorów częste zmiany przepisów oraz jakość procesu stanowienia prawa w Polsce stanowią istotny powód postrzeganego braku skuteczności ochrony inwestycji (w porównaniu z 50 % w 2023 r.). Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości 2024, wykres 56.

²¹⁹ W czwartym roku kadencji poprzedniego Sejmu uchwalanie ustaw w trzech czytaniach zajmowało średnio trzy dni; zob. uwagi pięciu organizacji pozarządowych, s. 29. Jak podaje Rzecznik Praw Obywatelskich, poprzedni Sejm zbyt pośpiesznie procedował ustawy, w szczególności w obszarze wymiaru sprawiedliwości; pisemne uwagi przekazane przez ENNHRI na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r., s. 15. Zob. informacje o przebiegu procesu legislacyjnego dla poszczególnych projektów ustaw, dostępne pod adresem <https://sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/proces.xsp>.

²²⁰ Zob. również uwagi polskiego rządu przekazane na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r., s. 41–42.

prawnych²²¹. Krajowy plan odbudowy i zwiększania odporności obejmuje reformy mające na celu poprawę jakości stanowienia prawa i silniejsze zaangażowanie partnerów społecznych w proces kształtowania polityki, w związku z czym władze polskie pracują nad zmianami w regulaminach Senatu, Sejmu i Rady Ministrów²²².

Na dzień 1 stycznia 2024 r. w Polsce na wykonanie oczekiwało 46 wyroków wiodących Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, czyli tyle samo co w poprzednim roku. W tym czasie w Polsce wskaźnik oczekujących na wykonanie wyroków wiodących z ostatnich 10 lat wynosił 51 % (w porównaniu z 56 % w 2023 r.), a średni czas oczekiwania na wykonanie wyroków sięgał 5 lat i 5 miesięcy (w 2023 r. było to 5 lat i 6 miesięcy)²²³. Najstarszy wyrok wiodący, oczekujący na wykonanie od prawie 19 lat, dotyczy przewlekłości postępowań przed organami administracyjnymi i sądami oraz braku skutecznego środka odwoławczego²²⁴. Jeżeli chodzi o przestrzeganie terminów płatności, 31 grudnia 2023 r. odnotowano ogółem 18 spraw oczekujących na potwierdzenie płatności (w porównaniu z 24 w 2022 r.)²²⁵. Na dzień 1 lipca 2024 r. liczba wyroków wiodących oczekujących na wykonanie wzrosła do 50²²⁶. Ministerstwo Sprawiedliwości wspólnie z Ministerstwem Spraw Zagranicznych zamierza przygotować projekt ustawy o wykonywaniu orzeczeń ETPC.

Zalecenie dotyczące Najwyższej Izby Kontroli (NIK) zostało w pełni wdrożone poprzez mianowanie członków Kolegium i podjęcie odpowiednich działań następczych w związku z jego ustaleniami. W Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r. zalecono Polsce „[z]apewnienie bardziej systematycznych działań następczych w związku z ustaleniami Najwyższej Izby Kontroli i zapewnienie szybkiego powołania członków Kolegium Najwyższej Izby Kontroli dla zagwarantowania jej skutecznego funkcjonowania”²²⁷. 29 lutego 2024 r., na wniosek Prezesa Najwyższej Izby Kontroli (NIK), nowy Marszałek Sejmu powołał ośmiu członków Kolegium, zapewniając tym samym jego

²²¹ Obejmuje to w szczególności organizację wysłuchań publicznych dotyczących projektów ustaw, na które to wysłuchania zaprasza się również organizacje społeczeństwa obywatelskiego. W ostatnim roku IX kadencji Sejmu (2023 r.) spośród ponad 127 projektów rządu co najmniej 28 % nie było w ogóle konsultowanych lub zostało objętych konsultacjami trwającymi krócej niż 14 dni; zob. uwagi pięciu organizacji pozarządowych (s. 29) oraz uwagi organizacji społeczeństwa obywatelskiego ILGA-Europe (s. 7).

²²² Prace legislacyjne nad projektem uchwały w sprawie zmian w Regulaminie Sejmu zaplanowano na koniec drugiego kwartału 2024 r. Prace legislacyjne nad projektem uchwały w sprawie zmian w Regulaminie Rady Ministrów zaplanowano na koniec drugiego kwartału 2024 r. Zob. także uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 grudnia 2023 r.

²²³ Wszystkie dane liczbowe zostały zestawione przez European Implementation Network na podstawie liczby spraw, które uznaje się za niezakończone w dniu będącym roczną datą graniczną, tj. 1 stycznia 2024 r. Zob. uwagi przekazane przez European Implementation Network na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r., s. 6.

²²⁴ Europejski Trybunał Praw Człowieka, wyrok z dnia 1 lutego 2005 r., Beller/Polska, 51837/99.

²²⁵ Rada Europy (2024), Nadzór nad wykonaniem wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka – 17. sprawozdanie roczne Komitetu Ministrów – 2023, s. 138.

²²⁶ Dane według internetowej bazy danych Rady Europy (HUDOC).

²²⁷ Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 29. Komisja oceniła, że nie poczyniono postępów w realizacji zalecenia ze Sprawozdania na temat praworządności z 2022 r., aby zapewnić bardziej systematyczne działania następcze w związku z ustaleniami Najwyższej Izby Kontroli i zapewnić szybkie powołanie członków Kolegium Najwyższej Izby Kontroli dla zagwarantowania jej skutecznego funkcjonowania.

skuteczne funkcjonowanie²²⁸. Prokuratura, kierowana przez nowego Prokuratora Generalnego i Prokuratora Krajowego, wszczęła szereg postępowań przygotowawczych stanowiących działania następcze w związku z ustaleniami NIK we wrażliwych sprawach dotyczących podejrzenia sprzeniewierzenia pieniędzy na dużą skalę²²⁹. Ponieważ powołano nowych członków kolegium i zapewniono bardziej systematyczne działania następcze w związku z ustaleniami Najwyższej Izby Kontroli, stwierdza się pełne wdrożenie sformułowanego w poprzednich latach zalecenia dotyczącego Najwyższej Izby Kontroli.

Powołano sejmowe komisje śledcze w celu zbadania trzech zarzutów nieprzestrzegania prawa przez organy publiczne w latach 2015–2023. Sejm powołał komisję śledczą w celu zbadania ewentualnych naruszeń prawa przez organizatorów „kopertowych” wyborów prezydenckich w 2020 r.²³⁰, komisję śledczą w celu zbadania podejrzenia nieprawidłowości w wydawaniu polskich wiz cudzoziemcom²³¹ oraz komisję śledczą ds. wykorzystania oprogramowania „Pegasus”²³². Nowy Prokurator Generalny podjął decyzję o formalnym powiadomieniu osób, wobec których stosowano oprogramowanie „Pegasus”, i powołał

²²⁸ Wkrótce potem powołano dwóch kolejnych członków Kolegium; zob. komunikat prasowy Sejmu z 29 lutego 2024 r. oraz komunikat prasowy NIK z 1 marca 2024 r. Ponadto 5 grudnia 2023 r., po uzyskaniu zgody Marszałka Sejmu, Prezes NIK powołał Dyrektora Generalnego Izby, a 22 grudnia 2023 r. Marszałek Sejmu, na wniosek Prezesa NIK, powołał trzech nowych wiceprezesów NIK oraz dwóch nowych członków Kolegium. Na dzień 29 lutego 2024 r. powołano łącznie 18 z 19 członków Kolegium NIK (nie powołano jeszcze jednego przedstawiciela pracowników).

²²⁹ Prokuratura podjęła na przykład działania następcze w związku z ustaleniami NIK na temat funkcjonowania zarządzanego przez Ministerstwo Sprawiedliwości „Funduszu Sprawiedliwości”, w odniesieniu do którego w 2021 r. NIK stwierdziła możliwe sprzeniewierzenie na dużą skalę środków, które należało przeznaczyć na wsparcie ofiar przestępstw, podczas gdy podejrzewa się, że duże kwoty wykorzystano do budowania poparcia dla partii politycznej ówczesnego Ministra Sprawiedliwości. Zob. komunikat prasowy Prokuratury Krajowej z 26 marca 2024 r. Prokuratura podjęła również działania następcze w związku z ustaleniami NIK z października 2023 r. w sprawie podejrzenia licznych nieprawidłowości, zarówno na etapie przygotowywania i organizacji konkursu, jak i na etapie naboru wniosków i wyboru projektów, które otrzymają dofinansowanie z Krajowego Centrum Badań i Rozwoju; zob. raport Polskiej Agencji Prasowej z 28 marca 2024 r. Zob. także uwagi pisemne Najwyższej Izby Kontroli przekazane na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r., Rozdział dotyczącego sytuacji w zakresie praworządności w Polsce.

²³⁰ Zob. uchwała Sejmu RP z dnia 7 grudnia 2023 r. w sprawie powołania Komisji Śledczej do zbadania legalności, prawidłowości oraz celowości działań podjętych w celu przygotowania i przeprowadzenia wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 2020 r. w formie głosowania korespondencyjnego. Zob. również Sprawozdanie na temat praworządności z 2020 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 16.

²³¹ Zob. uchwała Sejmu RP z dnia 19 grudnia 2023 r. w sprawie powołania Komisji Śledczej do zbadania legalności, prawidłowości oraz celowości działań, a także występowania nadużyć, zaniedbań i zaniechań w zakresie legalizacji pobytu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od dnia 12 stycznia 2019 r. do dnia 20 listopada 2023 r.

²³² Zob. uchwała Sejmu RP z dnia 17 stycznia 2024 r. w sprawie powołania Komisji Śledczej do zbadania legalności, prawidłowości oraz celowości czynności operacyjno-rozpoznawczych podejmowanych m.in. z wykorzystaniem oprogramowania Pegasus przez członków Rady Ministrów, służby specjalne, Policję, organy kontroli skarbowej oraz celno-skarbowej, organy powołane do ścigania przestępstw i prokuraturę w okresie od dnia 16 listopada 2015 r. do dnia 20 listopada 2023 r. Zob. również Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 32–33. Należy zauważyć, że 28 maja 2024 r. ETPC orzekł, że w odniesieniu do skarg dotyczących reżimu kontroli operacyjnej, zatrzymywania danych telekomunikacyjnych i wykorzystywania ich na potrzeby służb oraz niejawnego nadzoru prowadzonego na podstawie przepisów ustawy antyterrorystycznej doszło do trzech naruszeń art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego oraz korespondencji) europejskiej konwencji praw człowieka. Zob. wyrok ETPC z dnia 28 maja 2024 r. w sprawie Pietrzak, Bychawska-Siniarska i inni przeciwko Polsce (skargi nr 72038/17 i 25237/18).

specjalny zespół do przeprowadzenia postępowań dotyczących zbadania legalności wykorzystania tego oprogramowania²³³. Nowy Sejm pozbawił uprawnień Państwową Komisję do spraw badania wpływów rosyjskich na bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2007-2022²³⁴ i pracuje obecnie nad ustawą uchylającą ustawę, którą utworzono tę komisję²³⁵. Ponadto 26 marca 2024 r. członkowie rządu złożyli w Sejmie wnioski o postawienie Prezesa Banku Narodowego przed Trybunałem Stanu²³⁶. Prezydent RP poddał tymczasem w wątpliwość prawidłowość składu Sejmu i 31 stycznia 2024 r. skierował do Trybunału Konstytucyjnego uchwalone przez Sejm ustawy, celem zbadania ich zgodności z konstytucją²³⁷. 19 czerwca 2024 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że jedna z ustaw zgłoszonych mu przez Prezydenta w późniejszym terminie była niezgodna z konstytucją, jako uchwalona przez Sejm obradujący w niewłaściwym składzie²³⁸.

Zalecenie z 2023 r. dotyczące poprawy warunków działania dla Rzecznika Praw Obywatelskich zostało w pełni wdrożone. W Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r. zalecono Polsce dalszą „[p]oprawę warunków działania dla [...] Rzecznika Praw Obywatelskich, z uwzględnieniem europejskich standardów dotyczących [...] instytucji rzecznika praw obywatelskich”²³⁹. W 2024 r. rząd zwiększył roczny budżet Biura Rzecznika

²³³ Zob. komunikat prasowy Prokuratury Krajowej z 23 lutego 2024 r. Zob. także CyberDefence24.pl z 5 kwietnia 2024 r.

²³⁴ Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 30. 8 czerwca 2023 r. Komisja wszczęła postępowanie w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego w związku z ustawą o tej Komisji.

²³⁵ Zob. projekt ustawy z dnia 11 kwietnia 2024 r. o uchyleniu ustawy o Państwowej Komisji do spraw badania wpływów rosyjskich na bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2007–2022 (druk nr 351).

²³⁶ Wniosek opiera się na ośmiu głównych zarzutach dotyczących przede wszystkim podejrzenia braku niezależności Prezesa Narodowego Banku Polskiego oraz podejmowania przez niego działań w oparciu o względy polityczne. Nie ustalono jeszcze terminów podjęcia działań następczych w związku z tym wnioskiem. Zob. komunikat Polskiej Agencji Prasowej z 26 marca 2024 r. Należy zauważyć, że 11 stycznia 2024 r., na wniosek przedstawicieli sejmowej opozycji, Trybunał Konstytucyjny orzekł, że obowiązujące przepisy, które pozwalają bezwzględnej większości sejmowej na pociągnięcie Prezesa Narodowego Banku Polskiego do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu oraz jednoczesne zawieszenie go w czynnościach w razie wszczęcia takiego postępowania, są niezgodne z konstytucją. Przed wydaniem tego wyroku przez Trybunał Konstytucyjny zaskarżony przepis obowiązywał przez ponad 20 lat. Zob. wyrok z dnia 11 stycznia 2023 r. w sprawie K 23/23.

²³⁷ Jest to związane z wydanym przez wydział karny prawomocnym wyrokiem z dnia 20 grudnia 2023 r., w którym skazano dwóch posłów obecnej opozycji za działania podejmowane podczas kierowania Centralnym Biurem Antykorupcyjnym w 2007 r. W 2015 r. Prezydent RP ułaskawił obu mężczyzn, ale uczynił to przed uprawomocnieniem się wyroków w ich sprawach. Sąd Najwyższy uznał to ułaskawienie za bezskuteczne i przekazał sprawę sądom powszechnym do ponownego rozpoznania. Po skazaniu Marszałek Sejmu stwierdził, że obaj posłowie utracili prawo wybieralności. Jednak zdaniem Prezydenta RP pierwotne ułaskawienie było nadal ważne, a ponieważ posłowie ci nie mogli uczestniczyć w obradach Sejmu, jego skład był niewłaściwy. Zob. komunikat prasowy Prezydenta RP z 31 stycznia 2024 r. Należy zauważyć, że mimo to 23 stycznia 2024 r. Prezydent RP podjął decyzję o ponownym ułaskawieniu obu tych osób; zob. komunikat prasowy Prezydenta RP z 23 stycznia 2024 r. Do tej pory Trybunał Konstytucyjny nie orzekł w sprawie żadnego z tych wniosków Prezydenta RP.

²³⁸ Zob. wyrok z dnia 19 czerwca 2024 r. w sprawie K 7/24.

²³⁹ Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 11. Komisja stwierdziła, że Polska poczyniła pewien postęp w zakresie poprawy warunków działania dla Rzecznika Praw Obywatelskich, z uwzględnieniem europejskich standardów dotyczących instytucji rzecznika praw obywatelskich, oraz że nie poczyniła postępów w zakresie poprawy warunków działania dla społeczeństwa obywatelskiego, z uwzględnieniem europejskich standardów dotyczących społeczeństwa obywatelskiego.

Praw Obywatelskich²⁴⁰. Ze względu na nowe kompetencje, które zostaną przyznane Rzecznikowi Praw Obywatelskich²⁴¹ w kontekście wdrożenia dyrektywy UE o ochronie sygnalistów²⁴², konieczne może być dalsze zwiększenie budżetu. Rzecznik Praw Obywatelskich z zadowoleniem przyjął zobowiązanie polskiego rządu do rozwiązania problemów związanych z praworządnością i przedstawił dodatkowe zalecenia w tym zakresie²⁴³, a także zwrócił uwagę na uchybienia w dziedzinie mediów publicznych²⁴⁴. Globalny Sojusz Krajowych Instytucji Ochrony Praw Człowieka (GANHRI) przy ONZ nadal przyznaje Rzecznikowi Praw Obywatelskich status „A”²⁴⁵. W świetle poprawy warunków działania Rzecznika Praw Obywatelskich zalecenie z 2023 r. zostało w pełni wdrożone.

Poczyniono znaczne postępy w zakresie poprawy warunków działania dla społeczeństwa obywatelskiego. W Sprawozdaniu na temat praworządności z 2023 r. zalecono Polsce „[p]oprawę warunków działania dla społeczeństwa obywatelskiego [...], z uwzględnieniem europejskich standardów dotyczących społeczeństwa obywatelskiego [...]”²⁴⁶. Społeczeństwo obywatelskie w Polsce w dalszym ciągu działa w sposób różnorodny i aktywny; obejmuje ono ponad 120 000 organizacji społeczeństwa obywatelskiego, które angażują się w szereg działań związanych z promowaniem praworządności²⁴⁷. Według ratingu organizacji CIVICUS przestrzeń społeczeństwa obywatelskiego w dalszym ciągu uznaje się za „utrudnioną”²⁴⁸. Rząd rozpoczął współpracę z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego w kontekście procesu stanowienia prawa²⁴⁹ i stworzył urząd Ministra do spraw Społeczeństwa Obywatelskiego²⁵⁰. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego wyraziły zaniepokojenie znacznym pogorszeniem sytuacji w zakresie podziału środków publicznych,

²⁴⁰ Zgodnie z dostępnymi informacjami budżet na 2024 r. jest wyższy niż kwota, o którą pierwotnie wnioskował Rzecznika Praw Obywatelskich; zob. uwagi ENNHRI przekazane na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r. w odniesieniu do Polski, s. 6.

²⁴¹ Zob. uwagi ENNHRI przekazane na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r. w odniesieniu do Polski, s. 3.

²⁴² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r. w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii.

²⁴³ Zob. opinia Rzecznika Praw Obywatelskich na temat projektu ustawy o zmianie ustawy o KRS z 29 stycznia 2024 r. oraz list otwarty do Ministerstwa Sprawiedliwości z 5 marca 2024 r. w sprawie konieczności zmiany przepisów regulujących instytucję skargi nadzwyczajnej.

²⁴⁴ Dotyczy to decyzji mających wpływ na zarządy i rady nadzorcze trzech głównych mediów publicznych; zob. uwagi ENNHRI przekazane na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r. w odniesieniu do Polski, s. 10. Zob. również filar III powyżej.

²⁴⁵ Globalny Sojusz Krajowych Instytucji Ochrony Praw Człowieka (GANHRI), Podkomitet ds. Akredytacji, status akredytacji na dzień 26 kwietnia 2023 r.

²⁴⁶ Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 33. Ogółem Komisja stwierdziła, że nie poczyniono postępów w wykonaniu zalecenia zawartego w Sprawozdaniu na temat praworządności z 2022 r., aby rozdzielić funkcje Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego, oraz że poczyniono pewne postępy w zakresie poprawy warunków działania dla społeczeństwa obywatelskiego, z uwzględnieniem europejskich standardów dotyczących społeczeństwa obywatelskiego.

²⁴⁷ W 2023 r. działania te koncentrowały się przede wszystkim na edukowaniu społeczeństwa w zakresie zasad uczciwości wyborczej i znaczenia kontroli przebiegu kampanii wyborczej; zob. uwagi pięciu organizacji pozarządowych przekazane na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r. (s. 37–38), w których wymieniono również inne inicjatywy.

²⁴⁸ Rating w ocenie CIVICUS. Rating obejmuje pięć kategorii: otwarta, ograniczona, utrudniona, stłumiona i zamknięta.

²⁴⁹ Zobacz powyżej.

²⁵⁰ Minister jest również Przewodniczącym Komitetu ds. Pożytku Publicznego.

zwłaszcza przed wyborami parlamentarnymi w październiku 2023 r.²⁵¹ Mają powstać nowe inicjatywy na rzecz poprawy warunków działania społeczeństwa obywatelskiego²⁵². Znaczne pozytywne zmiany²⁵³ zaszły już w odniesieniu do organizacji broniących praw środowiska LGBTIQ²⁵⁴ oraz rządowego projektu zmiany kodeksu karnego w celu uwzględnienia w nim m.in. uprzedzeń ze względu na orientację seksualną jako jednej z przyczyn popełniania przestępstw z nienawiści²⁵⁵. Ze względu na omówione zmiany odnotowuje się znaczne postępy w wykonaniu zalecenia sformułowanego w poprzednich latach.

²⁵¹ Według doniesień środki publiczne kierowano do organizacji zależnych od rządu; zob. uwagi pięciu organizacji pozarządowych przekazane na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r., s. 36.

²⁵² Zob. również uwagi polskiego rządu przekazane na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r., s. 53.

²⁵³ Niemniej jednak niektóre sprawy karne, w szczególności skierowane przeciwko autorom tzw. „Atlasu nienawiści”, nadal toczą się przed sądami (sprawy te wniosły samorzady lokalne przeciwko osobom, które poinformowały opinię publiczną o wprowadzeniu przez te samorzady tzw. „stref wolnych od ideologii LGBT”); zob. Sprawozdanie na temat praworządności z 2023 r., Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 34). W odniesieniu do pozytywnych zmian zob. w szczególności wspólne uwagi organizacji Center for Reproductive Rights (Centrum Praw Reprodukcyjnych), ILGA-Europe i europejskiej sieci IPPF na potrzeby Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r., Rozdziału dotyczącego sytuacji w zakresie praworządności w Polsce, s. 7.

²⁵⁴ 12 grudnia 2023 r. w wyroku w sprawie Przybyszewska i inni przeciwko Polsce (skarga nr 1454/19 i 9 innych) ETPC orzekł, że brak jakiegokolwiek formy prawnego uznania i ochrony par jedнопłciowych w Polsce stanowi naruszenie EKPC. 27 lutego 2024 r. Rzecznik Praw Obywatelskich opublikował przewodnik pt. Postępowania w sprawach o uzgodnienie płci; zob. komunikat prasowy Rzecznika Praw Obywatelskich z 27 lutego 2024 r.

²⁵⁵ Projekt ustawy włączono do prac legislacyjnych rządu (projekt nr UD29), a wstępną datę złożenia projektu w parlamencie wyznaczono na drugi kwartał 2024 r. Minister Sprawiedliwości oficjalnie przeprosił środowisko LGBTI za wszelkie krzywdy wyrządzone mu przez państwo polskie w niedawnej przeszłości. Podobne przeprosiny wystosowała 13 lutego 2024 r. Telewizja Polska; zob. komunikat prasowy Ministerstwa Sprawiedliwości z 1 lutego 2024 r. oraz WirtualneMedia.pl, *Przeprosiny w TVP Info dla osób LGBT+*.

Załącznik I: Wykaz źródeł w porządku alfabetycznym*

* Wykaz źródeł informacji przekazanych w kontekście konsultacji dotyczących Sprawozdania na temat praworządności z 2024 r. znajduje się pod adresem https://commission.europa.eu/publications/2024-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation_pl.

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich (2024), *Instytucja skargi nadzwyczajnej - co należałoby zmienić. Marcin Wiącek pisze do MS*, 5 marca 2024 r., <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-skarga-nadzwyczajna-zmiany-propozycje-ms>

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich (2024), *Projekt nowelizacji ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa – krokiem w dobrym kierunku*, 29 stycznia 2024 r., <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-krs-nowelizacja-projekt-ms>

Centralne Biuro Antykorupcyjne (2023), *Kontrola CBA w Narodowym Centrum Badań i Rozwoju*, 23 lutego 2023 r., <https://www.cba.gov.pl/pl/kontrole/4979,Kontrola-CBA-w-Narodowym-Centrum-Badan-i-Rozwoju.html?search=738317815>

Centralne Biuro Antykorupcyjne (2024), *Afera Collegium Humanum – kolejni zatrzymani*, 13 marca 2024 r., <https://www.cba.gov.pl/pl/aktualnosci/5089,Afera-Collegium-Humanum-kolejni-zatrzymani.html>

Centralne Biuro Antykorupcyjne (2024), *Były wiceminister spraw zagranicznych zatrzymany*, 17 stycznia 2024 r., <https://www.cba.gov.pl/pl/aktualnosci/5066,Byly-wiceminister-spraw-zagranicznych-zatrzymany.html>

Centralne Biuro Antykorupcyjne (2024), *Informacja o wynikach działalności Centralnego Biura Antykorupcyjnego w 2023 roku*, 10 kwietnia 2024 r., <https://cba.gov.pl/pl/o-nas/informacja-o-wynikach/5095,Informacja-o-wynikach-dzialalnosci-Centralnego-Biura-Antykorupcyjnego-w-2023-rok.html>

Centralne Biuro Antykorupcyjne (2024), *Kontrola CBA w Narodowym Centrum Badań i Rozwoju*, <https://www.cba.gov.pl/pl/kontrole/4979,Kontrola-CBA-w-Narodowym-Centrum-Badan-i-Rozwoju.html>

CyberDefence24.pl (2024), *Afera Pegasus. Zawiadomienie do 30 podsłuchiwanym osób*, 5 kwietnia 2024 r., <https://cyberdefence24.pl/polityka-i-prawo/afere-pegasusa-zawiadomienie-do-30-podsluchiwanym-osob>

Dentos Law Firm (2023), *Nowelizacja Kodeksu karnego: Istotne zmiany w przepisach dotyczących zakłócenia zamówienia publicznego*, 31 października 2023 r., <https://www.dentons.com/pl/insights/articles/2023/october/31/amendment-to-the-criminal-code-significant-changes-to-the-provisions-on-disrupting>

DogmatyKarnisty.pl (2023), *Nowelizacja Kodeksu karnego nie weszła w życie 1 października 2023. Trzeba stosować stare przepisy, 1 października 2023 r.*, <https://www.dogmatykarnisty.pl/2023/10/novelizacja-kk-nie-weszla-w-zycie/>

DoRzeczy.pl (2024), *Bodnar wycofał wniosek Ziobry do TK. Chodzi o samorząd lekarski*, 31 stycznia 2024 r., <https://dorzeczy.pl/kraj/544524/bodnar-wycofal-wniosek-ziobry-do-trybunalu-konstytucyjnego.html>

GazetaPrawna.pl (2023), *Sejm zdecydował o odroczeniu reformy kodeksu karnego*, 30 stycznia 2023 r., <https://serwisy.gazetaprawna.pl/orzeczenia/artykuly/8648190,reforma-kodeksu-karnego-odroczenie-sejm.html>

Greenpeace (2023), *Apel organizacji społecznych w sprawie energetyki wiatrowej*, 6 grudnia 2023 r., <https://www.greenpeace.org/poland/aktualnosci/33976/apel-organizacji-spoecznych-w-sprawie-energetyki-wiatrowej/>

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (2023), stanowisko Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka w sprawie zmian w mediach publicznych, 22 grudnia 2023 r. <https://hfhr.pl/aktualnosci/stanowisko-hfpc-ws-zmian-w-mediach-publicznych>

Ius Laboris (Global HR Lawyers) (2024), *New Polish government makes whistleblowing directive a priority* [Nowy polski rząd uznaje dyrektywę o ochronie sygnalistów za priorytet], 25 stycznia 2024 r., <https://iuslaboris.com/insights/new-polish-government-makes-whistleblowing-directive-a-priority/>

Komisja Europejska (2022), Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości z 2022 r.

Komisja Europejska (2024), *Pozytywna wstępna ocena satysfakcjonującego zadowolającego osiągnięcia kamieni milowych i wartości docelowych związanych z pierwszym wnioskiem o płatność złożonym przez Polskę 15 grudnia 2023 r., przekazana Komitetowi Ekonomiczno-Finansowemu przez Komisję Europejską*, 29 lutego 2024 r., https://commission.europa.eu/document/download/52bd45c7-da37-4ba0-b623-95da8cdad7f9_en?filename=C_2024_1438_1_EN_annexe_acte_autonome_nlw_part1_v1.pdf

Komisja Europejska (2024), Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości z 2024 r.

Komisja Wenecka (2024), CDL-PI(2024)009-e *Polska – pilna wspólna opinia Komisji Weneckiej i Dyrekcji Generalnej ds. Praw Człowieka i Praworządności Rady Europy o projekcie nowelizacji ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa*, 8 maja 2024 r., [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2024\)009-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2024)009-e)

Komunikat Ministra Sprawiedliwości (2024), *Komunikat Ministra Sprawiedliwości w sprawie standardów w zakresie prawa do rzetelnego procesu*, 7 lutego 2024 r. <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/komunikat-ministra-sprawiedliwosci-w-sprawie-standardow-w-zakresie-prawa-do-rzetelnego-procesu>

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji (2024), *TVN Style z koncesją na kolejne 10 lat*, 12 czerwca 2024 r., <https://www.gov.pl/web/krrit/tvn-style-z-koncesja-na-kolejne-10-lat>

Krajowa Rada Sądownictwa (2023), stanowisko Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 13 października 2023 r. w przedmiocie projektu ustawy o szczególnych rozwiązaniach służących realizacji ustawy budżetowej na rok 2024 (UD487), 13 października 2023 r., <https://krs.pl/pl/dzialalnosc/opinie-stanowiska-uchwaly/2219-stanowisko-krajowej-rady-sadownictwa-z-dnia-z-dnia-13-pazdziernika-2023-r-w-przedmiocie-projektu-ustawy-o-szczegolnych-rozwiazaniach-sluzacych-realizacji-ustawy-budzetowej-na-rok-2024-ud487.html>

Krajowa Rada Sądownictwa (2024), opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 15 lutego 2024 r. w sprawie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa (WP.420.1.2024), 15 lutego 2024 r., <https://krs.pl/pl/dzialalnosc/opinie-stanowiska-uchwaly/2403-opinia-krajowej-rady-sadownictwa-z-dnia-15-lutego-2024-r-w-sprawie-rzadowego-projektu-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-krajowej-radzie-sadownictwa-wp-420-1-2024.html>

Krajowa Rada Sądownictwa (2024), uchwała nr 234/2024 Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 23 kwietnia 2024 r. w sprawie skierowania wniosku do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej przepisów ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 217 z późn. zm.) i zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 czerwca 2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz. Urz. MS z 2019 r. poz. 138 z późn. zm.) wraz z wnioskiem o zabezpieczenie, 23 kwietnia 2024 r., <https://krs.pl/pl/dzialalnosc/wnioski-dotk/2481-uchwala-nr-234-2024-krajowej-rady-sadownictwa-z-dnia-23-kwietnia-2024-r-w-sprawie-skierowania-wniosku-do-trybunalu-konstytucyjnego-o-zbadanie-zgodnosci-z-konstytucja-rzeczypospolitej-polskiej-przepisow-ustawy-z-dnia-27-lipca-2001-r-prawo-o-ustroju-sadow-powszechnych-t-j-dz-u-z-2023-r-poz-217-z-pozn-zm-i-zarzadzenia-ministra-sprawiedliwosci-z-dnia-19-czerwca-2019-r-w-sprawie-organizacji-i-zakresu-d.html>

Krakowski Instytut Prawa Karnego (2023), *Niezmieniony Kodeks Karny* <https://kipk.pl/ksiazki/niezmieniony-kodeks-karny/>

Lex Super Omnia (2024), *Prokuratorzy nie dadzą się zastraszyć politykom*, 12 lutego 2024 r., <https://lexso.org.pl/2024/02/prokuratorzy-nie-dadza-sie-zastraszyc-politykom/>

Międzynarodowa Federacja Dziennikarzy (2024), *Poland: Persistent obstruction of Ukrainian journalists' work* [Polska – utrudnianie pracy ukraińskich dziennikarzy trwa], 14 marca 2024 r., <https://www.ifj.org/media-centre/news/detail/category/europe/article/poland-persistent-obstruction-of-ukrainian-journalists-work>

Minister Spraw Zagranicznych (2023), *Listy Ministra Radosława Sikorskiego do Przewodniczącej Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz do Komitetu Ministrów Rady Europy*, 15 grudnia 2023 r., <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/listy-ministra-radoslaw-sikorskiego-do-przewodniczacej-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka-oraz-do-komitetu-ministrow-rady-europy>

Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny (2023), *Odwołania członków Krajowej Rady Prokuratorów przy Prokuratorze Generalnym – stanowisko Ministerstwa Sprawiedliwości*, 21 grudnia 2023 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/odwolania-czlonkow-krajowej-rady-prokuratorow-przy-prokuratorze-generalnym--stanowisko-ministerstwa-sprawiedliwosci>

Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny (2023), *Prokurator Generalny przeciwko unijnemu zakazowi samochodów spalinowych – wniosek do TK w obronie praw konstytucyjnych Polaków*, 20 października 2023 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/prokurator-generalny-przeciwko-unijnemu-zakazowi-samochodow-spalinowych--wniosek-do-tk-w-obronie-praw-konstytucyjnych-polakow>

Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny (2023), *Tańszy prąd dla Polaków – wniosek do Trybunału Konstytucyjnego*, 24 listopada 2023 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/tanszy-prad-dla-polakow--wniosek-do-trybunalu-konstytucyjnego>

Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny (2024), *Decyzja Ministra Sprawiedliwości Prokuratora Generalnego o zakończeniu delegacji prokuratorów do Prokuratury Krajowej*, 4 stycznia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/decyzja-ministra-sprawiedliwosci-prokuratora-generalnego-o-zakonczeniu-delegacji-prokuratorow-do-prokuratury-krajowej>

Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny (2024), *Informacja o uznaniu przywrócenia prokuratora Dariusza Barskiego do służby czynnej za akt dokonany z naruszeniem przepisów*, 12 stycznia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/informacja-o-uznaniu-przywrocenia-prokuratora-dariusza-barskiego-do-sluzby-czynnej-za-akt-dokonany-z-naruszeniem-przepisow>

Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny (2024), *Minister Sprawiedliwości Prokurator Generalny ogłosił konkurs na stanowisko Prokuratora Krajowego i powołał Zespół, który oceni kandydatów*, 9 lutego 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/minister-sprawiedliwosci-prokurator-generalny-oglosil-konkurs-na-stanowisko-prokuratora-krajowego-i-powolal-zespol-ktory-oceni-kandydatow>

Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny (2024), *Odwołanie 10 Prokuratorów Okręgowych i Regionalnych*, 29 stycznia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/odwolanie-10-prokuratorow-okregowych-i-regionalnych>

Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny (2024), *Pismo Ministra Sprawiedliwości Prokuratora Generalnego Adama Bodnara do pracowników prokuratury*, 15 stycznia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/pismo-ministra-sprawiedliwosci-prokuratora-generalnego-adama-bodnara-do-pracownikow-prokuratury>

Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny (2024), *Przywracanie na stanowiska służbowe zdegradowanych prokuratorów*, 11 marca 2024 r., <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/informacja-o-powolaniu-na-wyzsze-stanowiska-prokuratorskie>

Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny (2024), *Przywracanie na stanowiska służbowe zdegradowanych prokuratorów*, 29 marca 2024 r., <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/przywracanie-na-stanowiska-sluzbowe-zdegradowanych-prokuratorow>

Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny (2024), *Stanowisko Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Generalnego w sprawie postanowienia tymczasowego TK z dnia 15 stycznia 2024 r. o sygn. Ts 9/24*, 23 stycznia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/stanowisko-ministra-sprawiedliwosci--prokuratora-generalnego-w-sprawie-postanowienia-tymczasowego-tk-z-dnia-15-stycznia-2024-r-o-sygn-ts-924>

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (2024), komunikat w sprawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego, 18 stycznia 2024 r., https://x.com/kultura_gov_pl/status/1747946310840295760

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (2024), *Rozpoczynamy konsultacje założeń ustawy medialnej – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego*, 24 czerwca 2024 r., <https://www.gov.pl/web/kultura/rozpoczynamy-konsultacje-zalozen-ustawy-medialnej>

Ministerstwo Sprawiedliwości (2023), *Decyzja o cofnięciu powołań na stanowiska prezesów sądów*, 19 grudnia 2023 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/komunikat-prasowy-ministra-sprawiedliwosci>

Ministerstwo Sprawiedliwości (2024), *Komunikat Ministerstwa Sprawiedliwości o wszczęciu procedury odwołania ze stanowisk Prezesa i Wiceprezesa Sądu Rejonowego w Olsztynie, Prezesów Sądów Rejonowych w Bartoszycach, Biskupcu i Kętrzynie oraz ich zawieszenia z dniem dzisiejszym w pełnieniu czynności*, 11 marca 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/minister-sprawiedliwosci-wszczal-procedure-odwolania-ze-stanowisk-prezesa-i-wiceprezesow-sadu-rejonowego-w-olsztynie-oraz-prezesow-sadow-rejonowych-z-obszaru-wlasciwosci-so-w-olsztynie>

Ministerstwo Sprawiedliwości (2024), *Minister Sprawiedliwości na sesji plenarnej Komisji Weneckiej*, 15 marca 2024 r. <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/minister-sprawiedliwosci-na-sesji-plenarnej-komisji-weneckiej>

Ministerstwo Sprawiedliwości (2024), *Minister Sprawiedliwości odwołał z delegacji do MS, KRS i KSSiP 16 sędziów*, 12 stycznia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/minister-sprawiedliwosci-odwolal-z-delegacji-do-ms-krs-i-kSSIP-16-sedziow>

Ministerstwo Sprawiedliwości (2024), *Minister Sprawiedliwości przedstawił Plan Działań Polski ws. przywracania praworządności*, 20 lutego 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/minister-sprawiedliwosci-przedstawil-plan-dzialan-polski-ws-przywracania-praworzadnosci>

Ministerstwo Sprawiedliwości (2024), *Minister Sprawiedliwości wszczął procedurę odwołania ze stanowisk Prezesa i Wiceprezesów Sądu Okręgowego w Olsztynie*, 11 marca 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/minister-sprawiedliwosci-wszczal-procedure-odwolania-ze-stanowisk-prezesa-i-wiceprezesow-sadu-okregowego-w-olsztynie>

Ministerstwo Sprawiedliwości (2024), *Minister Sprawiedliwości wyznaczył Rzeczników Dyscyplinarnych Ministra Sprawiedliwości*, 29 stycznia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/minister-sprawiedliwosci-wyznaczyl-rzecznikow-dyscyplinarnych-ministra-sprawiedliwosci>

Ministerstwo Sprawiedliwości (2024), *Odwołanie Dyrektora KSSiP - sędziego Kamila Zaradkiewicza*, 2 lutego 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/odwolanie-dyrektora-kSSIP---sedziego-kamila-zaradkiewicza>

Ministerstwo Sprawiedliwości (2024), *Pakiet rozwiązań uzdrawiających Trybunał Konstytucyjny*, 4 marca 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/pakiet-rozwiazan-uzdrawiajacych-trybunal-konstytucyjny>

Ministerstwo Sprawiedliwości (2024), *Powstają komisje kodyfikacyjne*, 5 marca 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/rzad-przyjal-projekty-ministra-sprawiedliwosci>

Ministerstwo Sprawiedliwości (2024), *Rezygnacja Prezesa i Wiceprezesa SO w Elblągu oraz Wiceprezesa SO Warszawa-Praga*, 2 kwietnia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/rezygnacja-prezesa-i-wiceprezesa-so-w-elblagu-oraz-wiceprezesa-so-warszawa-praga>

Ministerstwo Sprawiedliwości (2024), *Wojciech Postulski wygrał konkurs na stanowisko dyrektora KSSiP*, 14 marca 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/wojciech-postulski-wygral-konkurs-na-stanowisko-dyrektora-kSSIP>

Ministerstwo Sprawiedliwości (2024), *Współpraca Ministerstwa Sprawiedliwości z samorządem sędziowskim w zakresie obsady kluczowych stanowisk w sądach*, 22 stycznia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/wspolpraca-ministerstwa-sprawiedliwosci-z-samorzadem-sedziowskim-w-zakresie-obsady-kluczowych-stanowisk-w-sadach>

Ministerstwo Sprawiedliwości (2024), *Założenia nowelizacji ustawy dotyczące rozdzielenia funkcji Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego*, 19 stycznia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/zalozenia-nowelizacji-ustawy-dotyczace-rozdzienienia-funkcji-ministra-sprawiedliwosci-i-prokuratora-generalnego2>

Najwyższa Izba Kontroli (2023), zapis konferencji prasowej: TVP – Bizancjum za publiczne pieniądze, 6 października 2023 r., <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/funkcjonowanie-i-finanse-tvp.html>

Najwyższa Izba Kontroli (2024), *Nowi członkowie Kolegium Najwyższej Izby Kontroli*, 1 marca 2024 r., <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/nowi-czlonkowie-kolegium-nik-022024.html>

Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (2023), komunikat Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, 12 października 2023 r., <https://www.gov.pl/web/ncbr/komunikat-narodowego-centrum-badan-i-rozwoju2>

Oko.press (2024), *Bodnar wygasi działania „egzekutorów” Ziobry. Obniży im pensje, da więcej pracy sędziowskiej*, 2 kwietnia 2024 r., <https://oko.press/bodnar-wygasi-egzekutorow-ziobry-obnizy-im-pensje-zagoni-do-pracy-sedziowskiej-i-konczy-represje>

Onet.pl (2023), *Polowanie na Romana Giertycha. Prokuratura zastanawia się nad wnioskiem o uchylenie immunitetu*, 20 listopada 2023 r., https://wiadomosci.onet.pl/lublin/polowanie-na-romana-giertycha-co-dalej-ze-sledztwem-w-sprawie-spolki-polnord/3f4k4k2?utm_source=wiadomosci.onet.pl_viasg_wiadomosci&utm_medium=referral&utm_campaign=leo_automatic&srcc=undefined&utm_v=2

Onet.pl (2024), *Apel 37 sędziów Sądu Najwyższego. Chodzi o przywrócenie praworządności*, 30 stycznia 2024 r., <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/apel-37-sedziow-sadu-najwyzszego-chodzi-o-przywrocenie-praworzadnosci/cnc9051>

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego (2023), stanowisko Pierwszego Prezesa SN wobec projektowanych zmian Regulaminu urzędowania sądów powszechnych, 17 grudnia 2023 r., <https://www.sn.pl/aktualnosci/SitePages/Wydarzenia.aspx?ItemSID=959-0dc69815-3ade-42fa-bbb8-549c3c6969c5&ListName=Wydarzenia&rok=2023>

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego (2024), opinia dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa, 22 stycznia 2024 r., <https://www.sn.pl/aktualnosci/SiteAssets/Lists/Wydarzenia/AllItems/Opinia-KRS.pdf>

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego (2024), oświadczenie Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego w związku z wypowiedziami Marszałka Sejmu, 5 stycznia 2024 r., <https://www.sn.pl/aktualnosci/SitePages/Wydarzenia.aspx?ItemSID=964-0dc69815-3ade-42fa-bbb8-549c3c6969c5&ListName=Wydarzenia&rok=2024>

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego (2024), oświadczenie Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego w związku z bezprawnymi działaniami Prezesa Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych SN oraz

Marszałka Sejmu, 8 stycznia 2024 r.,
<https://www.sn.pl/aktualnosci/SitePages/Wydarzenia.aspx?ItemSID=965-0dc69815-3ade-42fa-bbb8-549c3c6969c5&ListName=Wydarzenia&rok=2024>

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego (2024), oświadczenie Pierwszego Prezesa SN w związku z bezprawną próbą usunięcia Prezesa SA w Warszawie, 11 marca 2024 r.,
<https://www.sn.pl/aktualnosci/SitePages/Wydarzenia.aspx?ItemSID=979-0dc69815-3ade-42fa-bbb8-549c3c6969c5&ListName=Wydarzenia&rok=2024>

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego (2024), oświadczenie Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego dr hab. Małgorzaty Manowskiej w związku z nieprawdziwymi lub nieścisłymi informacjami publikowanymi na stronie Sądu Apelacyjnego w Warszawie, 20 marca 2024 r.,
<https://www.sn.pl/aktualnosci/SitePages/Wydarzenia.aspx?ItemSID=981-0dc69815-3ade-42fa-bbb8-549c3c6969c5&ListName=Wydarzenia&rok=2024>

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego (2024), oświadczenie Pierwszego Prezesa SN w związku z bezprawną próbą usunięcia Prezesa SA w Warszawie, 11 marca 2024 r.,
<https://www.sn.pl/aktualnosci/SitePages/Wydarzenia.aspx?ItemSID=979-0dc69815-3ade-42fa-bbb8-549c3c6969c5&ListName=Wydarzenia&rok=2024>

PolsatNews.pl (2024), *Likwidacja CBA. Projekt ustawy gotowy. Rzecznik ministra zdradza szczegóły*, 29 marca 2024 r., <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2024-03-29/likwidacja-cba-projekt-ustawy-gotowy-rzecznik-ministra-zdradza-szczegoly/>

Polska Agencja Prasowa (2023), *Premier: „ustawa wiatrakowa” to efekt wielkiego lobbingu*, 1 grudnia 2023 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/premier-ustawa-wiatrakowa-efekt-wielkiego-lobbingu>

Polska Agencja Prasowa (2023), *Sprawa Sławomira Nowaka. Obrona chciała zawieszenia sprawy. Sąd się nie zgodził*, 9 września 2023 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/sprawa-slawomira-nowaka-obrona-chciala-zawieszenia-sprawy-sad-sie-nie-zgodzil-0>

Polska Agencja Prasowa (2024), *Do Sejmu trafił wstępny wniosek o postawienie prezesa NBP przed Trybunałem Stanu*, 26 marca 2024 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/do-sejmu-trafil-wstepny-wniosek-o-postawienie-prezesa-nbp-przed-trybunalem-stanu>

Polska Agencja Prasowa (2024), *Immunitet Tomasza Grodzkiego. Zapadła decyzja prokuratury*, 22 lutego 2024 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/immunitet-tomasza-grodzkiego-zapadla-decyzja-prokuratury>

Polska Agencja Prasowa (2024), *Kiedy nowa ustawa medialna? Zdrojewski zdradza szczegóły*, 4 stycznia 2024 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/kiedy-nowa-ustawa-medialna-zdrojewski-zdradza-szczegoly>

Polska Agencja Prasowa (2024), *Prokurator Krajowy: jest decyzja, że będzie toczyło się śledztwo w sprawie NCBiR*, 28 marca 2024 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/prokurator-krajowy-jest-decyzja-ze-bedzie-toczylo-sie-sledztwo-w-sprawie-ncbir>

Polska Agencja Prasowa (2024), *To koniec CBA. Będzie nowa formacja do walki z korupcją*, 22 kwietnia 2024 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/koniec-cba-bedzie-nowa-formacja-do-walki-z-korupcja>

Polska2050 (2023), *umowa koalicyjna*, <https://polska2050.pl/assets/uploads/2023/11/69273236-dd1a-6c16-30eb-3751c06dcb20.pdf>

Prawo.pl (2023), *Ławnicy SN: Trzeba wstrzymać się od orzekania*, 13 października 2023 r., <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/uchwaly-rady-lawniczej-sn-nie-orzekac,523523.html>

Prawo.pl (2023), *Minister Bodnar: Zmiany pięciu członków Krajowej Rady Prokuratorów zgodnie z prawem*, 29 grudnia 2023 r., <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/powolanie-prokuratorow-z-iso-do-krajowej-rady-prokuratorow-stanowisko-adama-bodnara,524676.html>

Prawo.pl (2024), *Sędziowscy rzecznicy dyscyplinarni dostaną po kieszeni - mają mieć niższe dodatki*, 4 kwietnia 2024 r., <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/zmiany-w-dodatkach-dla-rzeczniaka-dyscyplinarnego-sedziow-i-jego-zastepcow,526296.html>

Prawo.pl, *Decyzje prokuratora Barskiego ważne, czy nie? Prokuratorzy liczą na SN*, 7 marca 2024 r., <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/sn-ma-rozstrzygnac-czy-barski-jest-prokuratorem-krajowym,525832.html>

Prezydent RP (2024), *Decyzja Prezydenta ws. ustawy budżetowej*, 31 stycznia 2024 r., <https://www.prezydent.pl/prawo/wnioski-do-tk/decyzja-prezydenta-ws-ustawy-budzetowej,80550>

Prezydent RP (2024), *Pismo Prezydenta Andrzeja Dudy do Prezesa Rady Ministrów*, 19 marca 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/pismo-prezydenta-andrzeja-dudy-do-prezesa-rady-ministrow,82940>

Prezydent RP (2024), *Prezydent zastosował prawo łaski wobec dwóch osób*, 23 stycznia 2023 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/prawo-laski/2024/prezydent-zastosowal-prawo-laski-wobec-dwoch-osob,80300>

Prokuratura Krajowa (2024), *informacja o czynnościach w śledztwie dotyczącym nieprawidłowości w Funduszu Sprawiedliwości*, 26 marca 2024 r., <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/informacja-o-czynnosciach-w-sledztwie-dotyczacym-nieprawidlowosci-w-funduszu-sprawiedliwosci>

Prokuratura Krajowa (2024), *informacja o powołaniu zespołu prokuratorów z Mazowieckiego pionu PZ PK do prowadzenia spraw dotyczących wykorzystania oprogramowania „Pegasus”*, 23 lutego 2024 r., <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/informacja-o-powolaniu-zespołu-prokuratorow-z-mazowieckiego-pionu-pz-pk-do-prowadzenia-spraw-dotyczacych-wykorzystania-oprogramowania-pegasus>

Prokuratura Regionalna w Lublinie (2024), *Komunikat prasowy w sprawie skierowania wniosku o uchyleniu immunitetu posła Parlamentu Europejskiego Ryszarda Cz.*, 26 lutego 2024 r., <https://www.gov.pl/web/pr-lublin/komunikat-prasowy-w-sprawie-skierowania-wniosku-o-uchyleniu-immunitetu-posla-parlamentu-europejskiego-ryszarda-cz>

Rada Europy (2024), *Safety of Journalists Platform – Alerts*, <https://fom.coe.int/en/alerte>

Rada, oświadczenie prasowe (2024), *Rada do Spraw Ogólnych, 21 maja 2024 r. – Główne wyniki – Praworządność w Polsce*, <https://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/gac/2024/05/21/>

Radio Szczecin (2024), *Prokuratorzy regionalni i okręgowi. Są odwołania*, 29 stycznia 2024 r., <https://radioszczecin.pl/1,467165,prokuratorzy-regionalni-i-okregowi-sa-odwolania>

Rmf24.pl (2023), *Pelczyńska-Nałęcz o ustawie wiatrakowej: Nie został dowiedziony żaden lobbying*, 7 grudnia 2023 r., https://www.rmf24.pl/tylko-w-rmf24/popoludniowa-rozmowa/news-pelczynska-nalecz-o-ustawie-wiatrakowej-nie-zostal-dowiedzio.nId,7195437#naglowek-pelczynskanalecz-nie-dowiedziono-lobbingu-przy-pracach-nad-p&crp_state=1

Rzecznik Dyscyplinarny Sędziów Sądów Powszechnych (2023), *komunikat z 7 grudnia 2023 r.*, <http://rzecznik.gov.pl/wp-content/uploads/2023/12/Komunikat-Rzeczniaka-Dyscyplinarnego-z-7-grudnia-2023.pdf>

Rzeczpospolita.pl (2024), *Specjalni rzecznicy Bodnara zamykają sprawy sędziów ściganych przez ludzi Ziobry*, 2 marca 2024 r., <https://www.rp.pl/sady-i-trybunaly/art39932671-specjalni-rzeczniczy-bodnara-zamykaja-sprawy-sedziow-sci-ganych-przez-ludzi-ziobry>

ScienceBusiness.net (2023), *Audit uncovers ‘corruption mechanisms’ at Polish research funding agency* [Kontrola wykazuje „mechanizmy korupcji” w polskiej agencji finansującej badania], 18 października 2023 r., <https://sciencebusiness.net/news/international-news/audit-uncovers-corruption-mechanisms-polish-research-funding-agency>

Sejm (2023), Informacja o działaniach podejmowanych wobec Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w 2022 roku przez podmioty wykonujące zawodową działalność lobbingową, 24 stycznia 2023 r., https://www.sejm.gov.pl/lobbing/informacja_roczna_2022.pdf

Sejm (2024), Poselski projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu naprawy ładu korporacyjnego w spółkach z udziałem Skarbu Państwa, druk nr 261, <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=261>

Sejm (2024), *Trybunał Konstytucyjny oddalił wnioski Sejmu o wyłączenie sędziów TK K. Pawłowicz i S. Piotrowicza ze sprawy K 27/23 dot. oceny konstytucyjności przepisów związanych z tzw. wyborami kopertowymi*, 3 kwietnia 2024 r., <https://sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/komunikat.xsp?documentId=ECC1C82D9CAA2E06C1258AF400401EC5>

Sejm (2024), *W Sejmie wręczono nominacje nowym członkom Kolegium Najwyższej Izby Kontroli*, 29 lutego 2024 r., <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/komunikat.xsp?documentId=D22EBAB0683591F4C1258AD2003F742A>

Najwyższa Izba Kontroli (2023), *NCBR – billions spent with no effect for innovations* [NCBR – miliardy rozdane, innowacyjności brak], 16 listopada 2023 r., <https://www.nik.gov.pl/en/news/ncbr-billions-spent-with-no-effect-for-innovations.html>

Sieć Obywatelska (2023), *Raport o stanie jawności w Polsce – 2023* https://siecobywatelska.pl/wp-content/uploads/2023/12/raport_2023.pdf

Stowarzyszenia sędziów i prokuratorów polskich (2024), *Wspólne stanowisko stowarzyszeń sędziowskich w sprawie niezbędnych, pilnych działań Ministra Sprawiedliwości*, 29 stycznia 2024 r., <https://iustitia.pl/wspolne-stanowisko-stowarzyszen-sedziowskich-w-sprawie-niezbednych-pilnych-dzialan-ministra-sprawiedliwosci/>

TVN24.pl (2023), *Dariusz Kubik: osoba pod imieniem i nazwiskiem przyznaje się wprost do nielegalnego finansowania kampanii PiS*, 3 października 2024 r., <https://tvn24.pl/polska/kampania-wyborcza-pis-nielegalnie-finansowana-piotr-fraszczak-i-kazimierz-szczech-ujawniaja-szczegoly-st7372332>

TVN24.pl (2024), *Były prezes NCBR Investment Fund Krzysztof B. w areszcie*, 7 marca 2024 r., <https://tvn24.pl/polska/byly-prezes-ncbr-investment-fund-krzysztof-b-zatrzymany-i-aresztowany-st7809239>

Whistleblowingmonitor.eu (2024), Polska, <https://www.whistleblowingmonitor.eu/?country=poland>

Wirtualnemedi.pl (2023), *250 pozwów SLAPP rocznie w Europie. Polska niechlubnym liderem*, 24 sierpnia 2023 r., <https://www.wirtualnemedi.pl/arttykul/slapp>

WirtualneMedia.pl (2024), *Przeprosiny w TVP Info dla osób LGBT+.* „To nie ideologia”, 13 lutego 2024 r., <https://www.wirtualnemedi.pl/arttykul/tvp-przeprasza-osoby-lgbt-geje>

Wirtualnemedi.pl (2024), *Szef KRRiT znów karze TOK FM. Za obrażanie prezydenta i zoonwektywy*, 25 stycznia 2024 r., <https://www.wirtualnemedi.pl/arttykul/radio-tok-fm-kara-krrit-prezydent-andrzej-duda-zoo>

Wirtualnemedi.pl (2024), *TVN Style nadal bez nowej koncesji. Pismo prawników TVN trafiło do KRRiT*, 25 kwietnia 2024 r., <https://www.wirtualnemedi.pl/arttykul/tvn-style-koniec-koncesja>

Wyborcza.pl (2023), *„Pierwsza jawna umowa koalicyjna w historii Polski”. Tak doszło do jej podpisania*, 10 listopada 2023 r., <https://wyborcza.pl/7,75398,30388711,w-samo-poludnie-koalicjanci-podpisza-umowe-co-sie-w-niej-znajdzie.html>

Wyborcza.pl (2023), *CBA wkroczyło do Rządowej Agencji Rezerw Strategicznych. Na miejscu był też prokurator*, 8 grudnia 2023 r., <https://wyborcza.pl/7,75398,30486707,cba-wkroczylo-do-rzadowej-agencji-rezerw-strategicznnych-na.html>

Wyborcza.pl (2023), *TOK FM dostał koncesję na kolejne 10 lat*, 5 lipca 2023 r., <https://wyborcza.pl/7,75398,29941473,tok-fm-dostal-koncesje-na-kolejne-10-lat.html>

Wyborcza.pl (2024), *Piotr Schab nie uznaje decyzji ministra Bodnara o swoim odwołaniu*, 22 lutego 2024 r., <https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,30727029,oswiadczenia-piotra-schaba-nie-zostalem-odwolany-z-funkcji.html>

Wyborcza.pl (2024), *Rozpoczął się audyt wszystkich śledztw Ziarkiewicza. Giertych, brat komendanta Szymczyka, Wojtunik, Kramek...*, 9 lutego 2024 r., <https://lublin.wyborcza.pl/lublin/7,48724,30681345,w-prokuraturze-regionalnej-w-lublinie-zaczal-sie-audit-wszystkich.html>

Zastępca Rzecznika Dyscyplinarnego Sędziów Sądów Powszechnych (2024), komunikat z 8 stycznia 2024 r., <http://rzecznik.gov.pl/wp-content/uploads/2024/01/Komunikat-Zastepcy-Rzecznika-Dyscyplinarnego-przy-SO-w-Warszawie-z-8.01.24.jpg>

Załącznik II: Wizyta krajowa w Polsce

W marcu 2024 r. służby Komisji przeprowadziły wirtualne spotkania z następującymi podmiotami:

- Amnesty International
- Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia”
- Stowarzyszenie Sędziów „Themis”
- Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich
- Stowarzyszenie Prokuratorów „Lex Super Omnia”
- Fundacja im. Stefana Batorego
- Centralne Biuro Antykorupcyjne
- Izba Wydawców Prasy
- Forum Obywatelskiego Rozwoju
- Wolne Sądy
- Helsińska Fundacja Praw Człowieka
- Konfederacja Lewiatan
- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- Ministerstwo Sprawiedliwości
- Krajowa Izba Radców Prawnych
- Krajowa Rada Sądownictwa
- Rada Mediów Narodowych
- Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji
- Urząd Ministra ds. Europejskich
- Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
- Stowarzyszenie Polskich Mediów
- Prokuratura Generalna
- Towarzystwo Dziennikarskie
- Naczelny Sąd Administracyjny
- Najwyższa Izba Kontroli
- Naczelna Rada Adwokacka
- Sąd Najwyższy
- Watchdog Polska.

* Komisja spotkała się również z następującymi organizacjami w ramach różnych spotkań horyzontalnych:

- Amnesty International UE
- Centrum na rzecz Demokracji i Technologii Europy
- Europejskie Centrum Wolontariatu
- Civil Liberties Union for Europe
- obrońcy Praw Obywatelskich
- Społeczeństwo Obywatelskie Europy
- Culture Action Europe
- Democracy Reporting International

- European Centre for Non-Profit Law (Europejskie Centrum Prawa Organizacji Niekomercyjnych)
- Europejskie Forum Obywatelskie
- Europejska Federacja Dziennikarzy
- European Partnership for Democracy
- Europejskie Forum Młodzieży
- Free Press Unlimited
- Międzynarodowa Federacja Praw Człowieka
- Międzynarodowa Federacja Planowanego Rodzicielstwa
- Międzynarodowy Instytut Prasowy
- Irish Council for Civil Liberties (Irlandzka Rada ds. Wolności Obywatelskich)
- JEF Europe
- Fundacja Społeczeństwa Otwartego
- Stowarzyszenie Philanthropy Europe
- PICUM
- Reporterzy bez Granic
- SOLIDAR
- Transparency International EU.